

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN EĞİTİMİ)
ANABİLİM DALI

**DİNİ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA
YAZARIN ÇOCUĞA BAKIŞININ İNCELENMESİ:
PEYGAMBER HİKÂYESLERİ ÖRNEĞİ**

Tezli Yüksek Lisans Tez

Hatice Nur Cengiz

ANKARA-2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ (DİN EĞİTİMİ)
ANABİLİM DALI

**DİNİ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA
YAZARIN ÇOCUĞA BAKIŞININ İNCELENMESİ:
PEYGAMBER HİKÂYESLERİ ÖRNEĞİ**

Tezli Yüksek Lisans Tezi
Hatice Nur CENGİZ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Remziye EGE

ANKARA-2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ
DİN EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**DİNİ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA
YAZARIN ÇOCUĞA BAKIŞININ İNCELENMESİ:
PEYGAMBER HİKÂYELERİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Doç. Dr. Remziye EGE

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1-Doç. Dr. Remziye EGE

2-Doç. Dr. Halise Kader Zengin

3-Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Yemenici

Tez Savunması Tarihi: 20.06.2022

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Remziye EGE danışmanlığında hazırladığım “Dini İçerikli Çocuk Kitaplarında Yazarın Çocuğa Bakışının İncelenmesi: Peygamber Hikâyeleri Örneği (Ankara 2022)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

20.06.2022

Hatice Nur CENGİZ

ÖNSÖZ

Dini içerikli çocuk kitaplarından peygamber hikâyeleri, çocukların varoluşsal ve dini ihtiyaçlarının karşılanmasında, toplumun değer ve kültürünün kazandırılmasında ebeveynler ve öğretmenler tarafından aktif kullanılan bir materyaldir. Ancak, dini içerikli çocuk kitaplarının hazırlanmasında; çocuk edebiyatının ilkeleri ve çocukların gelişim özelliklerinin göz ardı edilmesi, didaktik (eğitici) mesajların ön plana çıkarılması yönüyle bu tür kitaplar eleştirilmektedir. Bu sorunun bir yönüyle yazarların çocuklara bakış açılarıyla ilgili olduğu varsayılmaktadır. Bu sebeple, çocukların gelişim özellikleri, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkeleri çerçevesinde dini içerikli çocuk kitabı yazarlarının kitapları incelenmiş ve çocuğa bakışlarının çocuk edebiyatının hangi dönemine ait özellikler gösterdiği ortaya konulmuştur.

Dini içerikli çocuk kitapları yazarlarının çocuğa bakış açısını konu alan bu tez, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümü, tezin kapsamı çerçevesinde 5-7 yaş aralığındaki çocukların gelişim özelliklerini ve çocuk edebiyatını; ikinci bölümü, dini içerikli çocuk kitaplarından peygamber hikâyeleri serilerinin incelenmesini; üçüncü bölümü, sonuç ve öneriler kısmını oluşturmaktadır. Yazarların çocuğa bakış açıları, çocuklar için yazdıkları peygamber hikâyelerinin çocukların gelişim ve çocuk edebiyatı ilkeleri çerçevesinde incelenmesiyle ortaya konulmuştur.

Yüksek Lisans tez sürecinde, fikirleriyle ve rehberliğiyle beni aydınlatan danışmanım Doç. Dr. Remziye EGE' ye teşekkürü borç bilirim. Bu tezin konusunun belirlenmesinde, Doç. Dr. Halise Kader Zengin'in verdiği Çocukluk Dönemi Kutsal Metinler yüksek lisans dersi en önemli etken olmuştur. Değerli bilgileri, paylaşımları ve yönlendirmeleri sebebiyle Halise Kader Zengin'e de teşekkür ederim. Bu süreçte, beni maddi ve manevi yalnız bırakmayan babam Kadir CENGİZ ve annem Zeynep CENGİZ' e desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Hatice Nur CENGİZ

Ankara / 2022

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
1. Tezin Problemi.....	1
2. Tezin Amacı	4
3. Tezin Önemi	5
4. Tezin Sınırlılıkları	6
5. Tezin Yöntemi.....	7
I. BİRİNCİ BÖLÜM	
ÇOCUKLARIN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ ve ÇOCUK EDEBİYATI	13
1.1. Din Eğitimi Açısından Çocuğun Gelişimi	13
1.1.1.5-7 yaş Arasındaki Çocukların Dini Gelişim Özellikleri	14
1.1.1.1. Bilişsel Gelişim.....	15

1.1.1.2. Duygusal Gelişim.....	17
1.1.1.3. Ahlaki Gelişim.....	19
1.1.1.4. Dil Gelişimi.....	20
1.2.Çocuk Edebiyatı ve Dini İçerikli Çocuk Kitapları	24
1.2.1. Çocuk Edebiyatı Tanımı ve İşlevi.....	24
1.2.2.Çocuğa Bakışın Tarihsel Gelişimi ve Çocuk Edebiyatına Katkısı.....	25
1.2.2.1.Batı’da Çocuğa Bakışın Gelişimi ve Çocuk Edebiyatına Katkısı.....	26
1.2.2.1.1.On Sekizinci Yüzyıl Öncesi Çocuğa Bakış.....	26
1.2.2.1.2.On Sekizinci Yüzyılda Çocuğa Bakış ve İlk Dönem Çocuk Edebiyatı.....	28
1.2.2.1.3.On Sekizinci Yüzyılın İkinci Yarısında Çocuğa Bakış ve İkinci Dönem Çocuk Edebiyatı.....	31
1.2.2.1.4.Yirminci Yüzyıla Doğru Çocuğa Bakış ve Üçüncü Dönem Çocuk Edebiyatı.....	32
1.2.2.2.Doğu’da Çocuğa Bakışın Gelişimi ve Çocuk Edebiyatına Katkısı.....	34
1.2.2.2.1.Osmanlı Döneminde Çocuğa Bakış ve Çocuk Edebiyatı...35	
1.2.2.2.2.Cumhuriyet Dönemi Çocuğa Bakış ve Çocuk Edebiyatı...35	

1.3.Dini İçerikli Çocuk Kitapları	38
1.3.1.Peygamber Hikâyeleri	39

II. İKİNCİ BÖLÜM

DİNİ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARININ İNCELENMESİ: TÜRKİYE ve İNGİLTERE'DE DURUM	46
--	----

2.1. Türkiye ve İngiltere'deki Eğitim Sisteminde 5-7 Yaş Aralığındaki Çocuklar için Belirlenen Kazanım ve Hedefler	46
---	----

2.2.Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Unsurlar	48
--	----

2.2.1. İçeriksel Özellikler.....	48
----------------------------------	----

2.2.1.1. Kapak Tasarımı.....	49
------------------------------	----

2.2.1.2.Konu.....	49
-------------------	----

2.2.1.3.İleti.....	50
--------------------	----

2.2.1.4.Karakterler.....	50
--------------------------	----

2.2.1.5.Dil ve Anlatım.....	50
-----------------------------	----

2.2.1.6.İllüstrasyon.....	51
---------------------------	----

2.2.1.7.Etkinlikler.....	52
--------------------------	----

2.3. Çocuk Kitaplarının İncelenmesi	52
--	----

2.3.1.Peygamber Hikâyelerinin İç Tasarım Özelliklerinin İncelenmesi	54
---	----

2.3.1.1.Hikâye Kitaplarının İç Tasarımı: Türkiye Örneği.....	54
2.3.1.2.Hikâye Kitaplarının İç Tasarımı: İngiltere Örneği.....	55
2.3.2. Peygamber Hikâyelerinin İçeriksel Özelliklerinin İncelenmesi.....	56
2.3.2.1. Hz. Âdem Hikâyesinin İncelenmesi: Türkiye Örneği.....	56
2.3.2.1.1. Kapak Tasarımı.....	56
2.3.2.1.2. Konu.....	57
2.3.2.1.3. İleti.....	61
2.3.2.1.4. Karakterler.....	61
2.3.2.1.5. Dil ve Anlatım.....	63
2.3.2.1.6. İllüstrasyonlar.....	67
2.3.2.1.7. Etkinlikler.....	70
2.3.2.2. Hz. Âdem Hikâyesinin İncelenmesi: İngiltere Örneği.....	72
2.3.2.2.1. Kapak Tasarımı.....	72
2.3.2.2.2. Konu.....	73
2.3.2.2.3. İleti.....	78
2.3.2.2.4. Karakterler.....	78
2.3.2.2.5. Dil ve Anlatım.....	79
2.3.2.2.6. İllüstrasyonlar.....	83
2.3.2.2.7. Etkinlikler.....	84
2.3.2.3. Hz. Nuh Hikâyesinin İncelenmesi: Türkiye Örneği.....	87
2.3.2.3.1. Kapak Tasarımı.....	87
2.3.2.3.2. Konu.....	88
2.3.2.3.3. İleti.....	93
2.3.2.3.4. Karakterler.....	93

2.3.2.3.5. Dil ve Anlatım.....	94
2.3.2.3.6. İllüstrasyonlar.....	96
2.3.2.3.7. Etkinlikler.....	99
2.3.2.4. Hz. Nuh Hikâyesinin İncelenmesi: İngiltere Örneği.....	100
2.3.2.4.1. Kapak Tasarımı.....	100
2.3.2.4.2. Konu.....	100
2.3.2.4.3. İleti.....	104
2.3.2.4.4. Karakterler.....	104
2.3.2.4.5. Dil ve Anlatım.....	105
2.3.2.4.6. İllüstrasyonlar.....	106
2.3.2.4.7. Etkinlikler.....	109
2.3.2.5. Hz. İbrahim Hikâyesinin İncelenmesi: Türkiye Örneği.....	109
2.3.2.5.1. Kapak Tasarımı.....	109
2.3.2.5.2. Konu.....	110
2.3.2.5.3. İleti.....	113
2.3.2.5.4. Karakterler.....	113
2.3.2.5.5. Dil ve Anlatım.....	114
2.3.2.5.6. İllüstrasyonlar.....	116
2.3.2.5.7. Etkinlikler.....	117
2.3.2.6. Hz. İbrahim Hikâyesinin İncelenmesi: İngiltere Örneği.....	117
2.3.2.6.1. Kapak Tasarımı.....	117
2.3.2.6.2. Konu.....	118
2.3.2.6.3. İleti.....	121
2.3.2.6.4. Karakterler.....	122

2.3.2.6.5. Dil ve Anlatım.....	122
2.3.2.6.6. İllüstrasyonlar.....	124
2.3.2.6.7. Etkinlikler.....	124
2.3.2.7. Hz. Musa Hikâyesinin İncelenmesi: Türkiye Örneği.....	125
2.3.2.7.1. Kapak Tasarımı.....	125
2.3.2.7.2. Konu.....	125
2.3.2.7.3. İleti.....	127
2.3.2.7.4. Karakterler.....	128
2.3.2.7.5. Dil ve Anlatım.....	128
2.3.2.7.6. İllüstrasyonlar.....	130
2.3.2.7.7. Etkinlikler.....	132
2.3.2.8. Hz. Musa Hikâyesinin İncelenmesi: İngiltere Örneği.....	132
2.3.2.8.1. Kapak Tasarımı.....	132
2.3.2.8.2. Konu.....	132
2.3.2.8.3. İleti.....	135
2.3.2.8.4. Karakterler.....	135
2.3.2.8.5. Dil ve Anlatım.....	135
2.3.2.8.6. İllüstrasyonlar.....	137
2.3.2.8.7. Etkinlikler.....	138
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	139
KAYNAKÇA.....	145
EKLER.....	157
Ek-1: Tezde İncelenen Kitaplar.....	157
Ek-2: Hz. Âdem Türkiye Örneği: Ön ve Arka Kapak.....	158

Ek-3: Hz. Âdem Türkiye Örneği: Hz. Âdem ve Hz. Havva Cennette.....	159
Ek-4: Hz. Âdem Türkiye Örneği: Arapça Dua/ Pop-Up.....	160
Ek-5: Hz. Âdem Türkiye Örneği: Yaratılış	161
Ek-6: Hz. Âdem İngiltere Örneği: Ön ve Arka Kapak.....	162
Ek-7: Hz. Âdem İngiltere Örneği: Yasaklı Ağaç.....	163
Ek-8: Hz. Âdem İngiltere Örneği: Hikâyede Yer Alan İllüstrasyonlar.....	164
Ek-9: Hz. Nuh Türkiye Örneği: Hz. Nuh Konuşma Yaparken.....	165
Ek-10: Hz. Nuh Türkiye Örneği: Hz. Nuh ve Gemidekiler.....	166
Ek-11: Hz. Nuh Türkiye Örneği: Akrep ve Yılan.....	167
Ek-12: Hz. Nuh İngiltere Örneği: Hayvanların Gemiye Binmesi.....	168
Ek-13: Hz. Nuh İngiltere Örneği: İnanmayanların Boğulması.....	169
Ek-14: Hz. İbrahim Türkiye Örneği: Zem Zem Olayı.....	170
Ek-15: Hz. İbrahim Türkiye Örneği: Kabe'yi Tavaf.....	171
Ek-16: Hz. İbrahim İngiltere Örneği: Hikâyede Yer Alan Bazı İllüstrasyonlar....	172
Ek-17: Hz. Musa Türkiye Örneği: Hikâyede Yer Alan Bazı İllüstrasyonlar.....	173
Ek-18: Hz. Musa İngiltere Örneği: Hikâyede Yer Alan Bazı İllüstrasyonlar.....	174
ÖZET	175
ABSTRACT	177

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye ve İngiltere’ de Yayınlanan Serilerde Ele Alınan Peygamber Hikâyeleri.....	47
Tablo 2. Hz. Âdem Türkiye Örneği Konu ve Referanslar	51
Tablo 3. Hz. Âdem Türkiye Örneğinin İletileri.....	55
Tablo 4. Hz. Âdem Türkiye Örneğinde Kullanılan Karakterler.....	55
Tablo 5. Hz. Âdem Türkiye Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri.....	57
Tablo 6. Hz. Âdem Türkiye Örneğinde Kullanılan Fiiller.....	58
Tablo 7. Hz. Âdem İngiltere Örneği Konu ve Referanslar.....	67
Tablo 8. Hz. Âdem İngiltere Örneğinin İletileri.....	72
Tablo 9. Hz. Âdem İngiltere Örneğinde Kullanılan Karakterler.....	72
Tablo 10. Hz. Âdem İngiltere Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri.....	74
Tablo 11. Hz. Âdem İngiltere Örneğinde Kullanılan Fiiller.....	75
Tablo 12. Hz. Âdem İngiltere Örneği Dinlenme Noktası Etkinliğinde Kullanılan Kelimeler.....	80
Tablo 13. Hz. Nuh Türkiye Örneği Konu ve Referanslar.....	82
Tablo 14. Hz. Nuh Türkiye Örneğinin İletileri	87
Tablo 15. Hz. Nuh Türkiye Örneğinde Kullanılan Karakterler.....	88
Tablo 16. Hz. Nuh Türkiye Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri.....	88
Tablo 17. Hz. Nuh İngiltere Örneği Konu ve Referanslar.....	95

Tablo 18. Hz. Nuh İngiltere Örneğinin İletileri.....	98
Tablo 19. Hz. Nuh İngiltere Örneğinde Kullanılan Karakterler.....	98
Tablo 20. Hz. Nuh İngiltere Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri.....	99
Tablo 21. Hz. İbrahim Türkiye Örneği Konu ve Referanslar.....	104
Tablo 22. Hz. İbrahim Türkiye Örneğinin İletileri.....	107
Tablo 23. Hz. İbrahim Türkiye Örneğinde Kullanılan Karakterler.....	107
Tablo 24. Hz. İbrahim Türkiye Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri.....	108
Tablo 25. Hz. İbrahim İngiltere Örneği Konu ve Referanslar.....	112
Tablo 26. Hz. İbrahim İngiltere Örneğinin İletileri.....	115
Tablo 27. Hz. İbrahim İngiltere Örneğinde Kullanılan Karakterler.....	115
Tablo 28. Hz. İbrahim İngiltere Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri.....	116
Tablo 29. Hz. Musa Türkiye Örneği Konu ve Referanslar.....	119
Tablo 30. Hz. Musa Türkiye Örneğinin İletileri.....	121
Tablo 31. Hz. Musa Türkiye Örneğinde Kullanılan Karakterler.....	121
Tablo 32. Hz. Musa Türkiye Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri.....	122
Tablo 33. Hz. Musa İngiltere Örneği Konu ve Referanslar.....	126
Tablo 34. Hz. Musa İngiltere Örneğinin İletileri.....	128
Tablo 35. Hz. Musa İngiltere Örneğinde Kullanılan Karakterler.....	128
Tablo 36. Hz. Musa İngiltere Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri.....	129

KISALTMALAR

a.s.: Aleyhisselâm

cm.: santimetre

DİÇK: Dini İçerikli Çocuk Kitapları

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

yy.: yüzyıl

GİRİŞ

1. Tezin Problemi

‘Çocuk edebiyatının’ kuramsal tanımlamalarının yapıldığı kitaplarda, ‘yaratıcı’, ‘peygamber’, ‘ölüm’, ‘ibadet’, ‘iman’, ‘kutsal kitap’ gibi çocuğun, kültürel olarak içinde var olduğu dünyada karşılaştığı dini kavramları anlamlandırması için yazılan dini içerikli çocuk kitapları ile ilgili alt başlıklara yer verilmemektedir. Türkiye’deki örneklerinin aksine, dünya çocuk edebiyatının alt başlıklarında dini içerikli çocuk kitapları ve gelişim süreçleri yer almaktadır (Bottigheimer, 2003: 264-270; Montagnon, 2003: 270-279). Dini içerikli çocuk kitaplarının (DİÇK), çocuk edebiyatı alt başlıklarında bulunmayışının sebebi özellikle ülkemizde 1970’li yıllar gibi geç tarihlerden sonra yazılmaya başlayan bu kitaplardan çok azının edebiyat özelliği taşıdığına dair tespitlerdir. Bu durum, dini içerikli çocuk edebiyatı geleneğinin gelişmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dini içerikli çocuk kitapları, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkelerinden uzak, yetişkinlerin anlayış ve kavrayışlarına göre yazılmaları sebebiyle eleştirilmiştir (Şirin, 2019a: 129).

Çocuk edebiyatının temel öğeleri çocuk ve yazardır. Dini içerikli çocuk kitaplarında da iletilerin çocukların gelişim özelliklerine ve çocuk edebiyatının ilkelerine uygun verilmesinde yazarlara büyük görevler düşmektedir. Yazarlar insan olmanın gereği bir kültür ve ideolojinin taşıyıcıları olsalar da günümüz çocuk edebiyatının geldiği noktada yazarların objektif, kendi fikirlerini açıkça dikte etmeden, çocuk edebiyatı ilkeleri doğrultusunda çocukların gelişim özelliklerine uygun, onların kendilerini gerçekleştirmelerinde rehber

olacak eserler vermeleri istenmekte ve beklenmektedir. Ancak, dini içerikli çocuk kitaplarında, çoğu zaman ideolojik ve eğitsel kaygılar sebebiyle çocuk edebiyatının ilkeleri ve çocuğun gelişim düzeylerinin göz ardı edildiği görülmektedir. Bu tezde, DİÇK' larının çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluk bakımından eleştiri konusu olmasının sebebi, DİÇK yazarlarının çocuğa bakış açısından kaynaklandığı varsayılmaktadır. Bu sebeple bu tezin temel problemini, günümüz DİÇK' larında yazarların çocuğa bakış açılarının ne olduğu ve bu bakımdan ortaya konulan eserlerin hangi dönem çocuk edebiyatına ait özellikler gösterdiği oluşturmaktadır. Tezin problemini özelden ise, Türkiye ve İngiltere'de 5-7 yaş aralığındaki çocuklar için dini içerikli çocuk edebiyatı eserlerinden peygamberlerin hayatlarını konu alan DİÇK yazarlarının çocuğa bakışı oluşturmaktadır.

Dini içerikli çocuk kitapları, yukarıda da bahsedildiği üzere geniş konu seçeneği olan bir alandır. Dini içerikli çocuk kitabı yazarlarının çocuğa bakışının ortaya konulduğu bu tezde, yazarların eserlerinin detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Bu tezde, tezin hacminin artmaması amacıyla dini içerikli çocuk kitaplarının konularından biri olan peygamber hikayelerinin incelenmesi tercih edilmiştir. 'Peygamber hikayelerinin' tercih edilmesinin sebebi, çocukların varoluşsal ve dini ihtiyaçlarının karşılanmasında, toplumun değer ve kültürünün kazandırılmasında ebeveynler ve öğretmenler tarafından aktif kullanılan bir materyal olması yer almaktadır. Ayrıca, peygamber hikayelerinin seçilmesinin diğer sebepleri arasında sembolik ve metaforik konuları çocuklara kolay bir şekilde anlatmakta kullanılmaları, çocukların varoluşsal soru ve ihtiyaçlarının karşılayabilecek konularda örneklere sahip olmaları, çocuklar tarafından zevkle dinlenmeleri yer almaktadır.

DİÇK' ı yazarlarının çocuğa bakış açısının tespitinde sadece Türkiye örneğinin incelenmesi genel kanaatin oluşmasında yeterli olmasına rağmen tezin konusunun çeşitlenmesi amacıyla iki farklı ülke incelenmeye alınmıştır. Derinlemesine ve betimsel bir çalışma ortaya

koyulduğu için tezin hacminin artmaması amacıyla her ülkeden bir peygamber hikayesi örneği tercih edilmiştir. Türkiye ve İngiltere’den örneklerin alınmasının sebebi, Halise Kader Zengin’in verdiği Çocukluk Dönemi Kutsal Metinler yüksek lisans dersini alırken çoğunluğu Müslüman olmayan bir toplumda Müslüman bir yazar tarafından Müslüman çocuklar için yazılan dini içerikli çocuk kitaplarının içeriklerinin Türkiye’de yayınlananlardan farkları ve benzerliklerinin neler olduğu konusundaki merakım oluşturmaktadır. Bu sorgulamam sonucunda yaptığım incelemelerde İngiltere’de yayınlanan 5-7 yaş aralığındaki çocuklara hitap eden peygamber hikayelerine ulaştım. Ardından, Ankara ilinde gezdiğim kütüphanelerden birinde (T.C. Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi) Türkiye’de de aynı yaş grubuna hitap eden, peygamberlerin hayatlarını konu alan dini içerikli çocuk kitaplarına ulaştım. Böylece, Türkiye’de 5-7 yaş aralığındaki çocuklara hitap eden peygamber hikayelerinin bulunmasıyla Türkiye ve İngiltere’de 5-7 yaş aralığındaki çocuklar için yayınlanan peygamber hikayeleri yazarlarının çocuğa bakışının incelenmesine karar verilmiştir.

Tezin alt problemlerinden birini, Türkiye ve İngiltere’deki eğitim sistemlerinin 5-7 yaş aralığındaki çocuklardan beklentilerinin neler olduğu oluşturmaktadır. Türkiye’de 5-7 yaş aralığındaki çocuklar anaokulu seviyesinde kabul edilirken, İngiltere’de 5-7 yaş aralığındaki çocuklar ilk öğretimin ilk kademesinde kabul edilir. Türkiye’deki çocuk kitapları, çocukların okuma-yazma bilmediği gerçeğiyle yazılırken; İngiltere’deki çocuk kitapları, çocukların okuma- yazma bildikleri gerçeğiyle yazılmaktadır. Bu sebeple, yaş grupları aynı olsa bile incelenen kitaplarda çocuklardan beklentiler farklılık göstermektedir. Bu amaçla, bu tezde iki farklı toplumda yaşayan yazarların çocuğa bakışının doğru anlaşılabilmesi için Türkiye ve İngiltere’deki eğitim sistemlerine 5-7 yaş çocukları kapsamında değinilmiştir.

Tezin diğerk alt problemleri de aşağıdaki gibidir:

1. 5-7 yaş aralığındaki çocukların dini açıdan gelişim özellikleri nelerdir?
2. Çocuk edebiyatı nedir?
3. Çocuk edebiyatının temel ilkeleri nelerdir?
4. Çocuk kitabı yazılırken dikkat edilmesi gereken unsurlar nelerdir?
5. Çocuğı bakış tarihsel olarak nasıl bir süreç geçirmiştir?
6. Çocukluk fikrinin çocuk edebiyatına katkıları neler olmuştur?
7. Dini içerikli çocuk edebiyatı kitapları nedir?
8. Dini içerikli çocuk edebiyatı kitabı yazarlarının çocuğı bakışı hangi dönem çocuk edebiyatı özelliklerini göstermektedir?
9. Peygamber hikâyelerinin, çocukların gelişimlerdeki yeri nedir?
10. Farklı eğitim sistemlerinde çocuğı bakış, yazarların çocuğı bakışını etkilemiş midir?

2. Tezin Amacı

Dini içerikli çocuk kitapları, son yıllarda ülkemizde popüler olmaya başlayan bir çocuk yazınsalı alanıdır. Ancak, çocuk edebiyatı kaynakları incelendiğinde dini içerikli çocuk edebiyatının gelişmemiş olduğu sıkça vurgulanmaktadır. Bu sebeple de çocuk edebiyatının alt başlıklarında yer almamakta ve olumsuz eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu tezde, bu problemin en önemli etkeninin yazarların çocuğı bakışıyla ilgili olduğu varsayılmaktadır. Bu çerçevede, çocuk edebiyatında bulunması gereken özellikler, çocuğı görelilik ve çocuk gerçekliği ilkeleri, 5-7 yaş aralığındaki çocukların gelişim özellikleri iki peygamber hikâyeleri serisi kapsamında incelenerek ve yazarların çocuğı bakış açıları ortaya konularak dini içerikli çocuk edebiyatı geleneğinin oluşturulmasına kaynaklık etmek amaçlanmaktadır.

Türkiye’deki dini içerikli çocuk kitaplarından peygamber hikayelerinin dışında İngiltere’deki dini içerikli çocuk kitaplarından peygamber hikayeleri incelenerek; farklı kültürlerde yaşayan yazarların çocuğa bakış açılarının neler olduğu, Türkiye’deki örneklerinin yanında çocuk kitaplarının arasındaki farklılık ve benzerliklerin neler olduğu ortaya konulmuştur. Böylece, Türkiye’de dini içerikli çocuk edebiyatı geleneğinin oluşmasında anlayış farklılıklarına değinilerek yeni ve popüler olan bu alanın zenginleştirilmesi amaçlanmaktadır.

3. Tezin Önemi

Çocukların varoluşsal ve dini sorularının cevaplanmasında ebeveynler ve öğretmenler tarafından farklı araçlar kullanılmaktadır. Dini içerikli çocuk kitaplarından peygamber hikâyeleri, çocukların zevkle dinledikleri, sembolik ve metaforik konuları çocuklara kolay bir şekilde anlatan, varoluşsal soru ve ihtiyaçlarının karşılanmasında etkili ve eski bir yöntem olması sebebiyle ebeveynler ve öğretmenler tarafından sıkça başvuru alan bir araçtır. Benmerkezcilik özellikleri, çocukların hikâyelerde yer alan peygamberlerle kolay bir şekilde özdeşim kurmalarına da izin verecek niteliktedir. Ancak, dini içerikli çocuk kitapları, çocuk edebiyatı geleneğine sahip olmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (Şirin, 2019a: 129). Günümüzde çocukluk fikrinin geldiği noktada çocuk edebiyatı kitapları çocukların gelişim özellikleri, ilgi, ihtiyaçları, anlam dünyaları doğrultusunda çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkeleri çerçevesinde hazırlanmaktadır. DİÇK’ nda çocuk edebiyatı geleneğinin oluşması için yazarların kitaplarını hazırlarken bu ilkelere öncelik vermesi gerekmektedir. Ancak, bu ilkelerin benimsenmesi yazarların günümüz çocukluk fikrinin bilincinde olmalarına bağlıdır. Bu durumda, DİÇK yazarlarının çocuğa bakışlarının hangi dönem özelliklerini gösterdiğini açıkça ortaya koymak ve günümüz çocukluk fikrinin geldiği nokta ile arasında ne gibi farklar olduğunu açıkça göstermekle mümkündür.

Alan yazında özellikle 5-7 yaş çocukların da dahil olduğu DİÇK ile ilgili yapılan tezlerde; DİÇK' ları çocuk edebiyatının ilkeleri, eğitsel ve ahlaki yönleri ya da dini gelişim kuramları kapsamında incelenmiştir. Sonuç olarak, DİÇK' nda çocuk edebiyatı geleneğinin oluşmamasının sebeplerine dair eksikliklerin ortaya konulduğu görülmektedir (Araz, 2018; Çoban, 1996; Ege, 1997; Pehlivan, 2003) .

Çocuk edebiyatı kitaplarının başat öğelerinden yazarlarının çocuğa bakış açılarının incelenmesi bu tezin önemini oluşturmaktadır. Böylece, peygamberlerin hayatlarını anlatan DİÇK, çocukların gelişim özellikleri ve çocuk edebiyatının içeriksel özellikleri çerçevesinde incelenerek yazarlarının çocuğa bakışının çocuk edebiyatının hangi dönem özelliklerini gösterdiği ortaya koyulmaktadır. Böylece, yazarların çocuğa bakış açıları konusunda farkındalık kazanmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, iki farklı toplumda yaşayan yazarlar tarafından kaleme alınan peygamber hikâyelerinin incelenmesiyle de iki farklı kültürde yaşayan yazarların; 5-7 yaşları arasındaki çocuklara aynı hikâyeleri anlatırken kullandıkları yöntemler, bakış açılarındaki benzerlik ve farklılıklar da tespit edilmektedir.

4. Tezin Sınırlılıkları

Bu tez alttaki maddelerle sınırlıdır:

1. Tez, sadece Türkiye ve İngiltere'de yayınlanan dini içerikli çocuk kitaplarıyla,
2. Türkiye ve İngiltere'de yayınlanan seriler, Müslüman yazarlar tarafından Müslüman çocuk okurların muhatap alınmasıyla,
3. Dini içerikli çocuk kitaplarından peygamber hikâyeleriyle,
4. 5-7 yaş aralığındaki çocuklarla,
5. Türkiye ve İngiltere'de yayınlanan bir adet peygamber hikâyeleri serisiyle,

6. Peygamber hikâyelerinin '5-7 yaş aralığındaki çocukların gelişim özellikleri', 'çocuk edebiyatının içeriksel özellikleri', 'çocuk edebiyatı ilkeleri' ve çocuk edebiyatının gelişim dönemlerine göre incelenmesiyle,

7. Türkiye ve İngiltere'deki serilerde ortak olarak konu edilen Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim ve Hz. Musa'nın hikâyelerinin incelenmesiyle sınırlıdır.

8. Türkiye'de yayınlanan serinin dili Türkçe, İngiltere'de yayınlanan serinin dili İngilizce ve Türkçe çevirisi bulunmamaktadır.

5. Tezin Yöntemi

Türkiye ve İngiltere'de 5-7 yaş aralığındaki çocuklar için Kur'an'da adı geçen peygamberlerin hayatlarını konu alan dini içerikli çocuk kitapları yazarlarının çocuğa bakışını ortaya koymaya çalışan bu tez, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi (belge inceleme) yöntemi ile hazırlanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018:189-201).

Bu tezin doküman analizi sürecinde, Türkiye ve İngiltere' den seçilen birer peygamber hikayeleri serisinin seçiminde amaçlı örnekleme (purposive sampling) kullanılmıştır. Bunun sebebini, İngiltere'de 5-7 yaş aralığındaki çocuklar için yazılan peygamber hikayesi serisinin Türkiye'deki aynı yaş grubu ve içeriğe sahip peygamber hikâyeleri serisi ile karşılaştırılmak istenmesi oluşturmaktadır.

Bu tezde, incelenecek olan peygamber hikâyelerinin tespitinin ardından; literatürde yer alan kaynaklar okunmuş, incelenmiş ve tezin kapsamıyla ilgili olan bölümler fişlenmiş, derinlemesine incelemelerin sonucunda değerlendirmeler ortaya konulmuştur. Böylece, iki serinin incelenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Derinlemesine ve betimsel bir çalışma ortaya koyulduğu için tezin hacminin artmaması amacıyla her ülkeden bir peygamber hikâyeleri serisi örneği tercih edilmiştir. Bu sebeple, bu tez bütün dini içerikli çocuk kitaplarına genellenemez ancak dini içerikli çocuk kitaplarında dikkat edilmesi gereken unsurların neler olduğu ve dini içerikli çocuk kitabı geleneğinin nasıl oluşturulabileceği hakkında ipuçları barındırmaktadır. Tezin kuramsal çerçevesi, yerli ve yabancı literatürden yararlanılarak oluşturulmuştur.

DİÇK yazarlarının çocuğa bakış açısının ortaya konulmasını amaçlayan bu tez, giriş, birinci ve ikinci bölüm, sonuç ve öneriler bölümü olmak üzere 4 kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde tezin kapsamı çerçevesinde ilk başlık, '5-7 Yaş Aralığındaki Çocukların Dini Gelişim Özellikleri' olarak belirlenmiştir. 5-7 yaş aralığındaki çocukların dini gelişim özelliklerinin ortaya konulmasında gelişim psikolojisi ve dini gelişim kuramları detaylı bir şekilde incelenmiştir. DİÇK alan yazını incelendiğinde, tezlerin çoğunda çocukların gelişim özelliklerinden detaylı bir şekilde bahsedildiği görülmüştür. Bu sebeple bu tezde sadece tezin kapsamı çerçevesinde 5-7 yaş aralığındaki çocukların özellikle dini gelişimine kısaca değinilmiştir.

Birinci bölümün ikinci başlığı, 'Çocuk Edebiyatı ve Dini İçerikli Çocuk Kitapları' şeklinde belirlenmiştir. Çocuk ve çocukluk fikrinin gelişimi ve çocuk edebiyatına katkısı; dini içerikli çocuk kitapları ve peygamber hikayelerinin çocukların seviyelerine göre hazırlanmalarında dikkat edilmesi gereken unsurlarla ilgili bilgilerin oluşturulmasında çocuk, çocukluk ve

çocuk edebiyatı literatürleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca, Türkiye'deki çocuk edebiyatının kuramsal tanımlarının yapıldığı kitaplarda, dini içerikli çocuk kitaplarına yer verilmekten kaçınıldığı için dini içerikli çocuk kitaplarının gelişimi ile ilgili bilgilerin toplanmasında İngilizce literatürden daha çok yararlanılmıştır. Bu çerçevede ilk olarak, çocuk edebiyatının tanımı ve işlevinden kısaca bahsedilmiştir. Çocukluk fikrinin gelişimi ve çocuk edebiyatına katkısına ise detaylı bir şekilde değinilmiştir. Bunun en önemli sebebi, yazarların çocuga bakışının ortaya konulmasında çocukluk fikrinin gelişiminin en önemli belirleyici etken olması yer almaktadır. Sonrasında, kısaca dini içerikli çocuk kitaplarından bahsedilmiştir ve tezin kapsamında incelenecek olan peygamber hikayelerinin özellikleri ve çocuklara anlatılmasında dikkat edilmesi gereken unsurlardan detaylı bir şekilde bahsedilmiştir. Peygamber hikayelerinde dikkat edilmesi gereken unsurlar; 5-7 yaş aralığındaki çocukların gelişim özellikleri, çocuk edebiyatının ilkeleri ve peygamber hikayelerinin çocukların din eğitimindeki yeri ve kullanımında dikkat edilmesi gereken unsurlarıyla ilgili yazılan çalışmaların dikkatli bir şekilde incelenmesiyle oluşturulmuştur. Böylece, ilk bölüm tezin kuramsal çerçevesini çizmiştir.

İkinci bölüm, 'Dini İçerikli Çocuk Kitaplarının İncelenmesi: Türkiye ve İngiltere'de Durum' üst başlığı şeklinde belirlenmiştir. İkinci bölümün ilk başlığını, 'Türkiye ve İngiltere'deki Eğitim Sisteminde 5-7 Yaş Aralığındaki Çocuklar için Belirlenen Kazanım ve Hedefler' oluşturmaktadır. Türkiye ve İngiltere'de yaşayan 5-7 yaş arasındaki çocuklardan beklentilerin eğitim sistemi kapsamında farklı olması serilerin içeriğinde açık farklılıklara sebep olmuştur. İki peygamber hikayeleri serisinin karşılaştırılmasının doğru anlaşılabilmesi için Türkiye ve İngiltere'de yaşayan 5-7 yaş aralığındaki çocuklar için eğitim sisteminin kazanım ve hedeflerinin neler olduğu ile ilgili müfredatlar incelenmiş ve kısaca konuya ön bilgilendirme olarak yer verilmiştir. İkinci bölümün ikinci başlığı 'Çocuk Kitaplarında

Bulunması Gereken Unsurlar' şeklinde belirlenmiştir. Bu kısımda, çocuk kitaplarının biçimsel özelliklerine yazarın çocuğa bakışıyla direk ilişkili olmadığı için yer verilmezken; içeriksel özelliklerine detaylı bir şekilde yer verilmiştir. İçeriksel özellikler; kapak tasarımı, konu, ileti, karakterler, dil ve anlatım, illüstrasyonlar ve etkinlikler şeklindedir. Kapak tasarımı ve illüstrasyonlar yazarın ilk elden müdahil olmasa da söz hakkının bulunduğu alanlardır. Bu sebeple, bu başlıklara da yer verilmiştir. Etkinliklerle ilgili alt başlık, çocuk kitaplarının içeriksel özellikleri arasında bulunmamasına rağmen Türkiye ve İngiltere'deki serilerde buldukları ve yazarın çocuğa bakışıyla ilgili açık deliller gösterdikleri için ele alınmıştır. Bu sebeple içeriksel özellikler kısmında yer verilmiştir. 'Çocuk edebiyatı' ile ilgili Türkçe ve İngilizce kaynakların derinlemesine incelenmesi sonucunda içeriksel özellikler düzenlenmiştir. İçeriksel özelliklerle ilgili bilgiler düz yazı şeklinde değil; konuyla ilgili dikkat edilecek unsurların sorular halinde verilmesi şeklinde aktarılmıştır. Mevcut çocuk kitapları, bir sonraki başlıkta betimlemesine ve derinlemesine incelenirken içeriksel özelliklere değinildiği için tekrara düşmemek adına bu şekilde bir uygulama tercih edilmiştir. İkinci bölümün üçüncü başlığını 'Çocuk Kitaplarının İncelenmesi' oluşturmaktadır. Bu bölümde; Türkiye ve İngiltere'deki peygamber hikayeleri serilerinde ortak olarak yazılan peygamberlerin hayatlarını konu alan kitapların incelenmesi karşılaştırma yapmayı kolaylaştırması amacıyla tercih edilmiştir. Bu hikayeler; Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa'dır. Bu dört peygamber hikayesi, çocuk kitaplarının içeriksel özelliklerinin alt başlıkları (kapak tasarımı, konu, ileti, karakterler, dil ve anlatım, illüstrasyonlar ve etkinlikler) çerçevesinde çocukların gelişim özellikleri, çocuk edebiyatı ilkeleri ve hikayelerin dini boyutu açısından derinlemesine ve betimlemesine incelenmiştir. İlk olarak, Türkiye'de yayınlanan 'Hz. Âdem' hikayesi, ardından İngiltere'de yayınlanan 'Hz. Âdem' hikayesi yedi alt başlık altında incelenmiştir. Sonrasında, diğer üç peygamber hikayesi de

aynı şekilde incelenmiştir. Derinlemesine bir inceleme yapılması sebebiyle ‘Hz. Âdem’ ve ‘Hz. Nuh’ un hikayelerinde hacim daha fazlayken, tekrara düşmemek amacıyla ‘Hz. İbrahim’ ve ‘Hz. Musa’ hikayelerinde hacim azalmıştır. Her peygamber hikayesi kendi içerisinde ve kendinden sonraki kitaplarda karşılaştırılıp değerlendirildiği için ayrı bir değerlendirme başlığına tekrara düşmemek adına yer verilmemiştir. Ayrıca, içeriksel özelliklerden ‘konu’ alt başlığının incelendiği bölümde, bazı özel durumlar bulunmaktadır. Peygamber hikayelerinin kurgulanmasında yazar birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanmanın yanında kendi kişisel yorumlarına da yer vermektedir. Bu tezde, yazarın tercihini tespit etmede ilk olarak peygamber hikayelerinin ilk kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’deki ayetler incelenmiştir. Ardından, Kur’an-ı Kerim’de bulunmayan bilgilerin kaynaklarına ulaşmak için Türkiye Diyanet Vakfı’nın İslam Ansiklopedisinden, ilgili tefsir ve hadis tezlerinden detaylı okumalar yapılmıştır. Bu şekilde, tablo halinde ‘konu’ alt başlığı oluşturulmuştur. Tezde ayetlerin hepsine yer vermek amaçlanmadığı için hikâyenin her bölümüyle ilgili en az iki ayet yeterli görülmüştür. Aynı konu ile ilgili daha fazla referans ayet varsa sayfa sayısını arttırmamak amacıyla üç nokta (...) koymak yeterli görülmüştür. Ayrıca, tabloda yer alan konu bölümleri işleniş sırasına göre sıralanmıştır. Eğer, ikincil kaynaktan bilgilere ulaşıldıysa ya da konuyla ilgili değinilmesi gereken yerler varsa bunlara tablodan sonra işleniş numarasına göre yer verilmiştir. Hikâyenin konusunda açık bir şekilde işlenen yoruma ve değerlendirmeye gerek olmayan bölümler tablo sonrasında açıklanmamıştır. Karışıklığa sebebiyet vermemek için değerlendirme yapılan bölüm numaraları, yıldız işareti ile ayrılmıştır. Örneğin, tablonun ‘işleniş sırası’ bölümünde ‘2*’ şeklinde işaretlenen bir madde, sonraki sayfada bu konu hakkında açıklama yapıldığını göstermek amacıyla kullanılmıştır. Aynı zamanda, ‘dil ve anlatım’ alt başlığında da özel bir durum bulunmaktadır. Bu bölümde, Türkiye ve İngiltere’deki müfredatlar, çocukların dil kazanım özellikleri her ülkenin kendi

eğitim sistemi içerisinde incelenmiştir. İncelenen ocuk kitaplarında yer alan fiillerin çocukların gündelik hayatlarında kullandıkları fiillerden oluşup oluşmadığını göstermek için tablo oluşturulmuştur. Ancak, İngiltere’de yayınlanan seri incelendiğinde bu fiillerin Türkçe anlamları kullanılmıştır. Bunun sebebini, tezin yazım dilinin Türkçe olması oluşturmaktadır. Ayrıca, İngiltere’de yayınlanan ocuk kitaplarının ‘dil ve anlatım’ kısmında kullanılan örnek cümlelerde, İngilizce metinler Türkçe diline çevrilerek kullanılmıştır. Böylece, tezin ikinci bölümünde mevcut DİK’ nın detaylı bir analizi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bölümde incelenen kitaplar, ‘EK-1’ kısmında ve kaynakça kısmında detaylı künyeleriyle birlikte yer almaktadır. Ayrıca ‘Ekler’ bölümünde hikâye kitaplarında değinilen bazı noktalarla ilgili resimli örneklere yer verilmektedir.

Sonuç bölümüne gelindiğinde, ilk iki bölümde ele alınan konular hakkında değerlendirmelere yer verilmekte ve yazarların çocuğa bakış açısı ortaya konulmaktadır. Mevcut rnekler çerçevesinde, DİK’ nın ocuk edebiyatının hangi dönemine ait özellikler gösterdiği ortaya konulmaktadır. Son olarak, öneriler kısmına yer verilmektedir.

I. BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUKLARIN GELİŞİM ÖZELLİKLERİ ve ÇOCUK EDEBİYATI

1.1. DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN ÇOCUĞUN GELİŞİMİ

Gelişim, insanın döllenmeden itibaren fiziksel, duygusal, bilişsel, ahlaki, dilsel vb. gelişmeleri doğrultusunda düzenli bir şekilde gösterdiği değişim sürecine verilen addır (İnanç, 2017: 62). Bu süreci inceleyen bilim dalına gelişim psikolojisi denmektedir. Gelişim psikolojisinin araştırma alanını bireylerin gelişimindeki benzerlikler, farklılıklar, gelişimin farklı alanlarının birbiri ile ilişkisi oluşturmaktadır (Bakırcıoğlu, 2016: 674).

Dini gelişim, “kişinin kutsalla ilişkisini güçlendirmek ve toplum ile ilişkisini geliştirmek için anlatıları, uygulamaları, ritüelleri ve sembolleri paylaşan bir topluluk içerisinde gerçekleştirdiği ilerlemeler” şeklinde tanımlanmaktadır (Köylü &Oruç,2017: 48).

Tezimizde 5-7 yaş arasındaki çocukların dini gelişimlerine yer verildiği için, bu bölümde ağırlıklı olarak 5-7 yaş arasındaki çocukların dini gelişimleri incelenmiştir. Ayrıca 5-7 yaş arasındaki çocukların bilişsel, duygusal, ahlaki, dil gelişimlerine de değinilmiştir

1.1.1. 5 -7 Yaş Arasındaki Çocukların Dini Gelişim Özellikleri

Gelişimin en hızlı görüldüğü dönem, erken çocukluk dönemi (2-7 yaş) olmakla beraber hayat boyu devam etmektedir. Gelişim, bir bütün olarak gerçekleşmektedir. Her gelişim aşaması bir diğer gelişim aşaması ile iç içedir; birbirinden etkilenir ve birbirini etkiler.

Çocuklarda dini uyanmalar, üç ile dört yaşlarında görülmeye başlar. Çocuklar, konuşmaya başladıktan sonra varoluşlarıyla ilgili sorular sormaktadırlar. İki çocuğu üzerinde gözlemler yapan Rasmussen, onların gelişimlerinde dini esasların öğretimini göz ardı etmesine rağmen dini sorular sorduklarını belirtir (Selçuk, 2014: 41). Alman teolog Rudolf Otto (aktaran Oruç, 2014), yaptığı araştırmalar sonucunda, her çocuğun özünde kutsallık duygusunun var olduğunu ve uygun ortam oluşturulursa bu duygunun gelişeceğini ifade eder. Uzmanlar çocukların sağlıklı bir dini gelişme gösterebilmesi için, sordukları soruların cevapsız bırakılmaması gerektiği üzerinde durmaktadırlar. Çocuğun varoluşsal ihtiyaçlarının karşılanmaması, başka kaynaklara yönelmesine yol açar. Bu kaynaklardan aldığı cevaplar, gelişim düzeyine uygun değilse ilerleyen yaşlarda düzeltilmesi zor problemlere sebep olmaktadır. Bu sorulara en doyurucu cevap, çocuğun yaşadığı toplumun benimsediği dinden gelir (Bilgin, 1995: 93).

Alman psikolog Ernest Harms, çocuklarda dini deneyim ve Tanrı tasavvurunun gelişiminin, soru-cevap şeklindeki mülakatlarla tam anlamıyla anlaşılamayacağını, sembollerle daha rahat ifade edebileceğini ifade eder. Mülakatlarında, çocukların Tanrı'yı resmederek tasavvur etmelerini ister. Çocukların genellikle ailesinin ve yaşadığı toplumun dini inançlarını kabullendiklerini, özlerindeki dini potansiyeli ortaya çıkaramadıklarını dile getirir. Çocukların kendi dini potansiyellerini ortaya çıkarmada, yaşlarına uygun olarak

doğru bilgilendirilmelerinin ve seçimlerinde 6zg6r bırakılmalarının 6neminden bahseder (Atik, 2016: 18-24; Harms, 1944: 112-122).

Bu sonuçlar, dini uyanmanın doğuştan gelen bir yanının olduğunu g6stermektedir. Ayrıca, ocuklar yaşadıkları ve sosyalleştikleri evre sebebiyle, k66k yaşlardan itibaren dini 6đreti ve kavramlardan haberdar olmaktadır. G6ndelik kavramlarının içerisinde, dini kavramlara sıklıa başvurulduğu g6r6lmektedir.

1.1.1.1. Bilişsel Gelişim

Bilişsel gelişim, “kişilik gelişimini oluşturan bedensel, devinimsel, toplumsal, duygusal ve cinsel gelişim alanlarından etkilenen ve onları etkileyen; bireyin bebeklik d6neminden başlayan oldukça farklı, d6zenli, art arda gelen d6nemlerde gittikçe artan zekâ, d6ř6nme, anlama ve sorun 6zme, uyum sağlama yeteneklerinin gelişimi” şeklinde tanımlanmaktadır (Bakırcıoğlu, 2016: 234).

Çocukların dini kavramlarla etkileşim içerisinde yaşamaları ve varoluşsal merakları, kendi anlam d6nyalarında sorgulamaların başlamasına sebep olmaktadır. Piaget'nin bilişsel gelişim kuramında da ifade ettiği gibi, ocuk kendi anlam d6nyası içerisinde var olan şemalarına, yeni aldığı bilgiyi yerleştirme ihtiyacı duymaktadır. Denge sağlanana kadar, çocuğun zihnindeki çatışma devam etmektedir. ocuk, bu çatışmaya yeni aldığı bilgiye var olan şemalarında bir yer bularak ya da onu yerleştirmek için yeni bir şema aarak 6z6me kavuşturulur (Santrock, 2011: 147-149; Shaffer & Kipp, 2013: 202-204).

Çocuklarda dört yaşından sonra, akıl yürütmenin ilk süreci görülmektedir. Çocuk, her sorduğu soruya cevap verilmesini ister. Düşünceleri basittir. Olduğunu bildiği fakat göremediği olayları anlamakta zorlanır. Beş yaşına gelindiğinde çocuklar, “neden” sorusuyla çevrelerindeki yetişkinleri yormaktadırlar. Çocuğun soruları, akıl yürütmeye ve olayların neden olduğunu anlamaya olan ilgilerinin ortaya çıktığını gösterir.

Bu dönemde sorulan sorulardan bazıları: ‘Sen nasıl büyüdün?’ ‘Herkes bebekken anne kimdi?’ şeklindeki varoluşsal meraklardır. Piaget 4-7 yaş arasındaki çocukların bilişsel süreçlerini, sezgisel olarak adlandırır çünkü küçük çocuklar bilgi ve anlayışlarından çok emin görünürler ancak ne bildiklerinin ve nasıl bildiklerinin farkında değildirler. Çocuklar, çevrelerinde gördüklerini resimler, kelimeler ve sembolik düşünceler sayesinde anlamlandırır. Dil gelişimleri hızlı olsa da düşünceleri benmerkezcilikten ve animizmden kurtulamaz. Benmerkezcilik, bireyin kendi bakış açısı ile diğerlerinin bakış açılarını birbirinden ayıramama durumudur. Animizm ise, çocuğun cansız nesnelere canlı varlıkların özelliklerine sahip olduğunu düşünmesidir. Karşılaştıkları durumun veya olayın sadece bir boyutuna odaklanmakta ve diğer yönlerini göz ardı etmektedirler (Santrock, 2011: 217-218).

Piaget’in de ifadesiyle, bilgi gerçeğin kopyası olmanın ötesinde, bireyin bilgiyi kendi gerçekliğine göre özümlemesi ve yorumlamasından oluşmaktadır (Garvin,1977). Bu durum, kutsal kitaplarda anlatılan kıssalar için de geçerlidir. Sembolik ve metaforik özellikleri ağır basan kıssaları, özellikle beş ile yedi yaşları arası sezgisel işlem dönemindeki çocukların literal olarak anladıkları görülmüştür. Böylece kıssalarda verilmek istenen mesaj, çocukların anlam dünyasında farklı yorumlanmıştır (Reich, 2006: 431-437).

Harms’ın kuramında, peri masalı evresinde (3-7 yaş) ele alınmaktadır. Dini konular ve Tanrıyla ilgili sorular, çocukların ilgisini çeker. Fakat, zihinsel gelişimleri ve dil

gelişimlerdeki sınırlılıkları sebebiyle bu konuları anlamlandırmakta zorlandıkları görülür. (Harms, 1944: 112-122).

İslam'ın Tanrı inancında, soyut ve yaratılan hiçbir varlığa benzemeyen tek Tanrı tasavvuru ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple, Tanrı tasavvurları üzerine yapılan çalışmalarda Müslüman çocukların Tanrı'yı genelde resmetmedikleri görülür. Ayrıca, kurumsal Hristiyan inancında yer alan ikonlar, resimler ve sembolik çizimlerin İslam'da yer almaması da diğer bir sebeptir. Tanrı'nın nasıl bir varlık olduğu ile ilgili yöneltilen sorularda ise onun özelliklerinden bahsettikleri görülür. Tanrı'nın her şeye gücü yeten, her şeyi gören ve bilen, iyilikleri ödüllendiren, kötülükleri cezalandıran, bunların yanı sıra affedici, zor durumlarda yardımcı, koruyucu ve kurtarıcı gibi özelliklere sahip olduğundan bahsetmektedirler. İnsanların, O'na itaat ve ibadet etmesi gerektiğini de belirtirler (Coles, 1990: 40-69).

1.1.1.2. Duygusal Gelişimi

Freud'un psikoloji alanına en büyük katkılarından biri, bireyin erken çocukluk döneminin ilerideki yaşantısını etkilediği tezini ortaya koymasıdır. Erken çocukluk döneminde bireyin kişiliğinin, yakın ilişkilerini kurduğu anne, baba, bakıcılar tarafından şekillendiğini ve ilerleyen yaşlarda bu dönemde oluşan kişiliğin değişmeyeceğini ifade etmektedir (Shaffer & Kipp, 2013: 389-390). Erik Erikson ise, insanın gelişimini sosyal bir varlık olarak sosyal ve kültürel uyarıcıların etkilediğini savunmaktadır. Erken çocukluk dönemindeki deneyimlerin, bireyin yaşamında önemli bir yeri olduğunu kabul etmekle beraber, hayat boyu gelişimin sürdüğünü savunmaktadır. Aynı zamanda, Freud'un anne ve babadan oluşan çekirdek ailenin çocuğun hayatını etkilediği düşüncesini; Erikson, akran, akraba, komşu, okul, kültür, sosyal çevre şeklinde genişletmektedir (Santrock, 2011: 23-24).

Amerikalı inanç gelişim teorisyeni James Fowler'a göre, eğer yeni doğan çocuğun ihtiyaçları zamanında karşılanıyorsa ve seviliyorsa, güven ve bağlanma duygusu sağlıklı bir şekilde gelişir. Yeni doğanın bakıcısıyla olan sağlıklı iletişimi, ilerleyen yıllarda inanma duygusunun gelişimini sağlar. Özellikle bireylerin yaratıcısı ile olan ilişkisi, bu dönemdeki güven ve bağlanma duygusu ile ilişkilendirilir (Fowler & Dell, 2006: 36-37).

Çocuklar 3-7 yaşlarına geldiğinde, aile ve yakın akrabalarından oluşan çekirdek aile sınırlarının dışında, geniş bir sosyal çevre ile tanışmaktadırlar. Kendi başına bir birey olduğuna kesin olarak ikna olan çocuk, bu andan itibaren nasıl bir insan olabileceğini keşfetmektedir. Ayrıca, bu evrede karşılaşılan üç kriz vardır. Bunların birincisi çocuk daha özgürce hareket etmeyi öğrenir ve bu nedenle daha geniş ve ona göre sınırları daha geniş bir hedef alanı belirler. İkincisi dil duygusu, sayısız şeyi anladığı ve durmadan sorduğu için mükemmel bir noktaya gelir. Üçüncüsü hem dil hem de hareket, hayal gücünü genişletir, bazen düşündüğü şeylerle kendisini korkutmaktan kaçınmaz (Erikson, 1968: 107-122). Çocukların koşmasına, zıplamasına, oynamasına ve keşfetmesine izin veren aileler ve diğer bakıcılar çocukta girişkenlik duygusunun gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bu girişimcilik duygularını ciddi şekilde cezalandıran ailelerin çocukları hem bu evrede hem de sonraki evrelerde doğal dürtülerinden dolayı suçlu hissetmektedirler (Slavin, 2019: 44-49).

Duygusal gelişimin dini boyutunda ise, gerçekte hayali birbirinden ayırt edemedikleri görülür. Çocukta, inanma duygusu baş gösterir. Çocuk, ailesinde ve toplumda gördüklerini bir sünger gibi emer. Ailesinin dini inanç ve ritüellerini taklit eder. Tanrı tasavvuru, büyü bir yapıdadır. Ölüm kavramının bilincine varır ve sevdiklerinin güvenliğinden şüphe duymaya başlar. Bu durum, varoluşsal sorular sormasına sebep olur. Somut işlemler döneminde olmadığı için, olaylar arasında ilişki kuramaz. Olayları, parçalı bir şekilde

yeniden anlamlandırmaya çalışır. İnanç, sembol ve hayallerle sınırlıdır (Fowler & Dell, 2006: 37-38).

1.1.1.3. Ahlak Gelişimi

Ahlak, bir toplumda doğru ve yanlış, iyi ve kötüye, bir durum karşısında nasıl davranılması gerektiğine karar veren, toplumun değerleri, kültürü, inançları, ideolojisi ve ilkeleri çerçevesinde oluşturulan, uyulmadığı durumlarda yanlış bir davranış sergilendiğine kanı getirilen, yazılı olmayan, kurallar sistemidir. Her toplum, ahlaki kurallara sahiptir. Bu kurallar, toplumdan topluma değişiklik gösterdiği gibi aynı toplum içerisinde de zamanla değişiklik gösterebilmektedir. Her kültürde bireyler, bu kuralları yaşlarına göre farklı biliş düzeylerinde yorumlamaktadırlar.

Çocukların ahlak anlayışları üzerine araştırmalar yapan Piaget, beş ile on yaşları arasındaki çocukların heteronom ahlak anlayışına sahip olduklarını tespit etmiştir. Başkaları tarafından dayatılan, bir otoriteye bağlı olan ahlak anlamına gelmektedir. Otorite kavramının içerisinde, aile üyeleri, öğretmenler, yaşça büyük arkadaşlar ve Tanrı yer almaktadır (Santrock, 2011: 247). Ayrıca Piaget misket oynayan çocuklar üzerinde yaptığı araştırmasında ise altı yaşından küçüklerin benmerkezci yapıları sebebiyle oyunlarına kendi istekleri doğrultusunda kurallar koyduğunu saptamıştır. Birkaç kere aynı oyunu oynayan çocukların, her seferinde farklı kurallar koyduklarını gözlemlemiştir. Fakat, oyunların kurallarını değiştirseler de kuralların bir otorite tarafından konulduğunun ve değiştirilemez olduğunu varsaydıkları görülmüştür. Kurallara uymayanların, kesinlikle cezalandırılmasını isterler. Kötüler her zaman cezalandırılmakta, iyilerse her zaman ödüllendirilmektedir düşüncesine sahiptirler.

Oyunun kurallarının bir grubun kararları sonucunda ortaya çıktığını, bu sebeple değiştirilebilir olduğunu ilerleyen yıllarda öğrenirler (Slavin, 2019: 49-56).

Kohlberg, dokuz yaşından küçük çocukların, ahlaki ikilemlerle karşılaştıklarında dıştan gelen ödül ve cezalara göre karar verdiklerini gözlemlemektedir (Santrock, 2011:319-324). Ahlaki gelişimin dini boyutunu inceleyen bilim insanları ise dokuz yaşının altındaki çocukların özerk olmayan dini yönelim evresinde olduklarını tespit etmişlerdir. Çocuk, deist bir Tanrı anlayışından uzaktır. Tanrı; sağlık ve hastalık, umut ve umutsuzluk, korku ve cesaret gibi her şeyi veren Nihai Varlık'tır. İnsanların hayatına daima müdahale etmektedir. Bu sebeple, Tanrı'nın istekleri sorgusuz sualsiz yerine getirilir. Aksi takdirde, merhameti azaba dönüşür (Karaca, 2007: 205; Reich, 2006: 434-437).

Kısacası, küçük yaşlardaki çocuklar kesin doğru ve yanlış çizgilerine sahiptir. Bu dönem çocuklarında dışa bağımlı bir ahlak anlayışı görülür. Başkaları tarafından dayatılan, bir otoriteye bağlı olan ahlaktır. Otorite kavramının içerisinde, aile üyeleri, öğretmenler, yaşça büyük arkadaşlar ve Tanrı yer almaktadır. Bu dönem çocukları, niyetlerden çok sonuçla ilgilenirler. Adalet anlayışları, kötülerin her zaman cezalandırılması gerektiği, iyilerinse her zaman ödüllendirilmesi gerektiği üzerindedir (Slavin, 2019: 48-49).

1.1.1.4. Dil Gelişimi

İnsanları diğer canlılardan ayıran en önemli özellik, iletişim kurmak ve yeni şeyler üretebilmektir. İletişim kurmayı sağlayan dil, “birey ya da toplumun iletişimde kullandığı sözlü, yazılı ve devimsel simgelere dayanan anlaşma aracıdır” (Demirel, 2020: 35). İnsanın zihninde ürettiği, yorumladığı, anlamlandırdığı düşüncelerini, semboller vasıtasıyla ifade

edebilmesidir. İnsanlarla iletişim kurmayı sağlayan araç olmanın yanında kültür aktarımı için de önemlidir. Her kültürün, kendine ait olan sembollerinin belirli kurallar çerçevesinde anlamlı hale getirilmesidir (Santrock, 2011: 164; Shaffer & Kipp, 2013: 329-330).

Dini içerikli çocuk kitaplarının, çocukların dünyalarında anlamlandırılabilmesinde dil gelişimi önemli bir yer tutmaktadır. Erken çocukluk dönemindeki çocuklar, dil gelişiminde ustalaşmalarına rağmen, zihinlerindeki çoğu şeyi dille anlatamadıkları görülür. Dil ve zihin gelişimindeki sınırlılıklar sebebiyle, öğrendiklerini anlamlandırmakta zorlanırlar. Hatta çocukların bazı peygamber hikâyeleri zihinsel, duygusal ve dil gelişimindeki sınırlılıklardan dolayı somutlaştırdıkları saptanmıştır. Bu durum, ilerleyen yaşlarda dini gelişimlerini olumsuz etkiler. Ergenlik çağı itibariyle, daha da karmaşık bir hal alır. Ergen, erken çocukluk döneminde somutlaştırdığı dini öğretiyi ve hikâyeleri anlamsız ve işlevsiz görmeye başlar. Olumlu dini tutumun yerini, negatif bir tutum alır. Bu sebeple, yetişkinler için kullanılan din dilinin (savunmacı din eğitimi anlayışı), çocukların dini gelişimi için uygun olmadığı ileri sürülmektedir (Atik, 2015: 739). Bu doğrultuda, erken çocukluk döneminde çocuğun dilindeki gelişmeler, çocuklara yönelik hazırlanan dini veya diğer çocuk kitaplarında göz ardı edilmemesi gereken konulardan birisidir.

Erken çocukluk döneminde, dil gelişimi şu şekildedir: Dil gelişimi konusunda, evrensel olarak bütün çocuklar aynı sırayı takip etse de kesin yaş sınırı yoktur. Bununla birlikte çocukların, yaklaşık olarak iki ile üç yaşları arasında telgraf konuşma yaptığı, üç yaşından sonra ise altı ile sekiz sözcükten oluşan cümleler kurmaya başladıkları gözlemlenmiştir (Santrock, 2011: 230-233; Shaffer & Kipp, 2013: 329-371). Üç ile dört buçuk yaşları arasında, 'içinde, dışında, üzerinde' gibi yer edatlarını, soru ve ünlem cümlelerini kullanırlar. Sözcükleri çoğul yapabilirler. Olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi ve benzerlik kurarlar. Geçmişte gerçekleşen bir olayı anlatır. Fiil çekimlerini, doğru yaparlar. Sözcüklerin

telaffuzunda, önemli ilerlemeler vardır. Konuşmaları, kısmen anlaşılırdır. Hatta cümlelerini ‘ve’ bağlacı ekleyerek uzatmaya başladıkları da bilinmektedir. Dört yaşından itibaren cümleler, tam ve ifadeleri anlaşılırdır. Dört buçuk yaşından sonra, hız, sayı, zaman gibi kavramlar gelişir. Anlama göre sınıflandırma yaparlar. Okudukları ve kurguladıkları hikâyeleri anlatabilmektedirler. Yaptıkları yanlışları, kendileri düzeltirler.

Beş yaşından sonra yetişkinlerin konuşmasına yakın özellikler gösterirler. Beş yaşındaki çocuklar, ana dillerinde kurdukları cümlelerin söz dizimi kurallarının çoğuna hakimdirler. Ayrıca, çocuklar beş yaşına kadar, zıtlıkları (büyük / küçük, geniş / dar, az / çok, öncesi / sonrası) öğrenir ve kullanmaya başlarlar. Konuşmalarını, muhataplarının seviyesine göre değiştirdikleri gözlemlenir. Bir yetişkin ile konuşurken yetişkinlerin diline benzer konuşmakta, kendilerinden küçük bir çocukla konuşurken de onların seviyelerine uygun daha az sözcüklü cümleler kurmaktadır (Slavin, 2019: 38-43).

Beş ile altı yaşlarında ise altı ve sekiz sözcükten oluşan cümleler kurmaya başlarlar. Cümlelerinde, özne ve yüklemi (söz dizimi) doğru yerlerde kullanırlar. ‘Neden ve niçin’ sorularını sorarlar. Edilgen yapıları kurabilirler. Bazı bağlaçları (ve çünkü, bu nedenle, henüz, hala, sadece) kullanarak yan cümlecikler elde ederler (Ekmekci, 1982; Karacan, 2000; Kol, 2011: 12; Özbaydar, 1970; Santrock, 2011: 231). Bu yaş grubunda bir cümlenin ideal olarak bir özne, bir yüklem ve bir yargı içermesi gerekmektedir (MEB, 2013: 63). Altı yaşındaki bir çocuk, öğretmenin ya da ailesinin cümlelerindeki, örtülü mesajları (iğneleyici, alaycı, vb.) anlayabilmektedir. Sadece dil bilgisi kurallarını uygulamayı değil dili anlamayı ve mevcut bilgileri ile yeni şeyler üretmeyi de öğrenirler. Beş ile sekiz yaşları arasında, şahıs zamirleriyle ilgili yapılan hatalar düzeltilir. Çocuklar, altı yaş itibarıyla 10.000 kelimelik sözcük dağarcığına sahiptirler. Günlük olarak, yaklaşık yirmi kelime öğrendikleri öngörülmüştür. Altı ile sekiz yaşları arasındaki çocuklar, cümlelerden veya karşılaştıkları

olaylardan çıkarımlar yapabilirler. Ancak, çıkarım yaptıklarının farkına varmazlar (Shaffer & Kipp, 2013: 353-359; Slavin, 2019: 37-39).

Dil gelişimindeki genel sıralama bu şekildedir. Dil gelişimi, küçük farklar dışında evrensel olarak aynı sırayla devam etmektedir. Dil gelişiminde, ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri, çocukla sözlü iletişimde bulunması, çocuğun çevresi ve akranlarıyla zaman geçirmesi, fiziksel ve bilişsel gelişimi, cinsiyeti ve kalıtsal özellikleri, ailenin ve çocuğun ilgi alanları, okul müfredatı gibi unsurlar bireysel farklılıklara sebep olmaktadır (Karacan, 2000: 267-268). Ayrıca, yedi yaş öncesi dönem dil gelişimi için de önemli bir yere sahiptir. Bu yaşta kazanılan yetkinlikler, çocuğun ilköğretim, lise gibi ileriki dönemlerinde görülen gelişimini ve başarısını etkilemektedir.

Sonuç olarak, çocukların hayatı anlamlandırması, varoluşsal sorularına cevaplar bulabilmesi, sağlıklı bir kimlik oluşturabilmesi için erken çocukluk döneminde bilimsel temelli din eğitiminin verilmesi gerekmektedir (Yazıbaşı, 2017: 316). Yavuzer'in de belirttiği üzere "Araştırmalar, çocukluk yıllarında kazanılan davranışların yetişkinlikte, bireyin kişilik yapısını, tavırlarını, alışkanlıklarını, inançlarını ve değer yargılarını büyük ölçüde biçimlendirdiğini ortaya koymaktadır." (Başarı, 2019: 2) Özellikle konu dini kavram ve öğretilerin çocuğa kazandırılması olduğunda, yedi yaş altı çocukların eğitimi çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönemde verilmesi amaçlanan din eğitiminde, çocuğun dil gelişimi, kelime dağarcığı, bilişsel gelişimi, dini arka planı ve meraklarının dikkate alınması gerekmektedir. Çocukların bireysel farklılıkları, göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuğun boş bir levha olarak görülmesi ve her dini bilginin aktarılması dini, duygusal ve kimlik gelişiminde olumsuzluklara sebep olmaktadır.

1.2. ÇOCUK EDEBİYATI ve DİNİ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARI

1.2.1. Çocuk Edebiyatı Tanımı ve İşlevi

Çocuk edebiyatı, iki farklı kavramın birleşiminden oluşur: Bunlar, çocuk ve edebiyat kavramlarıdır. Sözlükte çocuk, “bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız” olarak tanımlanırken, edebiyat “olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2005a). Çocuk edebiyatının değişen tanımları tezimizin kapsamı dışında olması sebebiyle günümüzde kabul gören tanımlardan birini kullanmak yerinde olacaktır. Can’a göre, çocuk edebiyatı;

“Çocukluk dönemi içinde bulunan bireyler için özel olarak içselleştirilerek yazılan; çocuğun zihinsel, duygusal, sosyal ve dilsel gelişimini göz önünde bulunduran; çocuğun yeteneklerinin açığa çıkmasına yardımcı olan; geçmiş, bugün ve gelecek arasında bir bağ kuran; kültürel mirasa sahip çıkarak onun genç nesillere aktarılmasında işlevsel olan; amaçlı, disiplinler arası ve çağın değerlerini barındıran; bunu yaparken okunduğunda farkındalık yaratarak sağlam bir estetik duygusunun oluşmasına katkıda bulunan edebi bir türdür.” (Can, 2012: 24-25)

Çocuğun, çocukluktan yetişkinliğe sağlıklı gelişim özellikleri göstererek geçmesini sağlar. Erken çocukluk dönemindeki çocuğu, ilk kez kitapla tanıştıırıp okuma alışkanlığı kazandırır. Çocuklar, çevresini, kültürünü, yetişkinleri ve dünyayı tanımaya ilk olarak çocuk kitapları sayesinde başlarlar. İlk önce kitaplardaki resimlere bakarak başlayan okuma sonrasında bilinçli ve anlaşılır bir okuma halini almaktadır.

Çocuk edebiyatının öncelikli işlevi, çocuğu kitaba ve edebiyata yönlendirerek edebiyat ve sanat bilincini oluşturmaktır. İkincisi, eğitici işlevidir ve çocukların ilgileri doğrultusunda kimliklerini kazanmalarında yardımcı olmaktadır (Şirin, 2019a: 49).

1.2.2. Çocuğa Bakışın Tarihsel Gelişimi ve Çocuk Edebiyatına Katkısı

Çocuk edebiyatı, çocuk modernleşmesiyle birlikte literatüre giren, çocuk ve çocukluk kavramlarının ortaya çıkışı ve gelişimiyle doğru orantılı olarak gelişen ve değişen genç sayılabilecek bir edebiyat türüdür. Tezimizde incelenen dini içerikli çocuk kitaplarından peygamber hikâyelerinin çocuk edebiyatının neresinde konumlandığını tespit edebilmek ve incelenen hikâyelerin yazarlarının çocuğa bakış açısını ortaya koyabilmek için çocukluk fikrinin gelişim sürecinin anlaşılması gerekmektedir. Bu bölümde, çocuğa bakışın çocuk edebiyatı eserlerine katkısının incelenmesi; mevcut hikâyelerin yazarlarının çocuğa bakış açısını ortaya koymamızda yardımcı olmaktadır. Modern çocukluk fikrinin ve çocuk edebiyatının doğuş yerinin, İngiltere olması sebebiyle İngiltere ve Avrupa'daki gelişim süreci detaylı bir şekilde işlenmektedir. Ayrıca, bu bölüme başlamadan önce çocuk edebiyatının gelişimi ile ilgili ön bilgilendirilme yapmakta fayda olduğu düşünülmektedir. Tezin kapsamı dışında olması sebebiyle çocuk edebiyatının gelişimi ülkelere göre işlenmemiştir. Genel çerçevede ele alınmıştır. Çocuk edebiyatının gelişimi, Sanayi Devrimi'ne kadar İngiltere'de en parlak dönemini yaşamıştır. Ancak, çocuk edebiyatının gelişimi Sanayi Devrimi ile İngiltere'den Avrupa'ya 18. yy.' dan 19. yy.' a kadar devredilmiştir. Bunun sebebi, üretim için çalışan gücüne olan ihtiyaçtır. İngiltere'de çocuk edebiyatı ve çocuğa verilen önem azalmış olmasına rağmen tamamen ortadan kalkmamıştır. Hatta, orta ve yüksek seviyeli ailelerin çocuğa ve çocuk edebiyatına bakışında değişiklik olmamıştır. Çocukluk kavramı, Avrupa'dan İngiltere'ye 18. yy. sonları ve 19. yy. başlarında

tekrar geçiş yapmıştır. Okuma-yazma sorunu hem kız hem de erkek çocuklarında hem de toplumun her seviyesinde 19. yüzyılın sonuna kadar tamamen çözülmüştür. (Postman, 1995: 71-74). Tezin kapsamı gereği Batı toplumları ekseninde İngiltere’de çocukluk fikrinin gelişimi ve ocuk edebiyatına katkısı; Doğu toplumları ekseninde de Türkiye’de çocukluk fikri ve ocuk edebiyatına katkısı ortaya konulmaktadır.

1.2.2.1. Batı’da ocuğa Bakışın Gelişimi ve ocuk Edebiyatına Katkısı

1.2.2.1.1. On Sekizinci Yüzyıl ncesi ocuğa Bakış

ocuk edebiyatı çerçevesinde incelenecek olan modern ocuk ve çocukluk fikrinin arka planı 15. yüzyıldan sonra oluşmaya başlasa da ancak 18. yüzyıldan sonra Batı’da kabul görmeye başlar. Çocukluk fikrinin, bu kadar geç bir tarihte kabul görmesi çocukların önceden sevilmediği veya önemsenmediği anlamına gelmemektedir. Çocukluk fikrinin kabulünden amaç mahiyetinin anlaşılmasıdır yoksa ilk insandan itibaren çocuklar toplumun bir parçası olmuştur (Heywood, 2010: 357-358). Modern ocukluk fikri, toplumun ocuk hakkındaki farkındalığının oluştuğu dönemi işaret etmektedir. Çocukların, yetişkinlerden farklı psikolojik, fiziksel, sosyal özelliklere sahip olduğu, bu sebeple eğitim süreçlerinde yetişkinlerden farklı yöntemlerin kullanılması gerektiği ve bu dönemdeki yaş gruplarının “yetişkin” kavramından farklı olduğunu niteleyen “ocuk” kavramı ile adlandırılması gerektiği fikrinin kurumsallaştığı dönemi temsil etmektedir.

Batı’da çocukların, yetişkinlerin eksik hali olduğuna dair geçmişten gelen genel kanı ocuk modernleşmesiyle on yedinci yüzyıldan itibaren tartışılmaya başlanır. Ancak bu geçiş bir günde yaşanmamıştır. Arkasında uzun bir yaşanmışlık ve güçlü bir fikir akımı ile doğmuştur. Bu bölümde; çocukluk fikrinin gelişimi ve ocuk edebiyatına katkısı  dönemde işlenmiştir.

15. yüzyıl öncesinde, modern çocukluk fikri ve bilinci daha oluşmamıştır. Çocuklar, eksik yetişkin olarak kabul edilmektedir. “İlk günah” öğretisi sebebiyle doğuştan kötü ve günahkâr olarak kabul edilmişlerdir. Çocuklar "cehenneme gitmek için çok küçük olmadıkları" konusunda uyaran hikâyelerle büyümüşür. Bu ortamda, çocuklara özgü bir edebiyat yoktur. Bu dönemde, yetişkinlerin okuma-yazma oranları bile yok denecek kadar azdır. Halk, genellikle dini tören ve ayinlere katıldıkları zaman din adamlarının, halk ozanlarının anlatılarını dinleme yoluyla kültürlenmektedirler. Bu ortamlarda dini, ahlaki hikâyelerin yanında kültüre özgü masal ve destanlar da aktarılmaktadır. Çocuklarda yetişkinlerin küçük hali olmaları sebebiyle onlarla aynı ortamda bulunup, yetişkinlerin seviyesine uygun hikâyeleri sansürsüz olarak dinlemişlerdir (Postman, 1995: 13-33).

15. yüzyılda hareketli matbaanın icadı bir devrim niteliğinde olmuştur. Okuma eylemi sözel, sesli ve toplu bir şekilde gerçekleşirken, sessiz ve bireysel bir eyleme dönüşmüştür. Kitap basımlarının artması ve çeşitlenmesiyle, okuma-yazma oranları artmış ve bireysellik fikri ortaya çıkmıştır. Özellikle Rönesans ve Aydınlanma Çağı ile gelişen fikir akımları ve bilimsel çalışmalar, dini ve ahlaki konuların yanında birçok alanda çalışmaya da toplumun kolay bir şekilde ulaşmasını sağlamıştır. Kitapların artması ve çeşitlenmesi, okuma-yazmayı öğrenmek için okulların açılmasını zorunlu kılmıştır. Okulların çoğaldığı ve yaygınlaştığı bölgelerde çocukların da okuma- yazma öğrenmesi gerektiği fikri oluşmuştur. Özellikle İngiltere’de okullaşmanın da etkisiyle orta ve yüksek seviyeli ailelerde çocuklar yetişkinler için kurulan okullara alınmaya başlamıştır. Bebeklik, çocukluk ve gençlik gibi kavramların artık birbirinden ayrı dönemler olduğu, bu dönemlerin kendi içlerinde farklı dönemlerden oluştuğu 17. yüzyıla kadar benimsenmiştir. Okulda çocuklar, ilk olarak okuma gelişimlerine göre sınıflandırılırken sonrasında yaşları dikkate alınarak sınıflandırılmaya başlamışlardır. Ayrıca her döneminde kendine özgün özelliklerinin olduğu ve farklı materyallerin üretilmesi

gerektiği gündeme gelmeye başlar. Özellikle İngiltere’de çocukluk fikri, 17. yüzyıla kadar doruk noktasına ulaşmıştır (Postman, 1995: 33-53). Bu dönemde, çocuklara özel kitaplar yazılmamıştır. Onun yerine yetişkinlere yazılan kitaplardan çocuklara uygun olanları ayırtılmaya çalışılmış ve okutulmuştur. Bu kitapların konuları; didaktik, dini, ahlaki ve adab-ı muaşeret (görgü kuralları) üzerinedir. (Townsend, 2003: 669).

1.2.2.1.2. On Sekizinci Yüzyılda Çocuğa Bakış ve İlk Dönem Çocuk Edebiyatı

On sekizinci yüzyıla gelindiğinde, siyasi koşulların uygun olması, orta sınıfın ekonomik olarak rahatlaması, okur yazarlığın yaygınlaşması, eğitimin önem kazanması ve çekirdek ailelerin ortaya çıkmasıyla çocuklara verilen önem artmıştır. Çocukluk fikrinin toplum tarafından kabul görmeye başladığı bu dönemde çocuklara özel kitapların hazırlanıp yayınlaması gündeme gelmesine rağmen yaygın üretimden bahsedilemez. (Townsend, 2003: 668). Bunun yanı sıra çocuk edebiyatının ilk eseri, yayıncı John Newbery tarafından 1774 yılında ‘Jack the Giant Killer’ (Dev Katil Jack) adıyla İngiltere’de yayınlanmıştır (Postman, 1995: 61).

İlk dönem çocukluk fikri, iki temel fikir akımından oluşmaktadır. Bu görüşlerden ilki, püritenler ve Locke’ un Ortaç Çağ Avrupa’sında kabul gören yeni doğanların ‘ilk günahla’ doğduğu fikrine karşı çıkmıştır. Locke, çocukların boş bir levha (tabula rasa) olduğunu savunmuştur. Bu görüşe göre, çocuklar doğuştan günahkâr olmadıkları gibi doğuştan da iyi değillerdir. Püritenler çocukların masum görünse de yanlış yapmaya eğilimli olduklarını bu sebeple de eğitilmeleri gerektiğini savunurlar. Püriten yazarların eserlerinden birisinde çocukların eğitilmesi gerektiğine şu şekilde yer verilmiştir: “...Eğer kıvılcımlar saçan beden (çocuk) artan şekilde acı çekmezse, onun ateşi tüm evi yakacaktır. Çünkü doğumla değil, eğitimle iyi olur ve değişiriz.” Çocukların doğalarının baskı altında tutulması gerektiği ve bunun için de eğitimin şart olduğu fikri benimsenmiştir. Eğitimde ailenin, öğretmenlerin ve

diğer yetişkinlerin sorumluluğu vurgulanmıştır. İkinci temel görüş ise Romantizm akımı ve Rousseau'nun savunduğu çocukların doğuştan masum ve saf oldukları fikridir. Bu bakış açısına göre çocuklarda merhamet, doğruluk, iyilik gibi duyguların kendiliğinden var olduğunu, ancak yetişkinlerin doğal olmayan süreçlerle çocukları eğitmeye çalışmalarının onların doğalarını bozduğunu savunmaktadırlar. Orta Çağ boyunca eksik yetişkin olarak görülen çocuğun konumu; Locke' un çalışmalarıyla biçimlenmemiş yetişkin, Rousseau'nun çalışmalarıyla da deforme olmuş yetişkin olarak yerini almıştır (Postman, 1995: 53-71).

Locke ve Rousseau'nun öncülüğündeki fikir akımlarının ortaya koyduğu kavramlardan biri de ayıp ve mahrem kavramları olmuştur. Günümüzde de hala çocuk edebiyatının eserlerinde yazar ve yayınevlerinin bazı konularda sansürlemeler yapmasının temelini oluşturmuştur. Yetişkinlerin çocuklardan saklaması gereken sırlarsa şu şekilde belirlenmiştir: Para, ölüm, şiddet, hastalık, cinsel ilişkiler, otoritelerin eleştirilmemesi, tartışmalı sosyal sorunlar ve edep sınırları dışında kullanılan dil şeklindedir. İlerleyen dönemlerde ise kitapların bir parçası olan illüstrasyonlarda da etkili olmuştur. Sansürün gerekliliğini savunanlar, kitapların mesaj vermede etkili araçlar olduklarını fikrine sahiptirler. Çocukların yetişkinlerin denetimi dışında çeşitli eserlere maruz kalmalarının ve kendilerinin seçim yapmasını tehlikeli bulurlar. Çünkü, masum statüsündeki çocukları koruyarak toplumun yararını sağlamaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda, yazarlar ve yayınevleri tarafından uygulanan sansür uygulamaları, 20. yüzyılın sonlarına kadar sıkı bir şekilde devam etmiştir. Bu tarihten sonra, özellikle Amerika'da cinsellik ve otoritelerin eleştirilmesi gibi konuların çocuk kitaplarında yer almaya başladığı görülmüştür (West, 2003: 491-501).

İlk dönem çocuk edebiyatı eserlerinin özellikleri ise maddeler halinde şu şekilde sıralanır:

- İlk dönem çocuk edebiyatı eserleri, yetişkinlerin kitaplarından çocuklara uygun olduğu düşünülen kitapların seçilmesi şeklinde oluşmuştur. Bu dönem, çocuklara özel kitaplar yazılmamıştır.

-Eğitici özellikleriyle ön plana çıkarlar; okul kitapları, nezaket kitapları (çocuklara nasıl görüneceklerini anlatan) erdem ve fedakarlığı aşlamayı amaçlayan didaktik ve dini kitaplardan oluşmaktadır (Townsend, 2003: 669).

-Kitaplarda, biçimden çok içeriğe dikkat edilir. Kitabın, çocuğa fayda sağlaması gerektiği vurgulanır (Şirin, 2019b: 33). Kültüre özgü masallar ve mitler çocukların zamanını kaybetmesine sebep olduğu, onları yaramazlığa ittiği, içerikleri boş olduğu için aşağılanmıştır (Townsend, 2003: 668).

-Püritenlerin, çocuklar için tercih ettikleri konuların bazıları korku temalıdır. Örneğin; dindar olan çocukların örnek hayatları ve huzurlu ölümleri anlatılırken, kafirlerin ise cehennem ateşinde acılı bir şekilde yanacaklarından bahseden eserler okutulmuştur. İyi çocukların ödüllendirildiği ve kötülerin ise ani ölümle cezalandırıldığı manzum ahlâk hikâyeleri, cehennem ateşini konu alan eserler on sekizinci yüzyıl boyunca ve on dokuzuncu yüzyılın başlarında da üreilmeye devam etmektedir (Townsend, 2003: 669).

- Eğitici çocuk kitaplarında, didaktik unsurların eğlence unsurları ile birleştirilerek hazırlanması gerektiği fikri ortaya çıkmıştır (Townsend, 2003: 669).

1.2.2.1.3. On Sekizinci Yüzyılın İkinci Yarısında Çocuğa Bakış ve İkinci Dönem Çocuk Edebiyatı

On sekizinci yüzyılın ikinci yarısı ve on dokuzuncu yüzyılın başlarında, çocukluğun insanların yaşamlarında özel bir dönem olduğu ve çocukların kendi özel ihtiyaçları olduğunu kabul görmeye başlamıştır. On dokuzuncu yüzyılın ortalarına gelindiği zaman, nüfusun ve okur-yazarlık oranının hızla artması, yayın işlerinin meslek haline gelmesi çocuk kitaplarının yazımı için uygun ortamı hazırlamıştır (Townsend, 2003: 672).

İkinci dönem çocuk edebiyatı eserlerinin özellikleri maddeler halinde şu şekilde sıralanır:

-Çocuk edebiyatı eserleri, çocukları eğitmek için güçlü araçlardan biri olarak görülmüştür. Bu sebeple, kitapların çocukların okumasına uygunluğu göz önünde bulundurulmuştur. Çocuklar için "uygun" görülen kitaplar hazırlanmıştır ve seçilmiştir.

- ‘Çocuğa uygunluk’ ilkesinin eğitim için araç olarak kullanılması, çocuklar için hazırlanan kitapların ülkeye, döneme ve çocuklarla ilgili hâkim görüşe göre değişiklik göstermesine sebebiyet vermiştir. Bu dönem çocuk edebiyatı eserleri, yetişkinlerin amaçlarına hizmet eder nitelikte olmuştur.

-Çocuklardan beklenen iyi bir çocuk olmaları ve söylenenleri yerine getirmeleridir. Erkek ve kız çocuklarının davranışlarının nasıl olması gerektiğini idealize eden eserler verilmiştir (Nikolajeva, 1995: xi; Şirin, 2019b: 33; Townsend, 2003: 672).

-Bu dönem eserlerinin içeriklerinde didaktik ve ahlaki vurgular görülmeye devam etmiştir. Bunların yanı sıra, kahramanı çocuklar olan eserler yayınlanmaya başlamıştır (Townsend, 2003: 672).

-Romantizm akımının da etkisiyle sıkıcı eserlerin yerini hayal gücünün ön plana çıktığı eserler almıştır. İlk dönemde masallara karşı olumsuz bakış açısı, ikinci dönem eserlerinde olumlu yönde değişmiştir. Peri masalları, macera hikâyeleri, fantastik hikâyeler bu dönemde yaygınlaşmıştır (Townsend, 2003: 672).

- Çocukların salt olarak eğlendirilmesi amacıyla basılan kitaplar da ilk olarak bu dönemde görülmeye başlamıştır (Şirin, 2019b: 33).

1.2.2.1.4. Yirminci Yüzyıla Doğru Çocuğa Bakış ve Üçüncü Dönem Çocuk Edebiyatı

Üçüncü dönem çocuk edebiyatı, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkar. Çocuk edebiyatı eserlerinin birincil öznesi, çocuğun kendisidir bakış açısı kabul edilmiştir. Çocuk, kitabın nesnesi olmaktan öte özne konumuna yükselir. Çocukluk fikrinin bu aşamaya gelmesinde 19. yüzyılın sonlarına doğru Sigmund Freud ve John Dewey' in Locke ve Rousseau'nun çalışmalarını geliştirmeleri; Darwin'in çalışmaları ve telgrafın yaygınlaşması, 20. Yüzyılın sonlarına doğru da Çocuk Hakları Sözleşmesinin imzalanmasıyla da çocuk kavramının kanunlaştırılması ve haklarının belirlenmesi etkili olmuştur.

Sigmund Freud ve John Dewey' in çalışmaları, toplumun istekleri ile çocukların haklarının nasıl dengeleneceği sorusuna cevap vermiştir. Özellikle Dewey'in çocuğun ihtiyaçlarının çocuğun ne olacağına göre değil de çocuğun ne olduğuna göre düzenlenmesi gerektiği fikri çocuklara bakışta ciddi değişmelere sebep olmuştur (Postman, 1995: 83-84).

19. yüzyılın ortaları 20. Yüzyılın başlarına doğru, Darwin'in Türlerin Kökeni (The Origin of the Species) adlı çalışmasıyla ortaya koyduğu evrim teorisi ve aynı dönemde telgraf hatlarının yaygınlaşmasıyla çocuk edebiyatı eserlerinde de değişimler görülmeye başlanır. Bu durum, ilahi, dini bakış açısıyla yazılan eserlerin etkisini zayıflatıp bilimsel eserlerin basılmaya başlanmasına sebep olmuştur. Telgrafın yaygınlaşması ise bilgilerin

çeşitlenmesini ve uzak mesafelere hızlı bir şekilde aktarılmasını sağlamıştır. Hızla gelişen teknoloji grafik alanında gelişmeleri tetiklemiş ve televizyonların icat edilmesiyle bilgi edinme kaynakları çeşitlenmiştir. Modern çocukluk fikriyle yetişkinlerin dünyasından ayrılan çocuklar, televizyonların yaygınlaşmasından sonra yetişkinlerle aynı bilgilere maruz kalmaya başlamıştır. Bu noktada bazı tarihçiler çocukluğun 19. yüzyılda doruk noktasına ulaştığını, sonrasında teknolojik gelişmelerin de etkisiyle yok olduğu görüşünü savunmuşlardır (Postman, 1995: 89-104). Şiddet, ölüm, cinsellik, savaş, boşanma, ayrılık vb. gibi sansürlenmesi gerekli olarak görülen konular, yaygınlaşan ve çeşitlenen sosyal platformlar, teknolojik aletler ve bilgi alma kaynakları sayesinde çocukların günlük hayatlarında kolaylıkla karşılaştıkları bir ortam oluşturmuştur.

20. yüzyılın sonuna doğru, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin imzalanmasıyla da çocuk kavramının teorik çerçevesi belirlenmiş olur. Bu sözleşmeye göre, on sekiz yaşının altındaki bireyler çocuk olarak kabul edilmiştir.

Üçüncü dönem çocuk edebiyatı eserlerinin özellikleri ise maddeler halinde şu şekilde sıralanır:

- 'Çocuğa görelilik' ve 'çocuk gerçekliği' ilkeleri benimsenir. Bu iki kavram birçok yerde birbirinin yerine kullanılsa da tanımları kısaca şu şekildedir: 'Çocuğa görelilik' ilkesine göre hazırlanan kitaplarda; çocuğun dünyası, dili, kişiliği, mantığı, sunuş biçimi ve bilişsel, duyuşsal, fiziksel, sosyal gelişimine uygunluk ön plandadır. 'Çocuk gerçekliği' ilkesinde ise; çocuğun yaşadığı çevreyle ilişkili, yaş grubu ve şahsi özellikleri göz önüne alınarak, yetişkinlerden farklı ilgi ve istekleri olduğu bilinciyle, onların düşünce dünyasına uygun kitapların oluşturulmasına dikkat edilir (Bilgin, 2011: 5).

- Grafik alanındaki gelişmelerin ışığında renkli ve illüstrasyonları bol resimli çocuk kitapları literatürde yerini alır.
- Dini, ahlaki ve görgü kurallarının işlendiği konuların yanında bilimsel ve farklı konulu kitaplar yayınlanmaya başlar.
- 20. Yüzyılın ilk yarısında geçirilen dünya savaşı sebebiyle, savaş, yalnızlık, ölüm gibi konularında çocuk kitaplarında yerini aldığı görülür (Evans, 2015). Ayrıca, bu kaos ortamında çocukların eğlenmesini amaçlayan eserler de verilmiştir (Koyuncuoğlu, 2021: 6).

1.2.2.2. Doğu'da Çocuğa Bakışın Gelişimi ve Çocuk Edebiyatına Katkısı

Tezimizin kapsamı, Türkiye ile sınırlı olduğu için bu bölümde Osmanlı ve Türkiye ekseninde çocuğa bakış ve çocuk edebiyatının gelişimi üzerine bilgi verilmiştir.

Çocukluk fikri ve çocuk edebiyatı, her toplumun alt yapısı, ideolojisi, kültürü ve sosyal durumuna göre Batı'daki gelişim sürecine benzer şekilde farklı zamanlarda diğer toplumlara da ulaşmıştır. Bu durum Türkiye için de geçerlidir. Aslında, Osmanlı Devleti'nde çocukların eğitim alması için bazı mekanların (mektephâne) bulunması, onların nasıl eğitilmesi gerektiğiyle ilgili bu dönem ve önceki dönem alimlerinin görüşler bildirmeleri, yaş dönemlerine göre yetişkinlerden farklı adlandırılmaları ve İslam hukukunda bazı hakları hakkında hükümlerin bulunması çocuk fikrinin batıdan önce doğu toplumlarında var olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat, çocuğun konumu Orta Çağ Avrupa'sında olduğu gibi yetişkinlerin küçük hali olarak kabul görmektedir. Okuma- yazma ve eğitim, yüksek seviye ailelerin çocukları, kısmen de orta sınıfın erkek çocukları içine almaktadır. Burada da sayı çok azdır. Çocuklar ailelere bağımlıdırlar ve yaşayış tarzları yetişkinlerin küçük halidir. Çocukluktan yetişkinliğe geçiş, kısa bir dönem olduğu için çocukların İslam diniyle

ahlaklanması ön plandadır. Bu bakımdan, diğer toplumlarda da ilk başlarda görülen geleneksel çocukluk anlayışla aynı özellikleri taşımaktadır. Osmanlı'da modern çocukluk fikri ise Batıdaki gelişmelerin takip edilmeye başlandığı 20. yüzyılın sonlarına doğru Tanzimat'la birlikte tartışılmaya başlanmıştır (Şirin, 2019b: 68-69). Türkiye'de çocuğa bakış ve çocuk edebiyatının gelişimi; Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi olmak üzere iki alt başlık altında incelenmiştir.

1.2.2.2.1. Osmanlı Döneminde Çocuğa Bakış ve Çocuk Edebiyatı

Modern çocukluk fikri ise Osmanlı'nın yüzünü batıya dönmeye başladığı Tanzimat Dönemiyle başlar. 19. yüzyıl batısında çocuğa önemin artması, onların gelişimleri üzerine psikolojik, sosyolojik, pedagojik vb. birçok alanda çalışmalar yapılması Osmanlı aydınları tarafından da takip edilmeye başlamıştır. Çocuklara özgü kitapların yazılması ve yayınlanmasının gerekliliği konusunda gazete, dergi ve broşürlerde birçok yazılar yayınlanmıştır. Bu dönemde çocuk edebiyatı eserine çok fazla rastlanmamaktadır. Bunun yerine on sekizinci yüzyılda ilk dönem İngiliz çocuk edebiyatını oluşturan yetişkinlere özel yazılan ancak çocuklara uygun olduğu varsayılan kitaplar (La Fontaine' nin fablları, Robinson Crusoe ve Gülliver'in Gezileri), Osmanlıca 'ya çevrilmeye başlamıştır. Böylece, Türk edebiyatında ilk çocuk edebiyatı eserlerini çoğunlukla çeviri eserler oluşturmuştur (Şirin, 2019b: 70).

1.2.2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Çocuğa Bakış ve Çocuk Edebiyatı

Bu dönemde çocuğa bakış ve çocuk edebiyatının gelişim sürecini iki farklı dönemde incelenmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1980'e kadar olan dönemde, eğitim yeni kurulan devletin ilke ve inkılaplarının yerleştirilmeye çalışılmasında amaç olarak

kullanılmıştır. Kitaplar genellikle, didaktik yapıdadır. 1980 sonrasında çocukların, kitapların nesnesi değil öznesi olduğu dönem ön plana çıkmaya başlamıştır (Şirin, 2019b: 71).

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim önemli bir yer tutmuştur. Okuma- yazma oranı, okullaşma oranıyla paralel olarak artmıştır. Yeni kurulan devletin ilkelerine uygun vatandaş yetiştirmek ön planda olduğu için çocuk kitapları genellikle çocukların nasıl bir vatandaş olması gerektiği üzerine olmuştur. Bu dönemde de çocuk edebiyatı eserleri, çoğunlukla çeviri eserlerden oluşmaktadır. Aynı zamanda, masal ve fabllarda yeniden düzenlenmeye başlamıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde, toplumun değerleri ve ahlaki ilkeleri hakkında çocuk kitapları yayımlanmaya başlamıştır. 1970'li yıllardan itibaren, ideolojik söylemlerin yer aldığı çocuk kitapları yazılmıştır. 1975'li yıllardan sonra da dini içerikli çocuk edebiyatı eserleri yaygınlaşmaya başlamıştır. 1980 yılı sonrasında ise Çocuk Hakları sözleşmesinin hazırlanması, çocuğa bakışta dünya genelinde görülen gelişmeler Türkiye'de de etkili olmuştur. Yazarlar ve illüstratörler; çocuğa görelilik, çocuk gerçekliği ve çocuk edebiyatı ilkelerine uygun kitaplar yazmaya ve resimlemeye başlamıştır (Şirin, 2019b: 67-74).

Son olarak, günümüzde modern çocuk edebiyatından post-modern çocuk edebiyatına geçiş söz konusudur. Görsel iletişim araçları, çocukların hayatının her bölümünde yaygın bilgi kaynağı olarak yer almaktadır. Çocuklar, teknolojik gelişmeler konusunda yetişkinlerden daha bilgili hale gelmişlerdir. Yetişkinlerden çocuklara doğru geçen bilgi aktarımı günümüzde çoğu konuda çocuktan yetişkine doğru olmaktadır (Şirin, 2019b: 62). Ancak, bu iletişim araçları görsel olarak ne kadar ilgi çekici olursa olsun kitaplar kadar etkili olmadıklarının unutulmaması gerekir. Çünkü kitaplar, kahramanların neler hissettiğini, ne konuda düşündüğünü derinlemesine anlatırken okurlarını olaylara dahil olabilmekte ve okurun mesajı içselleştirerek almasına daha fazla olanak sağlamaktadır. Görsel iletişim

araçlarında ise bu durum sınırlıdır. Bu sebeple, özellikle kimliklerini kazanma sürecinde olan okul öncesi çocukları için çocuk kitapları günümüzde de büyük bir ihtiyaçtır (Şirin, 2019b).

Bu bölümde, Avrupa’da ve Türkiye’de çocukluk fikrinin gelişimi ve çocuk edebiyatına katkıları kronolojik olarak özetle sıralanmıştır. Çocuk edebiyatı ve çocukluk fikrinin, her toplumun kendi ekonomik, siyasi, ideolojik, sosyolojik ve psikolojik durumuna göre gelişim sürecinin devam ettiği görülmüştür. Günümüzde çocuk edebiyatının bulunduğu konum ortaya konulmuştur. Bu bölümde verilen bilgiler, çoğunluğu Müslüman olan Türkiye’deki Müslüman çocuklara hitap eden ve çoğunluğu Hristiyan olan İngiltere’deki Müslüman çocuklara hitap eden peygamber hikâyesi yazarlarının çocuğa bakış açılarını ortaya koymada yarar sağlamaktadır.

Çocukluk fikrinin, çocuk edebiyatına katkısına değinildiği bu bölümde, çocuk edebiyatının ilk örneklerinin dini içerikli çocuk kitapları çerçevesinde oluştuğu görülmüştür. Türkiye’deki örneklerinin aksine, dünya çocuk edebiyatının alt başlıklarında dini içerikli çocuk kitapları ve gelişim süreçleri yer almaktadır (Bottigheimer, 2003: 264-270; Montagnon, 2003: 270-279). Dini içerikli çocuk kitaplarının (DİÇK), çocuk edebiyatı alt başlıklarında bulunmayışının sebebi özellikle ülkemizde 1970’li yıllar gibi geç tarihlerden sonra yazılmaya başlayan bu kitaplardan çok azının edebiyat özelliği taşıdığına dair tespitlerdir. Bu durum, dini içerikli çocuk edebiyatı geleneğinin gelişmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dini içerikli çocuk kitapları, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkelerinden uzak, yetişkinlerin anlayış ve kavrayış yeteneklerine göre yazılmaları sebebiyle eleştirilmiştir (Şirin, 2019a: 129). Tezin kapsamında, Türk çocuk edebiyatı içerisinde dini içerikli çocuk kitaplarının gelişim süreci hacmi arttıracığı ve kapsamdan uzaklaşılacağı gerekçesiyle yer almamıştır. Bu doğrultuda, bir sonraki başlıkta dini içerikli çocuk kitaplarından kısaca bahsedilmiştir. Tezin asıl konusunu oluşturan, peygamber hikayeleri üzerinde durulmuştur. Dini içerikli

çocuk edebiyatı kültürünün oluşturulabilmesi için yazarların dikkat etmesi gereken unsurlar detaylı bir şekilde verilmiştir. Bu unsurlar, ikinci bölümde mevcut çocuk kitaplarının incelenmesinde de kaynaklık etmiştir.

1.3. Dini İçerikli Çocuk Kitapları

Çocuk edebiyatı, ilk muhatabı çocuk okur olan, geniş ve belirsiz konu çerçevesine sahip edebiyat türüdür. Dini içerikli çocuk kitapları, çocuk edebiyatının olduğu ilk dönemlerden itibaren var olan, zamanın ihtiyaçları ve çocuğa bakışın değişmesiyle doğru orantılı olarak gelişme sürecinden geçen günümüzde çocuk edebiyatının alt türlerinden birisidir. Dini içerikli çocuk kitapları, kaynağını birincil olarak kutsal kitaplardan ve diğer dini kaynaklardan almaktadır. ‘Yaratıcı’, ‘peygamber’, ‘ölüm’, ‘ibadet’, ‘iman’, ‘kutsal kitap’ gibi çocuğun, kültürel olarak içinde var olduğu dünyada karşılaştığı dini kavramları anlamlandırması için yazılmaktadır (Yılmaz, 2018: 337-338). Çocukların varoluşsal ve dini sorularının cevaplanması, ilerleyen dönemlerde bilişsel, psikolojik, dini ve duygusal gelişimi açısından önemlidir. Dini içerikli çocuk edebiyatı eserleri çocukların bilişsel, psikolojik, dini ve duygusal gelişimi açısından önemli olan varoluşsal ve dini ihtiyaçlarının karşılanmasında başvurulan yöntemlerden birisidir.

Bu tezde, dini içerikli çocuk kitaplarından peygamber hikâyeleri tercih edilmiştir. Bunun en önemli sebebi, geçmişten günümüze doğru davranış, değer ve kişilik özelliklerinin kazandırılmasında her yaş grubu için hikâyelerin kullanımının en çok başvurulan din eğitim araçlarından biri olması yer almaktadır (Streib, 1997:42).

1.3.1. Peygamber Hikâyeleri

Hikâye kavramı sözlükte, ‘anlatmak, nakletmek, aktarmak, tekrar etmek; benzetmek, taklit etmek’ anlamında kullanılan Arapça bir kelimedir. Arap edebiyatında, hikâye kavramının yerine ‘kıssa’ kavramının kullanıldığı görülür (Yazıcı, 1998: 479-480). Kur’an’daki kıssalar, üç gruba ayrılır. Peygamber hikâyeleri, kıssa türlerinden bir tanesidir. Kur’an’da adı geçen yirmi beş peygamberin hayatlarından bazı kesitler, muhataplara sunulmaktadır. Her peygamberin hayatı hakkındaki bilgilerin uzunluğu, verilmek istenen mesaja göre farklılık göstermektedir (Şengül, 2002: 498).

Kur’an’da peygamber hikâyelerinin kullanılmasının amaçları; Tevhid (Allah’ın birliği) inancını pekiştirmek; ahiret inancını pekiştirmek; cennet ve cehennem hayatı hakkında bilgi vermek; iyiliği emretmek, kötülüğü men etmek öğretisini pekiştirmek; iyilerin ve kötülerin nelerle karşılaştıklarını göstererek ahlaklı ve erdemli olmayı teşvik etmek; inananları, çektikleri sıkıntılar konusunda teselli etmek, Allah’ın her zaman yanlarında olduğunu ve onları koruduğunu bildirmek; Allah’ın, inananlara verdiği nimetleri göstermek; Şeytan’ın kötülüklerine karşı inananları uyararak; bütün peygamberlerin İslam dinini insanlara anlattığını göstermek şeklinde sıralanmaktadır (Şengül, 2002: 499).

Peygamberlerin hayatlarından kesitlerin sunulduğu peygamber hikâyelerinin ilk muhatapları yetişkinlerdir. Kur’an’ın büyük bir kısmını oluşturan peygamber hikâyeleri, sembolik, soyut ve metaforik konuların somutlaştırılması ve anlaşılır hale getirilmesinde etkin kullanılan bir yöntemdir. Dini içerikli çocuk kitaplarından peygamber hikâyelerinin ilk muhatapları ise çocuklardır. Peygamber hikâyeleri, yetişkinler gibi çocukların da zevkle dinledikleri, sembolik ve metaforik konuları kolay bir şekilde anlamalarını sağlayan, çocukların gelişiminde kullanılan etkili bir yöntemdir. Ayrıca, erken çocukluk dönemindeki çocukların dini, duygusal, varoluşsal, bilişsel, sosyal ve dil gelişimlerinde de önemli bir yer tutmaktadır.

Çocukların gelişiminde, peygamber hikâyelerinin kullanılmasının faydaları şu şekilde sıralanmaktadır:

i. Erken çocukluk dönemindeki çocukların, 'benmerkezcilik' özellikleri göz önüne alındığında peygamber hikâyelerinin bu dönem çocukları için en uygun yöntemlerden biri olduğu görülmektedir. Çocukların kimliklerinin oluşmasında, okudukları hikâyelerde yer alan karakterler önemli bir yer tutmaktadır. Çocuk, kitabı okumaya başladığında ben merkezlik özelliğinden dolayı kendine en yakın özelliklere sahip karakter ile özdeşleşmeyi istemektedir. 'Özdeşleşme', rol-model alınan karakterle duygusal bağlar gerektiren bir süreçtir. Çocuklar, bu rol-modeller gibi olduklarına inanırlar. Bu karakterlerin düşünceleri, duyguları ve davranışlarını sergilemeye başlarlar (Lesnik-Oberstein, 1998: 25-39). Çocuğun rol-modelini, herhangi bir süper kahraman yerine peygamberlerden seçmesi, din duygusunun gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir (Canayakın, 2018: 29-30). Kur'an' da anlatılan kıssalarda, çocukların model alabileceği birçok peygamberin hayatı yer almaktadır. Kendisine bir peygamberi rol- model alan çocuk, mensup olduğu dine olumlu duygusal bağlarla bağlanmakta; Kur'an'da verilmeye çalışılan mesajları doğru bir şekilde anlamlandırmakta; varoluşsal ve dini sorularına cevaplar bulabilmekte, dinin içerisinde uygulanan ibadet, ritüel ve öğretileri öğrenmekte; yaşadığı toplum ve kültürle ilişki kurabilmekte; kültürüne özgü erdemleri ve ahlaki değerleri içselleştirerek davranış haline dönüştürebilmektedir.

Karakter, sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiği, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimiyle, birikimiyle kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği bir kişiliktir (Sever, 2019: 75). Çocuklar, kitap okurken ben merkezlik özellikleri sebebiyle, hikâyede bulunan kendisine en yakın özelliklere sahip karakter ile duygusal bağ kurar, özdeşleşir ve rol model alırlar. Rol model olarak seçtikleri karakterler,

ileriki dönemlerde kimliklerini oluşturmalarında önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple, hikâyede yer alan karakterleri görmek, yaptıkları davranışları hayatlarına geçirmek, onun gibi konuşmak, onun yaptığı davranışları sergilemek isterler (Bilgin, 2011: 28). Çocuk edebiyatı eserlerinden dini içerikli çocuk kitaplarında çocukların model alma duygularının, herhangi bir kahramandan peygamberlere çekilmesi, onun dini kavram ve öğretileri duygusal olarak içselleştirmesine ve dini duygusunun gelişmesine olanak sağlayacaktır. Ancak, çocuk edebiyatı ürünlerinden dini içerikli çocuk kitaplarında karakterlerin ya hiç resimlenmemesi ya da sansürlenmesi durumuyla sık karşılaşılmaktadır. Bu sebeple de kullanılan illüstrasyonlar işlevlerini yerini getirememekte, çoğu zaman da metinden ayrı öğeler barındırmaktadır.

ii. Peygamber hikâyelerinde, kişi-kendisi, kişi-kişi, kişi-doğa, kişi-toplum çatışmalarına sıkça rastlanmaktadır. Hikâyenin kahramanı olarak peygamberlerin yaşadıkları bu çatışmaları çözme yöntemleri çocuklara örnek niteliğindedir. Peygamberlerin çatışmalar karşısında şiddete, kötülüğe, tembelliğe başvurmak yerine doğruluk, iyilik, çabayla sorunlara çözümler üretmeleri çocukların sorun çözme yeteneklerini geliştirmelerinde yardımcı olmaktadır.

iii. Peygamber hikâyelerinde geçen bazı kesitler, çocukların erken çocukluk döneminde sorgulamaya başladıkları varoluşsal, dini sorularına, temsil arayışlarına cevap olacak niteliktedir. Peygamberlerin hayatlarından kesitlerin, çocukların gelişim özellikleri, ilgi ve meraklarının dikkate alınması şartıyla sunulması varoluşsal ve dini ihtiyaçlarının sağlıklı bir şekilde karşılanmasına katkı sağlamaktadır.

iv. Çocuklar, sosyal öğrenme yoluyla birçok insanla iletişim kurmaktadır. Çevrelerinde konuşulan din diline de maruz kalmaktadırlar. Çocuk kitaplarının işlevlerinden birisi çocukların kelime dağarcığını geliştirmesi olduğuna göre çocukların toplumda kullanılan din

diliyle peygamber hikâyeleri aracılığıyla tanışma fırsatı bulması sağlanabilmektedir. Böylece, dini kavram ve öğretilerin günlük hayatta nasıl kullanıldıklarını öğrenmektedirler. Yaşadıkları toplumu anlayabilmekte ve sağlıklı ilişkiler kurabilmektedirler.

Peygamber hikâyelerinin kullanımının, çocukların sadece dini gelişiminde değil bilişsel, sosyal, duygusal, psikolojik ve dil gelişimleri için de önemli olduğu görülmektedir. Fakat, ana kaynağı Kur'an-ı Kerim olan peygamber hikâyelerinin birincil muhataplarının yetişkinler olduğu göz ardı edilmemesi gereken noktalardan birisidir. Özellikle yetişkinlerin bile çoğu zaman anlamakta zorlandıkları kutsal kitap odaklı bilgilerin çocuklar tarafından tam anlamıyla anlamlandırılmasını beklemek doğru değildir (Karaca, 2007: 50-71). Sembolik ve metaforik özelliğe sahip peygamber hikâyelerinin erken çocukluk dönemindeki çocuklara anlatılmasında çocukların yaş, gelişim, kelime dağarcığı, dini hazır bulunuşluk, çocuğa görelilik, çocuk gerçekliği ilkelerine uygun olarak verilmesi gerekmektedir.

Erken çocukluk dönemindeki çocukların gelişiminde, peygamber hikâyelerinin kullanımında dikkat edilmesi gereken unsurlar şu şekilde sıralanmaktadır:

i. Goldman 'Dinsel Hazır Bulunuşluk' çalışmasında, kutsal kitapların yetişkinlere indirilmiş olmasından dolayı çocukların anlayış düzeylerine uygun olmadığını; küçük yaşlarda çocuklara, meraklarının üzerinde bilgi yüklemenin de dini anlayışlarında faydadan çok zarara yol açacağını vurgulamıştır (Willows, 1997: 14). Kur'an'da da bazı peygamberlerin hayatları hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır. Hatta, bir peygamberin hayatı üzerinden birçok mesajın verildiği görülmektedir. Goldman, peygamberin bütün hikâyesinin anlatılması yerine konu sınırlamaları yapılmasını önermiştir (Karaca, 2007: 50-71). Ayrıca, konu sınırlamasına gidilmemesi durumunda hikâyenin iletilerinde ve hacminde artışlar görülmektedir. Bu durumda çocukların hikâyeden sıkılmasına ve odaklanamamasına sebebiyet vermektedir.

ii. Sembolik ve metaforik özellikleri ağır basan peygamber hikâyelerinin özellikle erken çocukluk dönemindeki çocuklar için hazırlanan kitaplarda kullanılmaması tavsiye edilmiştir. Bu dönem çocuklarının, bu olayları literal olarak anladıkları görülmüştür. Böylece kıssalarda verilmek istenen mesaj, çocukların anlam dünyasında farklı yorumlanmıştır. Örneğin; İncil’de yer alan Yanan Çalı (Çıkış 3:2-6) hikâyesi hakkında çocuklara, 'Musa, Tanrı'ya bakmaktan neden korktu?' sorusu sorulur. Bu dönemdeki çocuklar, 'Musa, kalın sestem korktu.', 'Tanrı ile kibar bir şekilde konuşmadı.' şeklinde cevap verirler (Reich, 2006: 434). Çocuklar yedi yaşına geldiklerinde, mantıklı ve sistemli düşünmeye olaylar arasında ilişkiler kurmaya çalışmışlardır. Ancak, olayları anlamlandırmada tekrar başarısız oldukları görülmüştür. Örneğin, “Musa Allah’a bakmaktan niçin korktu?” sorusuna “Çünkü Tanrı sakallıydı ve Musa sakalı sevmezdi.” şeklinde cevap vermişlerdir (Karaca, 2007: 50-71).

iii. Yazgıcılık (kader) kavramına dikkat edilmesi gerekir. Kader kavramı, çocuklara karşılaştıkları engelleri aşma konusunda umut vermiyor, çabalayarak üstesinden gelmelerine izin vermek yerine onları tembelliğe, umutsuzluğa ve pasif kalmaya itiyorsa çocuk edebiyatının amaçlarıyla çelişmektedir. Özellikle de çocuk edebiyatı eserlerinin çocuklara sorun çözme yeteneği edindirme amacıyla uyuşmamaktadır (Bilgin, 2011: 175).

iv. Kur’an’ı Kerim, İslam dini çerçevesinde dini içerikli çocuk kitaplarının temel kaynağıdır. Kur’an-Kerim, detaylar yerine verilmek istenen mesajlara odaklanmaktadır. İslam dininin ikincil kaynaklarını; hadis, tarih, tefsir ve İsrâiliyat kaynaklı rivayetler oluşturmaktadır (Hatiboğlu, 2001: 195-196). Özellikle peygamber hikâyelerinin çocuk kitaplarında kullanımında bazı detayların yer almaması yazarları ikincil İslam kaynaklarından yararlanmaya itmektedir. İkincil kaynaklarda bulunan bilgiler, bazen kasıtlı veya kasıtsız olarak birincil kaynakla (Kur’an) çelişmektedir. Bu sebeple, dini içerikli çocuk kitabı

yazarlarının dini konuları ele aldıklarında ikincil kaynaklar yerine Kur'an'da yer aldığı şekliyle anlatmaya dikkat etmesi gerekmektedir (Okumuşlar,2006: 246).

v. Dini konu ve öğretiler üzerine çocuk kitabı yazan yazarların, şahsi ideolojik fikirlerinden sıyrılıp birincil dini kaynakta verilmek istenen mesajın doğrultusunda yazılarını kaleme almaları beklenmektedir (Okumuşlar,2006: 246).

vi. Çocuklar, fiziksel ve davranışsal olarak kendisine en yakın özelliklere sahip karakter ile duygusal bağ kurup onların davranışlarını içselleştirmektedirler. Ancak, çocuk edebiyatı ürünlerinden dini içerikli çocuk kitaplarında karakterlerin ya hiç resimlenmemesi ya da sansürlenmesi durumuyla sık karşılaşılmaktadır. Bu sebeple de illüstrasyonların metni tamamlama ve açıklama işlevlerini sağlayamamakta; çoğu zaman da metinden ayrı öğeler barındırmaktadır. Bunun, toplumdaki dini hassasiyetten kaynaklandığı varsayılmaktadır. Nitekim, Türkiye'de yayınlanan serinin arka kapağında da karakterlerin resimlenmeyeceği bilgisi yer almaktadır.

İslam'ın resim ve tasvir sanatına bakış açısı incelendiğinde, tasvir yasağının aslında kesin ve kati hiçbir dayanağı olmadığı gibi İslam'ın ilk yüzyıllarından itibaren İslam Sanat Tarihi kitaplarında da örneklerine sıkça rastlanmaktadır. Tezimizin konusu olmadığı için burada tartışılmayacaktır. Ancak tasvir sanatına karşı çıkan alimlerin bile politik, güvenlik ve sağlık gibi konularda resimlerin kullanımına izin verdiği görülmektedir (Başoğlu, 2007: 579-582; Deniz, 2016; Gruber, 2009: 254; Keskiöglü, 1961). Bu durumda geleceğin mirasçıları olan çocukların sağlıklı bir din eğitimi alması gereksiz bir durum mudur? sorusu akla gelmektedir. Bu soruya cevap asırlar öncesinden Acaib'ul Mahlukat eserinin yazarı olan Tusi'den gelmektedir. Tusi'ye göre, tasvirlerin Tanrı'nın mutlak doğası budur şeklinde bir amacının olmadığı, insanların merak duygusundan kaynaklandığı üzerinde durur. Tasvirlerin etik değerlerin öğretiminde, insanların daha iyi anlamlandırılmasında kullanımının daha yararlı

olacağını görülmesini ister. Tasvir yapımının yasaklanmasının sebebini, tasvirin kendisinden değil tamamen insanın zayıflıklarından kaynaklandığını savunur. Tasvirleri ilahi ilhamın bir yansıması olarak yorumlar. Tanrı'nın hükümlerinin mutlak doğasının aksine, insan bilgisinin ve bakış açısının devingen sınırlarını keşfetmek ve anlamlandırmak için kullandığını belirtir. Resim ve tasvirlerin “putperestliğe yol açan tuzaklar olarak görülmesinin yerine ahlâk eğitiminin araçları olarak” görülmesi gerektiğini ifade eder (Gruber, 2009: 254; Pancaroğlu, 2003: 40). Çocukların gelişimleri ve dini eğitimleri açısından bu tezde illüstrasyonların değerlendirilmesinde karakterlerin nasıl resimlendiğine dikkat edilmiştir.

Peygamber hikâyeleri, erken çocukluk dönemindeki çocukların dini eğitiminde etkin kullanılan bir yöntem olmanın yanında çocukların gelişim özellikleri ve çocuk edebiyatı ilkeleri göz ardı edilerek hazırlanması gelişimlerinin ilerleyen dönemlerinde kapatılması zor olacak yaralar açmaktadır. Bu durum, ergenlik çağı itibarıyla daha da karmaşık bir hal almaktadır. Ergen, erken çocukluk döneminde somutlaştırdığı peygamber hikâyelerini anlamsız ve işlevsiz görmeye başlamakta, olumlu dini tutumun yerini negatif bir tutum almaktadır. Bu sebeple, yetişkinler için kullanılan din dilinin (savunmacı din eğitimi anlayışı), çocukların dini gelişimi için uygun olmadığı görülmüştür. Bu konulara dikkat edilmemesi durumunda, erken çocukluk döneminde anlatılan peygamber hikâyeleri faydadan çok zarara sebep olmaktadır.

II. İKİNCİ BÖLÜM

DİNİ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARININ İNCELENMESİ: TÜRKİYE ve İNGİLTERE'DE DURUM

2.1.TÜRKİYE ve İNGİLTERE'DEKİ EĞİTİM SİSTEMİNDE 5-7 YAŞ ARALIĞINDAKİ ÇOCUKLAR İÇİN BELİRLENEN KAZANIM ve HEDEFLER

Bu başlık altında, Türkiye ve İngiltere'de yaşayan 5-7 yaş aralığındaki çocuklardan eğitim sisteminin (devletin) beklentilerinin neler olduğu ortaya konulmaktadır. Bu konuya değinilmesinin en büyük sebebi: İncelenen serilerin bulgularındaki farklılık ve benzerliklerde eğitim sisteminin etkisi var mıdır? Eğitim sisteminin çocuğa bakışı, yazarın çocuğa bakışını ne kadar etkilemiştir? sorularına cevap bulmaktır.

Birinci bölümde de ifade edildiği gibi İngiltere okullaşma konusunda dünyaya öncülük etmiştir. İngiltere'de 1880 yılında çıkan Eğitim Yasasına göre, 5-10 yaş arasındaki çocuklar zorunlu eğitime tabi tutulmuştur. Okul öncesi dönem 3-5 yaşlarını kapsamaktadır. Bu dönemde yedi kazanım bulunmaktadır. İletişim ve dil, dinleme ve dikkatli olma, anlama, konuşma, okuma ve yazma becerileri kazandırmaya yönelik uygun ortamlar oluşturulmaktadır. Bu kazanımlar doğrultusunda;

- Okudukları hikâyelerden çıkarımlar yapar,
- Çıkarımları sonucunda ‘neden?’ ve ‘nasıl?’ sorularına cevap verirler,
- Konuşmada; şimdiki, gelecek ve geçmiş zamana göre cümleler kurar.
- Basit cümleleri, yaygın olarak kullanılan düzensiz fiilleri okur, anlar ve yazarlar.

(Yurdakal, 2018: 147).

5-7 yaş aralığı, ilkokulun ilk kademesine (Key Stage-1) denk gelir. Bu dönemde, çocuklar tarafından okul öncesi kazanımların derinleştirilmesi ve geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu dönem kazanımları şu şekildedir:

- Tek başına isteyerek ve zevk alarak okur ve yazar,
- Okudukları doğrultusunda hislerini, duygu ve düşüncelerini anlatır,
- Etkili bir şekilde kendini ifade eder,
- Dört temel becerinin (konuşma, dinleme, okuma, yazma) temel seviye yapısal özelliklerini bilir,
- Dört temel beceride aynı düzeyde ilerleme kaydeder. (Yurdakal, 2018: 147).

Türkiye’de, öncelikle ilköğretim kademesi zorunlu eğitim kapsamına alınırken, ilerleyen yıllarda dikey yönlü olarak ortaokul ve lise eğitimi zorunlu hale getirilmiştir. Ancak, okul öncesi eğitim günümüzde de dahil olmak üzere zorunlu eğitim kapsamında yer almamaktadır. Türkiye’de 5-7 yaş aralığı yaklaşık olarak okul öncesi döneme denk gelmektedir. Bu dönemde, ‘okuma-yazma öğretimine yönelik eğitim yapılmadığı’ özellikle vurgulanmaktadır. Zorunlu olmayan okul öncesi eğitimin kazanımları; çocukları okuma yazmaya motive etme, kalem tutma, çizme, boyama ile kalem kullanmayı öğretmeye yöneliktir (Yurdakal, 2018: 158).

İngiltere’de 5-7 yaş aralığındaki çocuklardan beklenen okuma-yazma kazanımları, Türkiye’de yaşayan 5-7 yaş aralığındaki çocuklardan beklenen okuma-yazma kazanımlarından daha üst seviyededir. İngiltere’de, çocukların okuduğunu anlama, anlatma, çıkarım yapma, yazma becerisi kazanma ve bilinçli okuryazar olmaları hedeflenmekteyken Türkiye’de okuma-yazmaya hazırlık seviyesinde bir beklentinin olduğu görülmektedir

2.2. ÇOCUK KİTAPLARINDA BULUNMASI GEREKEN UNSURLAR

Çocukların gelişim özelliklerine ve anlam dünyalarına uygun kitapların üretilmesinde dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlar; çocuk edebiyatı kitaplarının biçimsel ve içeriksel özellikleri şeklinde iki alt başlıkta incelenmektedir. Bu özellikler, çocuk edebiyatı kitaplarının kimliği gibidir. Onları anlayıp, tanımamızda önemlidir. Bu tezde, yazarların çocuğa bakış açısını ortaya çıkarmak amaçlandığı için yazarın birinci derece sorumlu olduğu içeriksel özellikler incelenmiştir. 5-7 yaşlarındaki çocukların gelişim özellikleri doğrultusunda içeriksel özellikler kitabın içeriği ve kurgusu hakkında bilgi vermektedir. Çocuk kitaplarının içeriksel özelliklerinin incelenmesi yazarların hikâye kitaplarını hazırlarken çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkelerine göre hareket edip etmedikleri konusunda rehberlik etmektedir.

2.2.1. İçeriksel Özellikler

Çocuk edebiyatı kitabının içeriğiyle ilgili özelliklerini temsil etmektedir. Özellikle yazarın birinci derecede sorumlu olduğu çocuk edebiyatı unsurlarını içermektedir.

2.2.1.1. Kapak Tasarımı

Bu başlık altında dikkat edilecek unsurlar;

-Kitap kapağında bulunan illüstrasyon çocukların ilgisini çekebilecek nitelikte midir?

-Kitabın içeriği hakkında ipucu verir mi, kitabın içeriği konusunda merak uyandırır mı?

-Ön kapakta, kitabın künyesine yer verilir mi?

-Arka kapak işlevsellik bakımından incelendiğinde, ön kapak ve kitabın içeriğiyle uyumlu mudur?

2.2.1.2. Konu

Sözlükte, “konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu” şeklinde tanımlamaktadır. (TDK, 2005b)

- Konu seçiminde, 5-7 yaş çocuklarının gelişim özelliklerine dikkat edilmiş midir?

- Hikâyede birincil kaynaktan mı ikincil kaynaklardan mı yararlanılmaktadır?

-Hikâyenin mesajının iletilmesinde ikincil kaynaklardan alınan detaylar konu bütünlüğünü bozmuş mudur?

-Çocukların aktif katılımı sağlanmış mıdır?

-Çatışmalara yer verilmiş midir?

-Yazarın şahsi yorumları yer almış mıdır?

2.2.1.3. İleti

İleti, ‘yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşünce’ şeklinde tanımlanmaktadır. (Sever, 2019: 140). Bu başlık altında dikkat edilecek unsurlar;

-Birden fazla iletiye yer verilmiş midir?

-İletiler örtük mü açık ileti şeklinde mi verilmiştir?

2.2.1.4. Karakterler

Karakter, sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiği, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimiyle, birikimiyle kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği bir kişiliktir (Sever, 2019: 75). Bu başlık altında dikkat edilecek unsurlar;

-Karakter, sayısı üçü geçmiş midir?

-Kitapta pasif ve durağan karakterlere mi yoksa aktif ve hareketli karakterlere mi yer verilir?

-Karakterler, çatışmalar karşısında nasıl tepki göstermiştir?

-Hata yapan ama hatalarından ders çıkaran karakterlere yer verilmiş midir?

2.2.1.5. Dil ve Anlatım

Bu başlık altında dikkat edilecek hususlar;

-Hikâyenin dili çocuğun gelişim özelliklerine uygun mudur?

-Hikâyede kullanılan kelimeler çocuğun kelime dağarcığını ve din dilini geliştirir mi?

-Çocukların hikâyeye aktif katılımı sağlanır mı? Hangi yöntemler kullanılır?

-Diyaloglara yer verilir mi?

-Birinci kişili anlatıcının kullanımını tercih edilir mi?

2.2.1.6. İllüstrasyon

İllüstrasyon, herhangi bir metni görselleriyle birlikte destekleyerek, metnin anlamını pekiştirici bir biçimde sunmak amacıyla kullanılan resimler ve süslemelerdir. İllüstrasyonların, herhangi bir resim veya çizimden farkı, anlattığı amaçlı bir hikâyesi ya da fikri olmasıdır. Bu sebeple bu tezde resim yerine illüstrasyon kavramı kullanılmıştır. İllüstrasyonların, anlattığı hikâye ya da fikri süsleme, açıklama, ilgi çekici kılma, problemlere çözüm bulma, tamamlama, estetik duyguları ön plana çıkarma, eğitme, eğlendirme vb. birçok işlevi bulunmaktadır (Günay, 2019: 620-622). İllüstrasyon, yazarın elinden çıkmasa da yazarın illüstrasyonlara müdahale etme hakkı bulunmaktadır. Bu sebeple, bu tezde illüstrasyonlara da yer verilmiştir. Bu başlık altında dikkat edilecek unsurlar şunlardır:

-İllüstrasyonlar, 5-7 yaş aralığındaki çocukların gelişimlerine uygun mudur?

-İllüstrasyonlar, metin ile uyumlu mudur?

-İllüstrasyonlarda; canlı renkler, yumuşak ve yuvarlak kenarlı tasarımlar kullanılır mı?

-Karakterlerin illüstrasyonlarına yer verilir mi?

-İllüstrasyonlar, metni tamamlama, açıklama ve süsleme işlevlerini yerine getirir mi?

-Derinlik algısına dikkat edilir mi?

2.2.1.7. Etkinlikler

Etkinlikler, çocuk edebiyatı ilkeleri çerçevesinde incelenmesi gereken unsurlar arasında yer almamaktadır. Ancak, incelediğimiz peygamber hikâyesi serilerinde etkinliklerin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu tezde, yazarların çocuğa bakış açısının ortaya konulmasında önemli bir unsur olduğu görülmüştür. Bu sebeple çocuk edebiyatının içeriksel özellikleri bölümünde yer almıştır. Bu başlık altında dikkat edilecek unsurlar;

-Okuma-yazma bilmeyen 5-7 yaş aralığındaki çocuklar için hazırlanan etkinlikler, çocukların çevrelerinden yardım almadan başarma hissine ulaşmalarına olanak sağlar mı?

-Okuma-yazma bilen 5-7 yaş aralığındaki çocuklar için hazırlanan etkinlikler, çocukların ana dillerinde okudukları metinleri anlamalarına, yorumlamalarına ve çıkarımlarda bulunabilmelerine olanak sağlar mı?

2.3. ÇOCUK KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Bu tez kapsamında, Türkiye ve İngiltere’de yayımlanan iki peygamber hikâyeleri serisi kullanılmıştır. Türkiye ve İngiltere’de yaşayan yazarların çocuklara bakış açısının ortaya konulacağı bu tezde, iki seride de ortak olarak işlenen peygamber hikâyeleri incelemeye alınmıştır. İki seride olarak işlenen peygamber hikâyeleri tabloda verilmiştir:

Tablo 1. Türkiye ve İngiltere’ de Yayınlanan Serilerde Ele Alınan Peygamber Hikâyeleri

Numaraları	Peygamberler Serisi (Türkiye)	Stories of Prophets (İngiltere)
1.	Hazreti Âdem	The Story of Adam
2.	Hazreti Nuh	The Story of Nuh
3.	Hazreti Salih	X
4.	Hazreti İbrahim	The Story of Ibrahim
5.	Hazreti Yusuf	X
6.	Hazreti Eyüp	X
7.	Hazreti Musa	The Story of Musa
8.	Hazreti Yunus	X
9.	Hazreti Davud	X
10.	Hazreti Süleyman	X
11.	X	The Story of Eesa (İsa)

Tablo 1’de görüldüğü gibi Türkiye’de yayınlanan peygamber hikâyeleri serisinde, 10 farklı kitapta 10 peygamberin hikâyesine yer verilmiştir. İngiltere’de yayınlanan hikâye serisinde ise 5 ayrı kitapta 5 peygamberin hikâyesine yer verilmiştir. Fakat iki yazarın da ortak olarak hikâyesini anlatmakta uygun gördüğü peygamber hikâyeleri; Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim ve Hz. Musa’dır. Karşılaştırma yapabilmek için her iki seriden 4 kitap olmak üzere 8 kitap 5-7 yaş aralığındaki çocukların gelişimleri, çocuk edebiyatının içeriksel özellikleri, çocuk edebiyatı ilkeleri kapsamında incelenmektedir.

Kitapların incelenmesinde ilk olarak, iç tasarımın özellikleri; sonrasında her peygamberin ilk olarak Türkiye’de yayınlanan seride sonrasında İngiltere’de yayınlanan serideki bölümü incelenmektedir. Bunların incelenmesinde yazarın direk müdahil olduğu içeriksel özellikler sırasıyla: kapak tasarımı, konu, ileti, karakterler, dil ve anlatım, illüstrasyon, etkinlikler başlığı altında verilmektedir. Her bölüm içerisinde değerlendirmeler yapılmakta serinin diğer kitaplarıyla ve diğer seriyle arasındaki benzerlik ve farklılıklara yer verilmektedir.

2.3.1. Peygamber Hikâyelerinin İç Tasarım Özelliklerinin İncelenmesi

Bu tezde, iki farklı peygamber serisi ele alınır. Bu peygamber serileri incelendiğinde, serilerin her hikâye kitabında ortak iç tasarım özellikleri bulunmaktadır. Kitapların incelenmesinde tekrara yer vermemek ve daha anlaşılır bir karşılaştırma yapabilmek amacıyla bu ortak özellikler içerikle ilgili inceleme bölümüne geçmeden önce verilmektedir.

2.3.1.1. Hikâye Kitaplarının İç Tasarımı: Türkiye Örneği

Serinin her kitabı; hikâyeye ilgili dörtlük, çocuğun ad-soyadı, hikâye, yapıp etme etkinliği, klasik beş soru, kitabın künyesi, seri hakkında aileleri bilgilendirme yazısından oluşmaktadır. Ön kapağın iç kısmında, kapak resminde yer alan illüstrasyon iki sayfaya yayılmış bir şekilde yer alır. İç kısımda hikâyeye başlangıç mahiyetinde bir dörtlük, yan sayfasındaysa okurun ad- soyadını yazabileceği bir kutucuk yer alır. Yapıp etme etkinliği, çocukların ebeveynleriyle evdeki malzemeleri kullanarak kolay bir şekilde yapabilecekleri el işi etkinliklerinden oluşur. Bu etkinlik, gerçek fotoğraflar yardımıyla açıklanır. Her peygamber farklı sembollerle ilişkilendirilir. Sonrasında, çocuklara hikâyeye ilgili bilgi düzeyinde klasik beş soru yöneltilir. Arka kapağın iç kısmında, proje editörü, akademik inceleme, pedagojik inceleme, hazırlayanlar, resimleyen, grafik tasarım ve yayınevi vb. bilgilerin yer aldığı tespit edilir. Kitabın künyesine, ön kapakta ve ilk sayfalarda verilmek yerine arka kapağın iç kısmında verilmiştir. Serinin her kitabının arkasında, çocukların ebeveynleri ve eğitimciler için seriyle ilgili bilgilendirme yazısı yer alır. Bu yazıda; peygamberlerin çocukların hayatlarında özellikle ahlaki bakımdan örnek aldıkları en mükemmel insanlar oldukları, seri hazırlanırken çocukların görüşlerinin alındığı, çocuklara hitap ettiği için hikâyelerin, kavram ve ifadelerin çocukların düzeyine indirildiği, çocukların kişilik ve

ahlak gelişimlerinde yardımcı olması amacıyla yazıldığı, 5-7 ve 7+ çocukların okuması için uygun olduğu, peygamberlerin illüstrasyonlarına yer verilmediği bilgileri yer alır. (Hazreti Âdem, 2011; Hazreti İbrahim, 2011; Hazreti Musa, 2011; Hazreti Nuh, 2011)

2.3.1.2. Hikâye Kitaplarının İç Tasarımı: İngiltere Örneği

Serinin her kitabı; çocuğun ad-soyadı, kitabın künyesi, içindekiler, serinin tanıtımı, hikâye, etkinlik, serinin bir sonraki kitabına merak uyandırma ve cevap anahtarı olmak üzere sekiz kategoriden oluşur. Hikâyeler, yolculuk metaforuyla ilişkilendirilerek oluşturulmuştur. Yolculuk, tanıtım kısmında derinlemesine açıklanır. Etkinlikler hikâyenin başında, ortasında ve sonunda olmak üzere kitap içerisinde dağıtılmıştır. Her kitapta bu şekilde birden fazla bölüm bulunmaktadır. Serinin her kitabının iç düzeninde değişmeden kalan bölümler vardır. Onlar bu bölümde tekrara sebebiyet vermemek için açıklanmaktadır.

Hikâyenin hazırlanmasında 25 peygamber yerine neden 5 peygamberin seçildiğine dair Kur'an referanslı açıklama bulunur. Seride anlatılan peygamber hikâyelerinin, Kuran'ın Ahzab, Şuara ve Ahkaf surelerinde yer alan 'ulu'l azm (Hz. Nuh, İbrahim, Musa, İsa, Muhammed (as.) peygamberlerle sınırlandırıldığı bilgisine yer verilir. 'Ulu'l azm peygamberlerden de Hz. Muhammed'in bir seriye konu oluşturacak nitelikte olduğu için bu seride yer almayacağı, onun yerine ilk peygamber olması sebebiyle Hz. Âdem 'in hikâyesine yer verileceği bilgisi paylaşılarak serinin kapsamı belirlenir.

Çocuğun hikâyedeki kavramları ve olayları doğru bir şekilde anlaması, dil ve din dilini geliştirmesi amacıyla sembolik bir yolculuk oluşturulmuştur. Yolculuk boyunca kullanılan malzemeler ve engeller hikâyedeki etkinliklerle ilişkilendirilmiştir. Yedi tane metafor vinyetleriyle beraber, temsil ettikleri etkinlikler ve bu etkinliklerin yapılmasındaki amaçlara yer verilerek açıklanmıştır. Bu metaforlar sırasıyla; pusula, çanta, ayna, dinlenme kulübesi,

çit, deniz, dağ ve bavul şeklindedir. Ayrıca, serinin bir sonraki kitabına merak uyandırma bölümü bulunur. Son olarak, etkinliklerin cevap anahtarlarına yer verilir. (Khatri, 2012a; Khatri, 2012b; Khatri, 2012c; Khatri, 2012d)

2.3.2. Peygamber Hikâyelerinin İçeriksel Özelliklerinin İncelenmesi

Türkiye ve İngiltere’de yayınlanan peygamber hikâyeleri serilerinden seçilenler, çocuk edebiyatının içeriksel özellikleri çerçevesinde incelenirken, 5-7 yaş aralığındaki çocukların gelişim özelliklerine, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkelerinin dikkate alınıp alınmadığı da değerlendirilmiştir.

2.3.2.1. Hz. Âdem Hikâyesinin İncelenmesi: Türkiye Örneği

Serilerin ilk kitabıdır. İncelenen kitaplar bir serinin parçası olması sebebiyle ortak birçok noktası bulunmaktadır. Bu sebeple, Hz. Âdem örneği serinin diğer kitaplarının aksine daha detaylı incelenmiştir. Serinin sonraki kitaplarında tekrara düşmemek için bazı konulara değinilmemiştir.

2.3.2.1.1. Kapak Tasarımı

Kitabın ön kapağında bulunan illüstrasyon, kapağın tamamını kapsar. Bu kitap kapağındaki illüstrasyon işlevsellik yönünden incelendiğinde, kitabın içeriği, kurgusu ve ana fikriyle ilgili açık bir ipucu yer almamaktadır.

Kitabın kapağı ilgi çekicilik yönünden incelendiğinde; kullanılan teknik, renkler ve masalsı dokunuşlar sayesinde çocukların ilgisi çekilmiştir. Çocukların ilgisini çekebilecek mavi, pembe ve yeşil tonları ağırlıkta kullanılmıştır. İllüstrasyonda, uçsuz bucaksız çimlerin

üzerinde yer alan çiçekli bir ağaç ve gökyüzüne yer verilir. Gökyüzünün bulunduğu yerde kitabın kapağı yuvarlak bir şekilde kesilerek iç sayfadaki dünya sergilenir. Bu kitapta kullanılan illüstrasyonların gerçek dışı özellikler gösterdiği görülmüştür. Örneğin; dünyanın üzerinde yer alan kıtalar, doğada yer alan bulut, ağaç, ağacın çiçekleri ve gökyüzünün bulunduğu illüstrasyon gerçeklikten uzak farklı renk ve şekillerde resmedilmiştir.

Kitabın ön kapağında, sadece yayınevinin, serinin ve kitabın adına yer verilmiştir. Yazar ve illüstratörün isimleri yazılmamıştır. Kitap sırtında kitabın adı yer alır. Kitabın arka kapağı incelendiğinde, bandrolünün (bandrol taşıma zorunluluğu olmadığı için) ve fiyatının yer almadığı görülür. Ancak, bu serinin diğer kitaplarının fotoğraflarına yer verilir.

Arka kapak işlevsellik bakımından incelendiğinde, arkasındaki özet ön kapak ve kitabın içeriği ile uyumlu değildir. Kitap, Hz. Âdem'in hayatını konu almasına rağmen arka kapağında seri hakkında ailelere ve eğitimcilere kısa bilgilendirme yapılı (EK-2'de sunulmuştur.).

2.3.2.1.2. Konu

Hikâyeye başlamadan önce konuyla ilgili bir dörtlük bulunur. Sonrasında hikâyeye başlanır. Âdem peygamberin hayatının anlatıldığı hikâyeye, dünyanın yaratılışı ile başlanır. Yazarın, hikâyenin konusunu işleyişi ve hangi kaynaklardan yararlandığı Tablo 2'de detaylı bir şekilde yer almaktadır.

Tablo 2. Hz. Âdem Türkiye Örneği Konu ve Referansları

İşleniş Sırası	Hikâyenin Bölümleri	KONU	Atf yapılan herhangi bir ayet var mıdır?
1	Giriş	Evren, Allah tarafından insanlık için yaratılır.	Bakara 2/ 29-30 Câsiye 45/ 12-13 ...
2*	Gelişme	Âdem (as.), Allah'ı tanıması ve O'na ibadet etmesi için yaratılır.	Zâriyât 51/ 56
3	Gelişme	Allah, Adem'e her şeyin isimlerini öğretir. O akıllı, düşünen ve konuşan bir varlıktır.	Bakara 2/ 31-33 ...
4	Gelişme	Allah, İblis ve meleklerden Adem'e secde etmelerini ister. Melekler secde eder ancak İblis, Allah'ın sözünü dinlemez ve Allah da İblisi sevmez.	Bakara 2/ 34 ...
5*	Gelişme	Allah, Adem'e arkadaş ve eş olması için Havva'yı yaratır. İkisi severek evlenirler ve Allah'a beraber şükrederler.	Bakara 2/35 ...

6*	Gelişme	Âdem ve Havva, cennetin bir köşesinde yaşarlar. Cennette birçok meyve ağacı bulunur ancak Allah, onlara bir tanesinden yememelerini söyler. Onlar ise unutup o ağaçtan yerler. Yasak meyveden yedikleri için Allah onları cennetten çıkarıp dünyaya gönderir.	Bakara 2/ 35 A'râf 7/ 19-25 Tâhâ 20/ 117-123 ...
7*	Gelişme	Âdem ve Havva yaptıkları hatadan dolayı pişman olurlar ve tövbe ederler. Allah'ta onların tövbelerini kabul eder ve nimetler verir. Çocukları olur. Allah'a hep dua ve ibadet ederler.	Bakara 2/ 37 Tâhâ 20/ 122 ...
DUA: (A'râf 7/23)			
8	Gelişme	Âdem'e, dünyada yaşayabilmesi için bütün bilgiler öğretilir. Tarım, hayvancılık ve meslekler hakkında bilgi sahibidir. Sıcaktan, soğuktan ve vahşi hayvanlardan korunmak için ev inşa eder. Allah, Adem'e ilk peygamberlik görevini verir. O da iyiyi, doğruyu ve Allah'a nasıl şükredileceğini insanlara anlatır.	Bakara 2/ 31-33
9*	Gelişme	Habil ve Kabil adında iki çocukları olur. Habil, güzel davranışlar sergiler, abisi Kabil'i sever. Kabil ise kıskançtır.	Mâide 5/ 27
10*	Gelişme	Âdem, çocuklarına Allah'ın yapmalarını istediği davranışları anlatır. Allah, Adem'e ibadet etmesi için ev yapmasını emreder. Ev yapılır. Adı Kabe'dir. Âdem ve ailesi orada ibadet eder.	Rivayet
11*	Sonuç	Yıllar içinde birçok torunu olur ve onlarda evlenir, insanlar çoğalır. İnsanlar dünyanın her yerine yayılırlar.	Nisâ 4/ 1
YAPIP-ETME ETKİNLİĞİ (DÜNYA YAPIYORUZ) NELER ÖĞRENDİK? (AÇIK UÇLU SORULAR)			

Tablo 2'de işlenen konu kurgusuyla ve başvuru referanslarla ilgili değerlendirmelerimiz şu şekildedir:

2. Adem'in yaratılışının, detaylarından bahsedilmemiştir. Sadece neden yaratıldığı hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

5. Kur'an'da, Havva (as.)'ın adından ve yaratılışından bahsedilmemektedir. 'Havva' ismi İsrâiliyat' tan geleneğimize giren birincil kaynakla çelişmeyen bir bilgidir. Fakat, Kur'an'da Âdem ve Havva'nın cennette evlendirildiğine dair bir bilgi yer almamaktadır. Burada da yazarın yorumuna rastlanmaktadır.

6. Âdem ve Havva'nın cennetten dünyaya indirilmesi meselesinde başrol oynayan ve birçok ayette geçen İblis' e hikâyenin bu kısmında yer verilmemiştir. Âdem ve Havva'nın unuttukları için yasak meyveden yedikleri belirtilmiştir. Yazarın çocukları korkutabileceği kaygısıyla, İblis karakterinin kullanımını tercih etmediği ve hikâyenin anlatımında kendi inisiyatifini kullandığı görülür.

7. “Âdem ve Havva yaptıkları hatanın farkına vardıktan sonra Allah’a tövbe ederler ve Allah da bu tövbelerini kabul edip onlara nimetlerinden verir.” Aslında, insanların hata yapmalarının doğal olduğu, önemli olanın bu hatadan pişmanlık duyarak affedilmek için çaba göstermek olduğu örtülü bir şekilde anlatılmak istenir. Çocuklarda farkındalık oluşturmak bakımından güzel bir örnektir. Bu durumun, ‘tövbe’ kavramı ile açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir.

Âdem ve Havva’nın dünyaya gönderilmelerinden sonraki hayatları hakkında Kur’an’da detaylı bir bilgi yer almamaktadır. Hikâyenin devamında bahsedilen bilgilerin çoğunluğu İsrâiliyat kaynaklıdır (Bolay, 1988: 362-363kabe).

9. Kur’an da Habil ve Kabil’in adlarına yer verilmez. İslam literatürüne, İsrâiliyat’ tan giren bir bilgidir. Kabil’in kıskançlığı sebebiyle kardeşini öldürmesi olayının yazar tarafından 5-7 yaş aralığındaki çocukların gelişimlerini olumsuz etkileyeceği düşüncesiyle verilmediği görülür. Çocuklar yalnızca tarihte Habil ve Kabil adında iki figürün yer aldığı konusunda kısaca bilgilendirilmiştir.

10. Kur’an’da geçen ayetler ışığında Kâbe’nin, İbrahim peygamberden önce inşa edildiği fakat yıkıldığı bilinmektedir. Ancak, kim tarafından inşa edildiği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Âdem (as.)’in inşa ettiğiyle ilgili bilgiler, İsrâiliyat kaynaklıdır (Ünal, 2001).

11. Kur’an’da insanların nasıl çoğaldıkları ile ilgili açık bir bilgi bulunmamaktadır. Mevcut gelenekte anlatılanlar ise İsrâiliyat’ tan alınmaktadır. Çocukların varoluşlarıyla ilgili merak ettikleri konulardan birisi olarak kısaca açıklanmıştır. Ancak çocukların ailelerinden konuyu açmalarını istemesi durumunda ailelerin hazırlıklı olması gereken bir meseledir.

Özetle, hikâye Hz. Âdem' in hayatını anlatma fikrinden hareketle oluşturulmuştur. Herhangi bir soru veya problemten hareket edilmemiştir. Kitapta, Âdem peygamberin hayatı hakkında bilinen her şeyin bazı sansürlemelerle çocuklara anlatılmaya çalışıldığı görülür. Birincil kaynağın vermek istediği mesajların dışında birçok detaya girilmiştir. Bu detayların çoğu da ikincil kaynaklardan olan İsrâiliyat' tan alınmıştır. Âdem peygamberle ilgili bilinenler, yaratılışından soyunun devam etmesine kadar, kısaca verilmek istendiğinden dolayı birçok konuya yer verilir. Bu sebeple, bütünlük söz konusu değildir. Hikâyeye giriş bölümünde bahsedilen bir sorun veya konunun gelişme bölümünde işlenip, sonuç bölümünde de genel bir iletinin verilmesi mümkün olmamıştır. Hikâyede süreklilik sağlanamadığı böylece çocuklarda merak duygusunun tetiklenmesinin olanaksız hale geldiği görülmektedir.

Çocuğun bilgiyi içselleştirebilmesi için içinde yaşadığı ortamla ilgili bağlantılar ve ortak özelliklerin bulunması önemlidir. Ancak, bilgi düzeyinde kalan bu hikâyede bahsedilen konular arasında bile çoğu zaman bağlantılar kurulmadığı görülmektedir. Aslında, her kitabın çocuğun dünyasıyla ilişkisi olması gerekmemektedir. Masallar, fantastik hikâyeler bunlara örnektir. Âdem peygamberin hikâyesinin de asırlar önce meydana geldiği düşünülürse, çocuğun hayal gücünün gelişiminde ve dünyaya farklı bakış açılarından bakmasında etkili olacağı söylenebilir. Ayrıca çocuğun "Sen nasıl büyüdün?" "Herkes bebekken anne kimdi?" şeklindeki varoluşsal sorularına cevap vermesi bakımından da dini gelişimine katkıda bulunan bir hikâyedir (Santrock, 2011: 216-220). Ancak, Hz. Adem'le ilgili literatürde bilinen neredeyse bütün bilgilerin çocukların gelişim özelliklerine dikkat edilmeye çalışılarak hatırlama düzeyinde aktarıldığı görülmektedir. Bu durumda, hikâye kitabı çocuğun hayal gücünü geliştirmesinde ve sorularına cevap bulmasında yetersiz kalmaktadır.

2.3.2.1.3. İleti

Bu kitapta, Adem'in yaratılışından, soyunun devam etmesine kadar geçen geniş bir olay örgüsünden bahsedildiği için birçok örtük ve açık iletiye yer verilmektedir. Bu iletiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Hz. Âdem Türkiye Örneğinin İletileri

İleti	Hz. Âdem, ilk peygamber ve ilk insandır.
	İnsan, Allah'ı tanınması ve O'na ibadet etmesi için yaratılmıştır.
	Allah, İblis' i sözünü dinlemediği için sevmez.
	Hatalardan sonra tövbe edilir.
	Allah'a verdiği nimetlerden dolayı şükür ve ibadet edilir.

2.3.2.1.4. Karakterler

Bu kitapta adı geçen karakterler, özellikleri ve hikâye içerisinde kaç kere kullanıldıkları bilgisiyle aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4. Hz. Âdem Türkiye Örneğinde Kullanılan Karakterler

Hikâyedeki Karakterler	Özellikleri	İsimler kaç kere kullanılır?
Ana Karakterler	Allah (cc.) Her şeyi yaratan, emreden ve nimet veren sıfatlarına sahip olan Yüce varlıktır.	20
	Hz. Âdem Akıllı, bilgili, konuşabilen bir varlıktır. Hata yapsa da tövbe edip, hatasını telafi eden, ibadet eden ilk insan ve ilk peygamberdir.	22
Yan Karakterler	Hz. Havva Adem'in eşidir. Her yerde Ademle beraberdirler. Allah'a, ibadet ederler.	8
	Melekler Melekler, Allah'ın sözünü dinleyen varlıklardır.	2
	İblis Allah'ın sözünü dinlemediği için onun sevgisinden yoksundur.	2
	Habil Adem'in güzel davranışlar sergileyen oğludur.	2
	Kabil Adem'in kıskanç oğludur.	3

Karakterler; ilk insan, eşi, çocukları ve doğa üstü varlıklardan oluşmaktadır. Her şeyin yaratıcısı olan Allah, O'na karşı gelen İblis ve O'na koşulsuz ibadet eden meleklerin bahsedildiği, ayrıca, Adem'in eşi ve oğullarının da adlarının geçtiği bir hikâyedir. Ancak kitapta, bu karakterlerin hiç birisi diyalog halinde değildir. Olaylar serisi, üçüncü bir kişi

tarafından anlatılmaktadır. Bu durumda, çocuğun empati kurabileceği, kendisine yakın görüp özdeşleşebileceği bir karakter ortaya çıkmamaktadır. Hikâyede üçüncü kişili anlatım tercih edildiği için karakterler pasif ve durağandır. Çocuğun hikâyeyi anlamlandırabilmesi ve karakterle özdeşleşebilmesi muhatabının özellikleriyle uyuşabilmesine de bağlıdır. Bu durum, kitabın muhatabı olan oyun dönemi çocuğunun gelişim özellikleriyle uyuşmamaktadır. Çocuğun hikâyede kendinden parçalar bulup, karakteri içselleştirmesi mümkün görünmemektedir.

Bu hikâyede yedi karakter olmasına rağmen ikisinden nerdeyse hiç bahsedilmemiş (İblis-melekler), ikisinin de kişilik özelliği (Habil-Kabil) genel olarak verilip hikâyeye devam edilmiştir. Karakterlerin çoğu yerde sadece adları geçmiş olsa da yedi karakterin bulunduğu bu kısa hikâyede konunun ve akışın sık sık kesildiği ve değiştiği görülür. Bu durum, çocukların dikkatlerinin dağılmasına ve merak duygularının körelmesine sebep olmaktadır. Çocuk kitaplarında, hata yapan, zayıf yönleri bulunan karakterlerin olması kitabın inandırıcılığını ve gerçekliğini artırır. Çocuklar, yapay olmayan karakterlerle daha kolay özdeşim kurabilmektedir (Yılmaz, 2016: 87). Aynı zamanda, bu karakterlerin zayıf ve eksik yönlerini geliştirebilmeleri de çocuğun duyarlılık kazanmasında önemlidir. Kitapta, Hz. Âdem ve İblis 'in zayıf yönlerinden bahsedilmektedir. İblisin Allah'ın sözünü dinlememesi yüzeysel verilir. Ancak, Hz. Âdem'in unutarak yaptığı hatayı hemen fark etmesi, Allah'a tövbe etmesi ve Allah'ın da tövbesini kabul edip ona nimetler vermesiyle ilgili olan kısım çocuğun da hata yaptığı zamanlarda özür dileme duyarlılığı geliştirmesine yardımcı olabilir. Çocuklara korkutucu gelebilmesi kaygısıyla yazarın metinde, illüstratörün de resimleme de birincil kaynaktan yer alan İblis karakterini göz ardı ettiği görülmektedir.

2.3.2.1.5. Dil ve Anlatım

Hikâyede, kullanılan kelime, cümle, paragraf, yazı tipi gibi unsurlar incelendiğinde şu şekilde bir sonuç çıkar:

Tablo 5. Hz. Âdem Türkiye Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri

Sayfalar	Bir Cümlede En Fazla Kaç Kelime Vardır?	Bir Cümlede En Az Kaç Kelime Vardır?	Bir Sayfadaki Toplam Kelime Sayısı Kaçtır?	Bir Sayfada Toplam Cümle Sayısı Kaçtır?	Bir Cümlede Bulunan Kelime Sayısının Ortalaması
3.	9	3	58	6	9.6
5.	13	2	60	11	5.45
7.	10	5	64	9	7.11
9.	10	3	44 +(18)-Arapça ve Türkçe transkripsiyon	7	6.2
11.	7	2	41	9	4.5
13.	7	4	38	7	5.42
15.	9	5	22	3	7.3
17.	10	2	32	6	5.3
19.	10	4	42	7	6
21.	7	3	46	10	4.6
10 Sayfa (Toplam)	8.3 (Ortalama)	3.3 (Ortalama)	447 Kelime (Toplam)	75 Cümle (Toplam)	6.1 (Ortalama)

-Tablo 5’te gösterildiği gibi; bir cümlede en fazla 13, en az 2 kelime bulunmaktadır. Bir cümlede bulunması gereken kelime sayısı 3-6 arası iken bu kitapta ortalama kelime sayısı 6,14’tür. Bir sayfada bulunan kelime sayısı ortalama 44.7’dir. Bir cümlede bulunan ortalama kelime sayısı 6,14’tür. Yazıların bulunduğu satırların uzunluğunun 7-8 cm geçmemesi gerekirken, 10,5 cm’ uzunluğunda satırların bulunduğu tespit edilmiştir (Karatay, 2018: 79-97). Sayfalarda, birden çok paragraf yer alır. Bu yaş grubu için her sayfada 3-4 cümleyi geçmeyen paragraflar uygunken; bu seride genellikle bu kurala uyulmadığı tespit edilmiştir (Kıbrıs, 2016: 39-41). Bir sayfada en az 3, en fazla 11 cümle bulunur. Bir sayfada bulunan cümle sayısı ortalama 7.5’dir. Bu yaş grubunda 32 sayfalık hikâyede (ideal olan) 500-1000 kelime kullanımı uygun olmasına rağmen toplamda 447 kelime olduğu tespit edilmiştir (Hingston, 2017). Bunun sebebi de hikâyenin 10 sayfadan oluşmasıdır.

-Bu hikâyede kullanılan bağlaç ve edatlar, bir cümlede birçok durumdan bahsetmek için kullanılmış, birden fazla özne ve eylemin bir cümle içerisinde kullanılmasına, bir cümlede birden fazla yargının bulunmasına, devrik cümlelerin oluşmasına ve cümlelerin uzamasına sebep olmuştur. Çocuklar, hikâyenin anlaşılmasını zorlaştıran bir duruma itildiği tespit edilir. Bazı örnekleri şu şekildedir: “Allah, kendisini tanısin ve kendisine ibadet etsin diye ilk insan olan Hz. Adem’i yarattı.” (Hazreti Âdem, 2011; 5) “Âdem (as) ve Havva her zaman dua ve ibadet ediyorlardı.” (Hazreti Âdem, 2011; 9)

- Erken çocukluk dönemindeki çocukların kitaplarında fiillerin hareket bildiren eylemlerden seçilmesi önemlidir. Düşünmek, tasarlamak, niyet etmek gibi cansız fiillerden çok koşmak, yürümek, görmek gibi canlı fiiller kullanılmalıdır. Getirildi, alındı, söylendi biçimindeki edilgen çatılı fiiller yerine getirdi, aldı, söyledi biçimindeki etken çatılılar tercih edilmelidir (MEB, 2013; 63). Aynı zamanda, kullanılan kelime sayısı çocukların bildiği ve çok kullandığı 40 kelimeyi geçmemelidir (Yalçın & Aytaş, 2016: 83-98). Kitap incelendiğinde, çocukların gelişim özellikleri göz ardı edilerek hareket içermeyen durağan fiillerin tercih edildiği, günlük dilde kullanılmayan, kısmen de edilgen çatılı fiillere yer verildiği görülür. Çocukların hayatlarında kullandıkları 40 fiil sınırı da aşılmıştır. Bu fiillere aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 6. Hz. Âdem Türkiye Örneğinde Kullanılan Fiiller

Hikâyede Geçen Fiiller	1. Yarat-	15. Secde et-	29. Gönder-	43. Yap-
	2. Kapla-	16. Dinle-	30. Pişman Ol-	44. Sağ-
	3. Sula-	17. Sev-	31. Söz Ver-	45. Devam Et-
	4. Ver-	18. Evlen-	32. Çoğalt-	46. Sıkıntı çek-
	5. Öğret-	19. Başla-	33. İbadet Et-	47. Etkilen-
	6. Düşün-	20. Nimet ver-	34. Ezberle-	48. Üşü-
	7. Konuş-	21. Söyle-	35. Ek-	49. Zorlan-
	8. İste-	22. Ye-	36. Yetiştir-	50. Anlat-
	9. Ol-	23. Gel-	37. Şenlen-	51. Davranış sergile-
	10. Davran-	24. Kıskan-	38. Çalış-	52. Emret-
	11. Getir-	25. Geç-	39. Kurul-	53. Oluş-
	12. Tövbe et-	26. Yaşa-	40. Davranış sergile-	54. Şükret-
	13. Korun-	27. Otlat-	41. Çık-	55. Dua et-
	14. Şükret-	28. Unut-	42. İşle-	56. Aydınlat-

-Bu hikâyede pasif yapılı, 6 cümle tespit edilmiştir: Örneğin; ‘Yeni evler ve şehirler kuruldu... Toprak ekilip, sulandı. Bağlar, bahçeler çoğaldı.’ (s.21)

- Fiillerde, birleşik zamanların kullanımına dikkat edilmelidir. Bu yaş grubu çocukların, geçmişe yönelik bilgi birikimleri ve geçmişe dair duygusal bağ kurma yetenekleri gelişmemiştir (Yalçın & Aytaş, 2016: 83-98). Fiilde geçmiş zamanı belirten birden çok kipin kullanılması zamanın ve cümlenin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Kitapta, 15 cümlede bileşik zamanlı fiil bulunmaktadır. Örneğin; “Hz. Âdem (as) ve Havva her zaman dua ve ibadet ediyorlardı.” (Hazreti Adem, 2011; 9), “Hz. Âdem insanlara doğruluğu, iyiliği ve Allah’a nasıl şükredileceğini anlatacaktı.” (Hazreti Adem, 2011; 15)

-Çocuklara din dilinin kazandırılması konusunda, bu hikâyenin ilk sayfasının altında kitapta sıkça kullanılan ‘Hazreti (Hz.)’ ve ‘Aleyhisselâm (as)’ kavramlarının sözlük anlamı verilmiştir. Ancak, çocukların günlük yaşamında karşılaşmamış oldukları veya anlamını tam olarak bilmedikleri birçok dini kavramda bu hassasiyet gösterilmemiştir. Bu kavramlar; yaratmak, saygı, ibadet etmek, secde etmek, şükretmek, nimet, tövbe etmek, dua, peygamber, hamd ve Rab’dır. Bir örnek üzerinden incelenecek olursa; “Hz. Âdem ve Havva yaptıkları hatadan dolayı çok pişman olmuşlardı. Tövbe ederek Allah’ın emrinden bir daha çıkmamaya söz verdiler. Allah da onların tövbesini kabul etti ve doğru davrandıkları için nimetlerini çoğalttı.” (Hazreti Adem, 2011; 9)

Hikâyede kullanılan ‘tövbe’ kavramı, bu yaş grubundaki çocukların günlük hayatlarında kullandıkları bir kavram değildir. Hikâyeye göre ‘tövbe’ kavramı, pişman olduktan sonra yapılan bir eylemdir ancak nasıl yapıldığı ve anlamının ne olduğu hakkında bir ipucuna rastlanmaz. Bu sebeple çoğu çocuğun bilemeyeceği ‘tövbe’ kavramı açık ifadelerle hikâye içerisinde uygun metotlarla verilmelidir. Sonrasında da sözlük maddesi olarak son sayfada yer almalıdır. Bu durumda, çocuğun hikâyeyi anlamlandırması ve içselleştirmesi sağlanır.

Aynı sayfada, Hz. Âdem ve Havva tövbe ettikten sonra, Allah tarafından affedilir ve birçok nimetle karşılaşır. Her ikisi de sürekli dua ve ibadet eder. O dualardan birisi de “Ey rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz, bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz!” mealiyle A’raf suresi 23. ayettir. Ancak, ayet ne meali ile verilir ne de sayfada açıklanır. Sadece Arapçası ve Türkçe transliterasyonuna yer verilir. Bu çocuk kitabı, Türk çocuklar muhatap alınarak yazılmıştır. Çocukların, dini bilgileri içselleştirebilmesi için öncelikle hikâyeyi anadillerinde anlamaları gerekir. Bu sebeple, ayetin Türkçe anlamına yer verilmelidir. Kitap, çocuğa ebeveynleri tarafından okunacağı varsayılarak hazırlansa bile her ebeveynin bu ayetin anlamını bilmesi mümkün değildir.

- Kavramların açıklamasının yapılamamasına dair bir diğer örnek de kitabın başındaki dörtlüktür. Çocuklar için okunması kolay ve Türkçenin zenginliklerinin çocuklara tanıtılmasında yararlı olsa da dörtlükte kullanılan kavramlar çocuğun günlük konuşma diline uzak kavramlar barındırır. Kullanılan kavramların açıklaması ne kitabın içerisinde ne de sonunda yer alır.

-Hikâye boyunca çocuğun aktif olarak katılması için soru sorulmadığı ve değerlendirme yapmasına imkân verilmediği görülür. Sadece hikâyenin bir sayfasında, bazı sorunlardan bahsedilir ve çözüm yolu yine yazar tarafından bulunur. Bu örnek; Âdem ve Havva’nın yazın sıcaktan, kışın soğuktan etkilendikleri ve birçok zararlı hayvanın bulunduğu bir ortamda yaşadıkları şeklindedir. Yazar sorunları sıraladıktan sonra hemen çözüm getirir. Âdem’in ev yapmasına karar verir. Bu sorunlar, çocuğa yöneltilerek onun hikâyeye aktif katılımı sağlanabilecekken, yazar tarafından tercih edilmemiştir. Yazar, çocuğa söz hakkı vermeden yine kendisi çözüm yolu üretmiştir.

- Çocuklar, sınırlı hayat deneyimleri sebebiyle mevcut kültür, gelenek ve iletişim biçimine yabancıdırlar. Bu sayede, 5-7 yaş çocukları için hazırlanan kitaplarda hem çocuğun

şemalarını genişletmek hem de sağlıklı iletişim kurmasına yardımcı olmak adına karşılıklı diyalogların kullanılması önemli bir yer tutmaktadır (Yılmaz, 2016: 100). Birden çok karakter yer almasına rağmen karşılıklı konuşmalara yer verilmediği görülür.

- Yapılan araştırmalarda çocukların, birinci kişili anlatımları üçüncü kişi tarafından yapılan anlatımlara tercih ettiği görülmüştür. Çocuklar birinci kişi ağzından yapılan anlatımları inandırıcı, samimi ve daha gerçek bulurken, üçüncü kişi ağzından yapılan anlatımlarda inandırıcılığın azaldığı ve hikâyeye karşı çocukların ilgisinin azaldığı tespit edilmiştir (Yalçın & Aytaş, 2016: 93). Bu hikâyede, anlatımın hikâyeye müdahil olmayan, dışarıdan izleyen, üstten (ilahi) bakış açısını kullanan üçüncü kişi tarafından yapıldığı tespit edilmiştir.

2.3.2.1.6. İllüstrasyonlar

5-7 yaş aralığındaki çocuklar için hazırlanan kitapların tamamen resimli olmasında bir sakınca yokken, okuma yazmayı yeni öğrenen çocuklar için hazırlanan kitaplarda $\frac{1}{4}$ 'ünün yazı, gerisinin illüstrasyon için ayrılması idealdir (Kıbrıs, 2016: 40). Bu hikâyeye kitabı, bir sayfası resim diğer sayfası yazı olacak şekilde 21 sayfadan oluşur. Yazının bulunduğu sayfanın kenarlarındaki boşluklar genellikle vinyetler ve resimlerle doldurulur. Yazının bulunduğu neredeyse her sayfanın $\frac{3}{4}$ 'ü yazı için ayrılır.

Kitap incelendiğinde, çocukların ilgisini çekebilecek canlı, parlak ve sıcak renklerin tercih edildiği görülür. Çizilen nesnelere yumuşak ve yuvarlak çizgilerle tasarlanmıştır. İllüstrasyonlar, peri masalı kıvamındadır. Örneğin; kitabın birçok sayfasında bulunan ağaç resmi, gökyüzüne kadar uzanmakta, üzerinde mavi, turuncu, beyaz pembe puantiyeli bulutlar, ay ve çiçekleri barındırmaktadır. Doğa resimlerine ağırlık verilmiştir. Çizilen nesnelere, gerçek hallerinin ve renklerinin dışındadır.

Hikâyede kullanılan illüstrasyonlar ve vinyetler incelendiğinde, çocuk kitaplarındaki işlevlerini sağlamakta yeterli olmadıkları görülür. Metinlerin bulunduğu sayfalarda genellikle birden fazla konudan bahsedilirken, illüstrasyonlarda sadece bir olaya değinilir. Değinilen konu da üstü kapalı olarak resimlenir. Metinler, illüstrasyonlar sayesinde çocuğun zihninde somut olarak oluşturulabilmeye müsaitken, doğa resimleriyle donatılması sebebiyle soyut bir şekilde havada bırakılmıştır. Vinyetler ise tamamen metinden bağımsızdır. Örneğin;

Allah'ın insanı yaratması, insanın özellikleri, İblis ve meleklerin Adem'e secde etmesiyle ilgili birden fazla olayı barındıran metnin illüstrasyonunda, üzerinde çiçekler, bulutlar, ay ve güneş asılı bulunan bir ağaç yer almaktadır. Ağacın arkasında yeşil çimenlerin üzerinde dua eden sarıklı ve cübbeli bir erkek çocuğu silueti yer almaktadır.

Karakterlerin illüstrasyonlarının olmadığı ya da sansürlendiği durumlarda, karakterlerin olaylara karşı verdikleri sevinç, hüzün, mutluluk, şaşırma gibi duygu durumlarının verilemediği görülür. Rol model olarak alınan karakterle özdeşleşmek isteyen sezgisel işlem dönem çocuğu, soyut kelimelerin dünyasında kaybolmaktadır. Çoğu zaman sözel olarak karakterin sadece ahlaki yönüyle tanıtılmaktadır. Böylece, karşılaştığı olaylara verdiği tepkilerin görsel olarak anlaşılması mümkün olmamaktadır. Örneğin; Havva'nın yaratılışı, Âdem ve Havva'nın birbirlerine olan sevgileri ve cennetten çıkarılmalarıyla ilgili metnin illüstrasyonunda, Âdem ve Havva arkaları birbirlerine dönük şekilde dua ederken resmedilmiştir. Arkalarında gökyüzünü kaplayan parlak bir ay bulunmaktadır. Resmin okura bakan kısmında ise her iki karakterinde sırtları hariç bütün vücutları gölgelendirilmiştir. Yüzlerinin bir kısmı görünse de herhangi bir uzvun (göz, burun, ağız) çizilmediği görülür. Sadece bir konuya değinildiği görülür. Birbirlerini sevdiklerine dair herhangi bir ipucu yer almaz. 'Sevgi' kavramına dair çocuğun zihninde karışıklığa sebep olabilecek niteliktedir (EK-3'te sunulmuştur.).

Âdem ve Havva'nın pişman olup tövbe etmeleri, tövbelerinin kabulü, Allah'ın nimetlerini arttırması ve çocuklar vermesiyle ilgili metnin illüstrasyonunda, sadece çocukların oynadığı bir doğa resmine yer verilir. Yazının kenarında bulunan açılan 'Pop-up' kısmında dua eden bir el yer almaktadır (EK-4'de sunulmuştur.).

Habil ve Kabil'in adının geçtiği metnin illüstrasyonunda iki çocuğun özelliklerinden bahsedilmesine rağmen, sadece arkası dönük olarak çobanlık yapan bir erkek çocuk yer alır.

Ev ve Kabe'nin inşaatında bahsedilen metinlerin illüstrasyonlarında sadece yapılar, güneş, bulutlar ve doğa yer almaktadır. İnşaatı yapan Hz. Âdem ve çocuklarına yer verilmez. Karakterler hikâyenin içerisinde göz ardı edilir.

Metindeki olayların hepsinin somutlaştırılmaya çalışıldığı istisna olarak bir illüstrasyon vardır. O illüstrasyonda da kaos hakimdir. Dünyanın yaratılışından bahsedilen ilk sayfada, gökyüzünde iki bulut bulunur. Bunlardan biri yağmurun yağdığı mavi bulut diğeri de pembe buluttur. En üstte açık maviden koyu maviye geçiş vardır. En koyu bölgede güneş, en açık bölgede ise ay yer alır. Sayfada, gece gündüz, yağmurlu ve güneşli hava bir arada verilmeye çalışıldığından resimde kaos hakimdir. 5-7 yaş aralığındaki çocukların zamanı bildiren kavramları anlamada belirsizlik yaşadıkları düşünüldüğünde, gece gündüzün bir arada verilmesi zihinlerindeki zaman algısındaki belirsizliği arttırır (EK-5'te sunulmuştur.).

Birçok karakterin detaylandırılmasa da adının geçtiği bu hikâye kitabında, sadece 4 sayfada karakterler resmedilmiştir. Hz. Âdem tek başına ibadet ederken, Hz. Havva ile dua ederken, iki çocuk oyun oynarken ve bir karakterde koyunları otlatırken resmedilir. Dört resimde de karakterler eski zamanda kullanılan entariler giyerler. Hz. Âdem sarıklı, cübbeli; Hz. Havva ise uzun beyaz eşarplı ve elbiseli şekilde resmedilir. Çocuklarda sarık ve başörtüsü bulunmasa da eski zamanda giyilen uzun entariler giyerler. Karakterler ya arka açıdan ya da

yan açıdan çizilmiştir. Bazı resimlerde gölgeye sebep olacak herhangi bir nesne olmamasına rağmen bütün karakterler gölgelendirilmiştir. Yan açıdan çizilen karakterlerin gölgelendirmelerine rağmen yüz uzuvlarının (göz, burun, ağız) çizilmediği görülür. Çocukların kendileriyle özdeşim kurabilecekleri açık ve yalın bir karakter resimlenmemiştir. Ya silüetleri karartılmış ya da arkaları dönüktür. Hz. Âdem ve Havva, çocuk gibi çizilse de gölgeli ve sansürlü olarak resmedildikleri yadsınamaz. Âdem ve Havva'yı temsil eden resimler durağan, yerde oturup dua eden insanlar şeklindedir.

İllüstrasyonlarda, derinlik algısına dikkat edilmediği de saptanmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir: İç kapak ve yan sayfasında yer alan illüstrasyonda çimlerin üzerinde gökyüzüne kadar uzanmış bir ağaç ve gökyüzünde dünya yer alır. Dünya ağaçtan uzakta olmasına rağmen daha büyük boyutta çizilmiştir. Dördüncü sayfada, çimlerin üzerinden gökyüzüne yükselen (hatta güneşe kadar uzanan) bir ağaç ve uzakta dua eden sarıklı ve cübbeli bir erkek çocuğu silüeti yer alır. Çocuk arka planda olmasına rağmen neredeyse ağacın dallarıyla aynı boyuttadır. Sekizinci sayfada, ağacın altında oynayan çocuklar, kelebekler ve uğurböcekleri yer alır. Kelebeklerin, çocuklarla neredeyse aynı boyutta olduğu görülür.

2.3.2.1.7. Etkinlikler

Kitap incelendiğinde, hikâye boyunca pasif konumda olan çocuğun hikâyenin sonunda aktifleştirilmeye çalışıldığı görülür. Hikâyenin kapağında ve çoğu bölümünde yer alan dünya, hikâyenin sembolü olarak seçilir. 'Dünya Yapıyoruz' başlığıyla tanıtılan etkinlik, her evde bulunan malzemelerin kullanımıyla kolayca çocuk tarafından yapılabilecek özelliktedir. Ayrıca dünya resminin yapılışındaki sıra da fotoğraflanarak somutlaştırılmıştır. Yazar, çocuğun olaylarla ilişkisini kurmada sembolleri kullandığının farkındadır. Hikâye boyunca

durağan, edilgen ve soyut olarak tasvir edilen Hz. Âdem, dünya ile sembolleştirmeye çalışılmaktadır. Bu etkinlik, 5-7 yaş aralığındaki çocuklarının ince motor gelişimlerini destekler niteliktedir.

Beş yaşına gelindiğinde çocuklar, “neden” sorusuyla çevrelerindeki yetişkinleri yormaktadırlar. Bu dönem çocuğun, merak ve keşfetme duygusu ön plandadır. Çocuğun soruları, akıl yürütmeye ve olayların neden olduğunu anlamaya olan ilgileri artar. Bu dönemde çocukların şemaları, karşılaştıkları problemleri çözerek gelişir (Santrock, 2011: 231). Böylece, başarıma duygusu da tetiklenir. Çocuk kitaplarında, bu duygu çocuklara sorulan sorularla desteklenir. Ancak, bu değerlendirmenin de çocuğun bilişsel gelişimini arttıracak yöntemlerle doğal ortamlarda yapılması gerekir. Sever 'in (2019) de dediği gibi, çocukların okudukları kitaplarıyla ilgili olarak, okuduklarını anlama, değerlendirme ve eleştirme becerileri doğal tartışma ortamları yaratılarak sınanmalıdır. Ayrıca etkinlikler 5-7 yaş aralığındaki okuma-yazma bilmeyen çocuklar için hazırlanan çocuk edebiyatı eserlerinde, çocuğun ebeveynlerinden ve diğer yetişkinlerden yardım almadan başarıya ulaşma hissini kazanması amacıyla kullanılır (Yalçın & Aytaş, 2016: 56). Kitap incelendiğinde, hikâye boyunca çocuğun aktif olarak katılması için soru sorulmadığı ve değerlendirme yapmasına imkân verilmediği görülür. Kitabın anlayıp anlamadığını ölçmek için son sayfada ‘Neler Öğrendik’ şeklinde ucu açık beş soru sorulmuştur. Örneğin; Allah, Hz. Adem’e arkadaş ve eş olması için kimi yarattı? şeklindedir. Örnekte de görüldüğü üzere sorular, hatırlama düzeyindedir. Çocuğun aktarılan bilgiyi hatırlayıp, hatırlamadığı ölçülmeye çalışılmaktadır. Çocuğun bilişsel gelişimine destek verecek, aktif katılımını sağlayacak, bilgiyi kendisinin yeniden yapılandırarak içselleştirmesine destek olacak sorular değildir.

2.3.2.2. Hz. Âdem Hikâyesinin İncelenmesi: İngiltere Örneği

2.3.2.2.1. Kapak Tasarımı

Kitabın ön kapağında bulunan illüstrasyon, kapağın $\frac{3}{4}$ ' ünü kapsar. İllüstrasyonun bulunmadığı kısımda yayınevinin adının yazılabilmesi için beyaz bir şerit kullanılmıştır. Bu kitabın ön kapağındaki illüstrasyon işlevsellik yönünden incelendiğinde, kitabın içeriği, kurgusu ve ana fikriyle ilgili açık bir ipucu yer almamaktadır. Sadece ağaçlarla kaplı doğa resmedilmiştir.

Kitabın kapağı ilgi çekicilik yönünden incelendiğinde; kullanılan teknik ve renkler ilgi çekici ve kalitelidir. Doğadaki nesnelere gerçekteki hallerine benzer ve aynı renklerde resmedilmiştir. İllüstrasyonlarda teknik olarak, yuvarlık kenarlı tasarımlar kullanılmıştır. Derinlik algısının göz ardı edilmediği görülür.

Kitabın ön kapağında, sadece yayınevinin, serinin ve kitabın adına yer verilmiştir. Yazar ve illüstratörün isimleri yazılmamıştır. Kitap sırtında serinin, kitabın adı ve yayınevinin logosu yer alır. Kitabın arka kapağı incelendiğinde, ISBN numarası, yayınevi logosu ve internet adresi yer alır. Ancak, serinin diğer kitaplarının fotoğrafları bulunmaz.

Arka kapak işlevsellik bakımından incelendiğinde, arkasındaki özet yolculuk temalı olması sebebiyle ön kapaktaki illüstrasyonla kısmen uyumludur. Ön kapaktaki illüstrasyonun bir kısmı arka kapakta yer alır. Özet kısmında, Hz. Adem'in hayatını konu alan bir seyahat olacağından bahsedilir. Bu sayede çocuklarda merak duygusu uyandırdığı görülür (EK-6'da sunulmuştur.).

2.3.2.2.2. Konu

Hikâye kitabına, Yusuf suresi 111. Ayet, tanıtım bölümü ve çanta metaforu ile başlanır. Sonrasında hikâyeye geçilir. Hikâye, Allah'ın kainattaki bütün şeylerin yaratıcısı olduğunun ispatı ile başlanır. İlk insanın yaratılışını konu alır.

Tablo 7. Hz. Âdem İngiltere Örneği Konu ve Referanslar

BÖLÜMLER	İŞLEV	İşleniş Sırası	Hikâyenin Bölümleri	KONU	Atf yapılan herhangi bir ayet var mıdır?
1. BÖLÜM	ETKİNLİK	ÇANTA METAFORU: KELİMELERLE İLGİLİ HAZIRBULUNUŞLUĞUN ÖLÇÜLMESİ			
	HİKÂYE	1*	Giriş	Allah, beş duyu organıyla bilinen her şeyi yarattığı gibi göremediğimiz ve duyamadığımız melek ve cin gibi varlıkların da Yaratıcısıdır. Ondan önce ve Onunla birlikte yaşayan hiçbir varlık yoktur.	Bakara 2/ 29-255 En'âm 6/ 101 Fâtır 35/ 1 Zümer 39/62 ...
		2*	Gelişme	Allah, dünyadan getirilen toprakla insanı yaratır ve ona ruhundan üfler. Bu şekilde, Âdem canlanır.	Hicr 15/ 28-29 Sad 38/ 71-72 (Rivayet)
	ETKİNLİK	AYNA METAFORU: DERİNLEMESİNE DÜŞÜNME VE YAZMA ETKİNLİĞİ			
	HİKÂYE	3*	Gelişme	Allah, ilk yarattığı andan itibaren Âdem ile ilgilenir. Ona, her şeyin ismini öğretir. Onu, meleklerle gösterir. Âdem, Allah ve meleklerle ilk kez konuşur.	(Rivayet)
	ETKİNLİK	ÇİTTEN ATLAMA METAFORU NEHRİ GEÇME METAFORU DAĞA TIRMANMA METAFORU			
2. BÖLÜM	ETKİNLİK	ÇANTA METAFORU: KELİMELERLE İLGİLİ HAZIRBULUNUŞLUĞUN ÖLÇÜLMESİ			
	HİKÂYE	4	Gelişme	Allah, İblis ve meleklerden Adem'e secde etmelerini ister. Melekler secde eder ancak İblis, gururu sebebiyle secde etmez. Adem'i durdurmak için planlar yapmaya başlar.	Bakara 2/ 31-33 ...
		5	Gelişme	Allah, Adem'i içerisinde su, süt, bal ve saf şarap akan nehirlerin bulunduğu cennetine koyar. Allah, cennette Adem'e Havva adında bir eş yaratır. Onları cennette bulunan birçok ağaçtan sadece birine yaklaşmalarını konusunda uyarır.	Bakara 2/ 35 A'râf 7/ 19-25 Tâhâ 20/ 117-123 ...
	ETKİNLİK	AYNA METAFORU: DERİNLEMESİNE DÜŞÜNME VE YAZMA ETKİNLİĞİ			
	HİKÂYE	6*	Gelişme	Allah'ın bir ağacı yasakladığını öğrenen İblis sonsuzluk vaadiyle Âdem ve Havva'ya yalanlar söyler ve yalanlarında ısrarcı olur. En sonunda Âdem ve Havva ağaçtaki meyveden yerler.	A'râf 7/ 20-21 Tâhâ 20/ 120 ...
		7	Gelişme	Âdem ve Havva hatalarını anlar ve çok üzülür. Allah da onları affeder ancak cennetten uzak bir yer olan dünyaya gönderir. Aynı zamanda, İblisi de dünyaya gönderir. Bu olay, onların arasındaki savaşın sadece başlangıcıdır.	Bakara 2/ 35-38 A'râf 7/ 19-25 Tâhâ 20/ 117-123

		8	Sonuç	Âdem ve Havva'nın bir sürü çocukları olur. İblis, onları da kandırmaya devam eder. Ancak, her zaman başarılı olamaz. Âdem peygamberlerin ilkidir ve çocuklarına Allah'ı anlatır.	Nisâ 4/ 1 ...
		9	Sonuç	Âdem, son peygamber değildir. Ondan sonra insanlara rehberlik etmesi için birçok peygamber gönderilir ve her birinin hikâyesi gerçektir.	Yûsuf 12/111 ...
	ETKİNLİK	ÇİTTEN ATLAMA METAFORU NEHRİ GEÇME METAFORU DAĞA TIRMANMA METAFORU BAVUL TOPLAMA METAFORU			

Tablo 7’de konun kurgusu ve referansları ile ilgili değerlendirmeler şu şekildedir:

1. Allah’ın kâinatın yaratıcısı olduğunun ispatı yapılırken doğa olaylarından yardım alınmıştır. Pedagoji ilkelerinden bilinenden bilinmeyene doğru sunma yöntemi kullanılmıştır. Doğa olaylarının ardından, melekler ve cinler gibi görünmeyen varlıkların yaratıcısının da Allah olduğundan bahsedilmiştir. Sonrasında insanın yaratılışı konusunda çocukların merak duygusu ortaya çıkarılmıştır.

2. Dünyada bütün yaratılanların Allah tarafından yaratıldığı, O’dan önce herhangi bir varlığın olmadığı açıklandıktan sonra, insanın yaratılışının detaylarına inildiği görülür. ‘İnsan, dünyadan toplanan beyaz, siyah ve ikisinin karışımı renginde olan topraktan yaratılır. Sonrasında bu topraklar su ile karıştırılıp çamur halini alır ve insan şekillendirilir.’ Detayların, hadis kaynaklı olduğu görülür. Ancak, bu rivayetler İslam alimleri tarafından ilgi görmemiştir (Bolay, 1988: 359).

3. Bu kısımda, hadis kaynaklı Adem peygamberin Allah’la (‘Elhamdulillâh’- ‘Yerhamukellâh’) ve meleklerle (‘Esselâmu Âleyküm’- ‘ve aleyküm selam’) ilk diyaloglarına yer verilir (Bolay, 1988: 275).

Çocuk kitaplarının işlevlerinden birisi çocukların kelime dağarcığını geliştirmesi olduğuna göre çocukların toplumda kullanılan din diliyle peygamber hikâyeleri aracılığıyla tanışma fırsatı bulması sağlanmıştır. Özellikle, bu kavramların diyaloglar halinde kullanımı sonrasında etkinlikler yardımıyla anlamlarının pekiştirilmeye çalışılması; çocukların yetişkinlerin günlük hayatında sıkça kullandığı bu kavramları nasıl kullandıklarını öğrenmelerine olanak sağlar. Yetişkinlerle sağlıklı ilişkiler kurabilmelerinde yardımcı olur.

6. İblis, Kur'an da anlatıldığı şekliyle hiçbir sansür yapılmadan yalanlar söyleyen, yalanlarında ısrarcı olan ve insanları saptıran varlık olarak yerini alır.

Hikâye boyunca çocuğun merak duygusunu dinç tutan etkenlerden birisi de çatışmalardır. Kişi-kişi, kişi-doğa, kişi-toplum şeklinde çeşitlenir (Sever, 2019: 127-137). Bu hikâyede, kişi-kişi çatışmasına yer verildiği görülür. Âdem ve İblis arasında yaşananlar kişi-kişi çatışmasına örnek olarak verilebilir.

İlk insan Hz. Âdem ve onu tuzağa düşürmeye çalışan İblis arasındaki çatışma sık sık görülür. Hz. Âdem, çocuğun empati kurmasının, kendisine yakın görüp özdeşleşebilmesinin istendiği karakterdir. Hz. Âdem, her şeyin bilgisine sahip, melekler tarafından sevilen ve saygı duyulan bir varlık olmanın yanında insan olması sebebiyle hatada yapabilmektedir. Çocuk kitaplarında hata yapan, zayıf yönleri bulunan karakterlerin olması kitabın inandırıcılığını ve gerçekliğini arttırırken, karakterlerin zayıf ve eksik yönlerini geliştirmesi de çocuğun duyarlılık kazanması ve karakterle özdeşim kurabilmesi için gereklidir (Yılmaz, 2016: 86-87). Bu sebeple, ana karakterin çatışmalar karşısında sorunları çözebilmesi ve bu sorunları çözerken hangi yöntemleri kullanacağı önemli yer tutar. Hz. Âdem ve Havva'nın yasak meyveden yedikten sonra hatalarını anlayıp, Allah'tan özür diledikleri ardından Allah'ın onları affettiği ve dünyaya gönderdiği görülür. Bu noktada Allah'ın hata yapan kullarını affeden sıfatı ortaya konulmaya çalışılsa da çok tutarlı işlenmemiştir.

İblis, gururlu, yalancı ve insanları tuzağa düşüren kötü karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. İkincil karakterdir ve kötülükleri simgelemesinin yanında düşünen, planlar kuran, tuzağa düşüren aktif bir varlıktır. İkincil karakterin, birincil karaktere göre daha aktif olduğu açıktır. Hikâyede, Âdem ve İblis arasındaki çatışma durumunda İblis aktif bir şekilde düşünerek ve farklı yöntemler deneyerek (hile ve yalana başvurarak) Adem'i tuzağa düşürmek için çok çalışır ve başarılı olur. Âdem ise Allah tarafından İblise karşı uyarılan, İblis'in yalanları sebebiyle hata yapan, özür diledikten sonra Allah tarafından affedilen karakter şeklinde kurgulanmıştır. Ana karakterin zayıf yönlerine de yer verilirken, bu zayıf yönünü nasıl güçlendirdiği, karşılaştığı olayla nasıl başa çıktığı konusuna değinilmediği saptanır. İkincil karakter ise olumsuz davranışlarına ve kullandığı yöntemlere rağmen problemini çözerek ilk amacına ulaşır. Bu durumda ana karakter karşılaştığı sorunlara çözüm yolu bulamamış ve ikinci karakterin yanında pasif durumda kalmıştır. Yazarın bu noktada, kurguda daha dikkatli olması gerekmektedir.

Özetle, bu hikâye çocukların 'Bizi kim yarattı?', 'Biz nasıl yaratıldık?' gibi sorularından hareketle oluşturulmuş olsa da serinin her kitabı Yusuf suresi 111. Ayetten (Andolsun onların kıssalarında akıl sahipleri için ibretler vardır. Kur'an, uydurulabilecek bir söz değildir; fakat o, kendinden öncekiler için onay, her şey için detaylı açıklama, iman eden toplum için bir rahmet ve bir hidayettir.) hareketle oluşturulmuştur. İblis ve peygamberler arasındaki kişi-kişi çatışması merkeze alınarak, insanların iblis karşısında peygamberlerin rehberliği sayesinde kazandıkları zafer konu alınmıştır. Bu sebeple her hikâyenin sonunda yazar 'İblisin ilk insandan itibaren insanları kandırmak için tuzaklar kurduğu, insanların ise peygamberleri rehber edinip doğru yolu takip etmesi ve Allah'ın sevdiği şeyleri yapmasının dünyadaki hedefi olduğu' her hikâyede açık ileti şeklinde verilmektedir. Ayrıca, Türkiye örneğinin aksine Âdem peygamber hakkında çocukların zihninde bir şema açıp bütün

bilgileri aktarmak için yazılmamıştır. Çocukların, din diliyle tanışmasını, onu anlamlandırmasını, yeniden yapılandırmasını, günlük dilde doğru bir şekilde uygulamasını amaçlayarak yazılmıştır. Hikâye, anlatım sırasında durdurularak çocuğun merak duygusu sık sık tetiklenmiştir. Çocuğa yöneltilen bu sorular sayesinde çocuğun aktif katılımı sağlanıp, hikâyeyi içselleştirmesine rehberlik edilmiştir. Çocuğun hikâyeye aktif katılımını sağlamak ve merakını diri tutmak amacıyla hikâye içerisinde ve etkinliklerde sorular yöneltilir. Hikâyenin başlarında hikâye içerisindeki sorularla merak tetiklenirken, devamında etkinlikler sayesinde bu merak ve aktif katılımın sağlandığı görülür. Çocukların üst- düzey akıl yürütme süreçlerine yönelik soruların yer aldığı tespit edilmiştir. Hikâye içerisinde sorulan sorulara örnekler: Hikâyenin giriş bölümünde beş duyu organımızla algılayabildiğimiz hiçbir şeyin önceden var olmadığı bilgisi verildikten sonra; ‘Bunların hepsi nereden geldi?’, Sonrasında ‘Melekleri kim yarattı?’, ‘Cinleri ateşten kim yarattı?’, ‘Bizi kim yarattı?’ şeklinde sorular yöneltilir.

Hikâyede, çocukların aktif katılımı ve merak duygusu etkin tutulmaya çalışılırken 5-7 yaş aralığındaki çocukların bilişsel ve duygusal gelişimlerini göz ardı eden bazı durumlarla karşılaşmıştır. Örneğin; Hikâyede doğa olayları, cinler ve melekler dışında, ‘Allah göremediğimiz ve duyamadığımız ancak dışarıda bir yerde bulunan birçok varlık yaratmıştır.’ Şeklinde bir cümle bulunmaktadır. 5-7 yaş aralığındaki çocuklar, zihinsel gelişimleri ve dil gelişimlerinde sınırlılıkları sebebiyle Allah’ın doğada karşılaştıkları nesnelere yarattığını anlamlandırabilse de görmediği soyut varlıkları anlamlandırmakta zorlanmaktadırlar (Harms, 1944: 115-116). Ayrıca, peri, cin, melek ve şeytan gibi doğa üstü ve soyut karakterler, bazı çocuklar için ilgi çekici olsa da bazı çocukların korkabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Çocukların özdeşleşme özellikleri sebebiyle doğa üstü karakterlerin anlatımında yazarın kontrolü elinden bırakmaması gerekir. Ayrıca, çocuk, bu

karakterleri somutlaştıramadığı için başa çıkma konusunda da çözüm bulmada sıkıntı yaşamaktadır (Bilgin, 2011: 107-127).

Türkiye örneğinin aksine, İngiltere örneğinde birincil kaynaktan konuların genellikle sansürlenmeden alındığı ve ikincil kaynağa başvurmanın çok sık olmadığı tespit edilmiştir.

Kitabın sonunda bir sonraki hikâyeye merak uyandırmak için kısa bir paragraf ve bir sonraki kitabın kapağına yer verilmiştir. Burada da kişi-kişi, kişi-toplum çatışmasının İblis-peygamberler ve İblis-insanlar üzerinden tetikte tutulduğu görülmektedir.

2.3.2.2.3. İleti

Bu kitapta verilen iletiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 8. Hz. Âdem İngiltere Örneğinin İletileri

İleti	Allah, her şeyin yaratıcısıdır.
	Hz. Âdem, ilk peygamber ve ilk insandır. Diğer peygamberler gibi onun da hikâyesi gerçektir. (Ana ileti)
	İblis, insanları Allah'ın seveceği davranışları yapmaktan alıkoyan düşmandır. İnsanlar, İblis'in tuzaklarına karşı dikkatli olmalıdır. (Serinin Açık İletisi)

2.3.2.2.4. Karakterler

Bu kitapta yer alan karakterler ve özellikleri tabloda verilmektedir.

Tablo 9. Hz. Âdem İngiltere Örneğinde Kullanılan Karakterler

Hikâyedeki Karakterler		Özellikleri	İsimler kaç kere kullanılır?
Ana Karakterler	Allah (cc.)	Her şeyi yaratan Yüce varlıktır.	20
	Hz. Âdem	İlk insan ve ilk peygamberdir.	19
	Hz. Havva	Adem'in cennette yaratılan eşidir.	5
	Melekler	Melekler, temiz ve saftır. Adem'i severler ve ona secde ederler.	5

Yan Karakterler	İblis	Ateşten yaratıldığı için insandan üstün olduğunu iddia eder. Gururundan dolayı Adem'e secde etmez. Âdem ve Havva'nın Allah'ın sevmediği davranışları yapması için yalanlar söyler, tuzaklar kurar ve başarılı olur. Allah tarafından dünyaya gönderilir. İnsanın, düşmanıdır.	13
------------------------	--------------	---	----

Karakterler; Allah, ilk insan Âdem, İblis, melekler ve Havva'dan oluşmaktadır. Her şeyin yaratıcısı olan Allah, O'na karşı gelen İblis, melekler, Hz. Âdem ve Havva'nın yer aldığı bir hikâyedir.

Okul öncesi ve ilkokulun ilk sınıflarında, anlatımın dağılmaması için karakter sayısının üçü geçmemesi gerekir. Bu hikâyede, beş karakter bulunmaktadır. Havva ve meleklerden çok fazla bahsedilmez. Hikâye, aktif olarak Allah, Âdem ve İblis çevresinde dönmektedir.

Çocukta din duygusunun sağlıklı gelişebilmesi için korkmasına sebep olacak olayların sık elenip dokunması gerekirken, daha çok sevgi ve güven duygusunu pekiştirecek olaylar üzerine odaklanılması gerekir (Türk, 2014: 151). Örneğin; İblis karakterinin olumsuz davranışlarıyla sık sık karşılaşılmaktadır. İblis, gururlu, yalancı, tuzak kuran, söz dinlemeyen bir karaktere sahiptir. İnsanın her zaman dikkat etmesi gereken bir varlıktır. Bu durumda, çocuğun güven duygusunda zedelenmeye sebep olabilir. Her zaman tetikte olması gereken bir düşman çocukta korku duygusunun artmasına sebep olacaktır.

2.3.2.2.5. Dil ve Anlatım

Hikâyede, kullanılan kelime, cümle, paragraf, yazı tipi gibi unsurlar aşağıdaki tabloda incelenmiştir:

Tablo 10. Hz. Âdem İngiltere Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri

Sayfalar	Bir cümlede en fazla kaç kelime vardır?	Bir cümlede en az kaç kelime vardır?	Bir sayfadaki toplam kelime sayısı kaçtır?	Bir sayfada toplam cümle sayısı kaçtır?	Bir Cümlede Bulunan Kelime Sayısının Ortalaması
16.	9	6	32	4	8
18.	11	5	41	5	8,2
20.	12	3	66	9	7,3
22.	8	3	39	7	5,5
ETKİNLİK					
26.	9	3	50	9	5,5
ETKİNLİK					
36.	10	3	86	14	6,14
38.	8	3	30	7	4,28
42.	10	5	43	6	7,1
44.	10	2	30	7	4,2
46.	9	3	47	8	5,8
ETKİNLİK					
10 sayfa (Toplam)	9.6 (Ortalama)	3.6 (Ortalama)	461 Kelime (Toplam)	76 Cümle (Toplam)	6,2 (Ortalama)

-Bir cümlede en fazla 12, en az 2 kelime bulunmaktadır. Bir sayfada bulunan kelime sayısı ortalama 46.1'dir. Bir cümlede bulunan ortalama kelime sayısı 6,2'dir. Yazıların bulunduğu satırların uzunluğu, her sayfada 10.5 cm. 'dir. Sayfalarda, birden çok paragraf yer alır. Bir sayfada en az 4, en fazla 14 cümle bulunur. Bir sayfada bulunan cümle sayısı ortalama 7.6'dir. Bu hikâyede, toplamda 461 kelime olduğu tespit edilmiştir.

-Çocuklar ulusal müfredata göre ikinci kademenin ikinci yılında, yan cümle oluşturmak için 'when, if, that, because', sıralı cümle oluşturmak için 'and, or, but' bağlaçlarının kullanırlar (DFE, 2013: 70-78). Ancak, bazı cümlelerde cümlelerin gereğinden fazla uzamasına, birden fazla özne, eylem ve yargının bir cümle içerisinde bulunmasına sebep olmuştur. Bazı örnekleri şu şekildedir:

“Allah, insanın şeklini yaptı ve ona bir ruh üfledi” (Khatri, 2012a; 22).

“O, bütün isimleri Adem'e öğretti ve onu meleklerle gösterdi” (Khatri, 2012a; 26)

“O, fısıldamaya devam etti ve asla vazgeçmedi” (Khatri, 2012a; 42)

-Hikâyede, çocuklara din dilini tanıtmının yanında çocukların oyun döneminde oldukları göz önüne alınarak günlük hayatlarında sürekli kullandıkları hareket bildiren canlı fiillere öncelik verilmiştir. Edilgen çatılı sadece 1 fiile rastlanmıştır. Kullanılan fiiller genelde çocukların sürekli kullandığı 56 fiilden ibarettir. Bunlar;

Tablo 11. Hz. Âdem İngiltere Örneğinde Kullanılan Fiiller

Hikâyede Geçen Fiiller	1. Ol-	15. Hapşır-	29. Sahip ol-	43. Kazan-
	2. Gör-	16. Söyle-	30. Sür-	44. Hatırlat-
	3. Yap-	17. İlgilen-	31. Uyar-	45. Rehberlik Et-
	4. Gel-	18. Öğret-	32. Git-	46. İbadet Et-
	5. Duy-	19. Göster-	33. Bekle-	47. Kullan-
	6. Kokla-	20. Cevap ver-	34. Etkile-	48. Düşün-
	7. Dokun-	21. Sev-	35. Fısılda-	49. Zorlan-
	8. Tat-	22. Bil-	36. Tut-	50. Anlat-
	9. Başla-	23. Secde Et-	37. Bırak-	51. Davranış sergile-
	10. Öğren-	24. Anlat-	38. Ye-	52. Emret-
	11. Aydınlat-	25. Dur-	39. Hisset-	53. Oluş-
	12. Topla-	26. Dinlen-	40. Affet-	54. Şükret-
	13. Karıştırıl-	27. İste-	41. Gönder-	55. Dua et-
	14. Üfle-	28. Yerleştir-	42. Kandır-	56. Bilin-

-Bu hikâyede pasif yapı, iki cümle tespit edilmiştir. Bunlardan birisi, “Toprak, yapışkan çamur elde etmek için suyla karıştırıldı” (Khatri, 2012a; 11).

-Hikâyede, sadece 2 cümlede bileşik zamanlı fiil kullanılmıştır.

-Çocuk kitaplarının işlevlerinden birisi de çocukların kelime dağarcığını geliştirmektir. Bu hikâye dini içerikli çocuk kitapları kategorisinde olması sebebiyle çocukları din diliyle tanıştırmak ve dini öğretilerin doğru anlaşılmasını sağlamak amaçlarından ilkidir. Bu hikâyede, dini kavramlar, öğretiler ve kalıplara yer verilmektedir. Hikâye içerisinde açıklamalarla kullanıldıktan sonra çocukla tanıştırılan din dili farklı kazanımlara sahip etkinliklerle doğru kullanımı ve anlamı pekiştirilir. Kitapta sözlük bulunmasa da kelimeleri anlama üzerine verilen etkinlikler kitabın arkasındaki cevap anahtarıyla kelimelerin anlaşılmasını sağlamıştır.

Arapça olarak verilen ayetler İngilizce açıklamasıyla verilmiştir. Hikâye içerisinde kullanılan ayet veya kalıplarda cümle içerisinde anlaşılmaması durumunda hikâyenin ortasında ve

sonunda yer alan etkinlikler sayesinde açıklanmış ve çocukların bu kavramları kendilerinin kullanması sağlanarak uygulamada yapılmıştır. Örneğin; ‘Elhamdulillah’-‘Yerhamukellâh’ kalıbı, ‘Esselâmu Âleyküm’ –‘ve aleyküm selam’ kalıpları diyaloglar şeklinde verilir. Sonrasında bu öğrenmeler etkinliklerle daha ileri seviyeli kazanımlarla pekiştirilir.

-Çocuk kitapları, çocukların bilişsel gelişimleri için de önemlidir. Özellikle hikâyeler anlatılırken, onların düşünmelerini sağlayacak sorular ve ipuçları hem çocuğu aktif yapar hem de gelişimlerine katkı sağlar. Aktif katılım, çocuğun hikâyeyi daha iyi anlamasına, eksikliklerinin ebeveynleri tarafından fark edilmesine ve çocuğun kendisine yakın hissettiği karakterlerle özdeşim kurmasına yardımcı olur. Her çocuk kitabının eğitsel bir mesajı olduğu düşünüldüğünde çocuğun bu mesajı içselleştirebilmesi için anlama ve aktif katılım büyük rol oynar. Kitap incelendiğinde, hikâyenin başlangıcında çocuğun aktif olarak katılımı ve merak duygusunun sürekliliği için sorular sorulurken sonrasında hikâyenin ortasında ve sonundaki etkinliklerle katılım devam ettirilmiştir. Çocuk hikâyeyi okurken aynı zamanda olayları etkinlikler sayesinde yorumlar, çıkarım yapar ve kendi düşüncelerini de oluşturur.

-Çocuklar, sınırlı hayat deneyimleri sebebiyle mevcut kültür, gelenek ve iletişim biçimine yabancıdırlar. Bu sayede, 5-7 yaş aralığındaki çocuklar için hazırlanan kitaplarda hem çocuğun şemalarını genişletmek hem de sağlıklı iletişim kurmasına yardımcı olmak adına karşılıklı diyalogların kullanılması önemli bir yer tutmaktadır. Hikâyede diyalogların kullanıldığı görülmektedir. Ancak, günlük hayatta sıkça kullanılan selam verme veya hapsirme durumunda söylenen dini kalıp sözlerinin ilk olarak nasıl kullanıldığı çocuklara öğretilmek istenmiştir. Rivayete uygun şekilde hikâyenin içerisine yerleştirilmiştir.

-Kitap incelendiğinde ise bazı karakterlerin sınırlı diyalogları olmasının dışında hikâyeye müdahil olmayan, dışarıdan izleyen, üçüncü kişili anlatımın kullanıldığı tespit edilmiştir.

2.3.2.2.6. İllüstrasyonlar

Bu kitapta hikâyenin anlatıldığı bölümler, bir sayfası resim diğer sayfası metin olacak şekilde 20 sayfadan oluşur. Metnin bulunduğu sayfalarda beyaz arka fon kullanılmıştır. Vinyetlere yer verilmemiştir, ilgi sadece metinde toplanmıştır.

İllüstrasyonlarda çocukların ilgisini çekebilecek canlı, parlak ve sıcak renklerin tercih edildiği görülür. Çizilen nesnelere yumuşak ve yuvarlak çizgilerle tasarlanmıştır. İllüstrasyonlar, renkleri ve şekilleri açısından gerçeğe yakındır.

Hikâyedeki illüstrasyonlar kitabı süsleme işlevi görürken; metni açıklama ve tamamlama işlevleri yerine getirilmemiştir. Metinler, illüstrasyonlar sayesinde çocuğun zihninde somut olarak oluşturulabilmeye müsaitken, sadece doğa resimleriyle donatılması sebebiyle metin-illüstrasyon ilişkisi yetersiz kalmıştır. İllüstrasyonlar, metinle dolaylı ve soyut yollardan ilişkilendirilmeye çalışılsa da değişen olayların illüstrasyonlarında açıkça bir farklılık görülmez. Olaylar değişse de illüstrasyonlar sadece farklı açılardan alınmış bazen deniz manzarası, bazen orman, bazen de nehirlerin geçtiği bahçeler şeklinde resimlenmiştir. Bunun dışında uzaydan dünyaya bakış şeklinde illüstrasyonlar da kullanılmıştır. Örneğin; dünyanın yaratılışında, diğer varlıkların yaratılışında, Hz. Adem'in yaratılışında, Hz. Adem'in melekler ve Yaratıcısıyla arasında geçen diyaloglarında, cennet bahçesi ve dünyaya gönderilişte kullanılan illüstrasyonlar gündüz vakti doğanın farklı perspektiflerden resimlenmesi şeklindedir. Metinde geçen olay akışının illüstrasyonlarda sağlamadığı görülür. Bir başka örnekte; Hz. Âdem ile Havva'nın yasak meyveden yemesiyle ilgili metnin illüstrasyonunda ormanda fındığın büyük hali şeklinde resimlenen bir ağaca odaklanılmıştır. Dallarında birçok meyvesi bulunan bu ağacın sadece bir meyvesinde ısırma belirtisi vardır. O meyvede hala daldadır. Metin açık olmasına rağmen, illüstrasyonlar kapalı, soyut ve dolaylı olduğu görülür (Ek-7'de sunulmuştur.).

Kitapta farklı konulardan bahsedilip, farklı diyaloglara yer verilmesine rağmen her sayfada gece veya gündüz farklı perspektiflerden çizilmiş doğa, uzay ve dünya illüstrasyonlarına yer verilmiştir. Resimli çocuk kitaplarında çocukların kendisini karakterle ilişkilendirmesinde karakterin davranışları, giyinişi, konuşması önemli bir rol oynamasına rağmen bu hikâyede herhangi bir karakter illüstrasyonuna sansürlü de olsa canlı bir varlığa rastlanmamıştır. Çocuğun illüstrasyonlara bakarak metni anlamaya çalışması mümkün değildir. Bu yaş çocuklarının İngiltere şartlarında yeni okuma yazmaya başladığı için okuyarak metni anlayacakları aşikâr olsa da illüstrasyonların metni desteklemesi kalıcılığı sağlayacak ve çocuğun karakteri özümsemesinde yardımcı olacaktır (Ek-8’de sunulmuştur.).

İllüstrasyonlarda, derinlik algısına dikkat edildiği görülür. Uzakta yer alan nesnelere küçük, yakında yer alan nesnelere ise daha büyük resmedilmiştir. Kısaca, illüstrasyonlar teknik olarak kaliteli ve başarılı olmalarına rağmen metinle uyum değildir.

2.3.2.2.7. Etkinlikler

Hikâyenin ve genelde serinin temelini yolculuk temasından esinlenerek oluşturulduğundan bahsedilmiştir. Yolculuk boyunca kullanılan malzemeler ve karşılaşılan engellerde metaforlar aracılığıyla hikâyeye ilişkilendirilmiştir. İllüstrasyonlar, doğadaki şekil ve renkleriyle uyumlu olmasına rağmen masalsi tasarıma da sahiptir. Hikâyeye başlamadan önce sayfada, yapılacak etkinliklerin cevaplarının en sonunda yer aldığı bilgisi paylaşılmaktadır.

Çanta Metaforu: Hikâyeye başlamadan önce çocukların hazır bulunuşluklarının ölçülmesini ve hikâyenin daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak amacıyla bazı kavramlar verilir. Hikâye iki bölümden oluşması sebebiyle bölümlere başlamadan önce yer alır. İki adettir. İlk etkinlikte; Allah, melekler, ruh, çamur ve cinler; ikinci etkinlikte secde etme,

rehberlik etme, doğruluk, harika ve hatırlatmak kelimelerini bilip bilmedikleri sorularak hazır bulunuşluklarının ölçülür. Eğer bilmiyorlarsa da hikâyenin sonunda etkinlikler yaparak öğrenecekleri bildirilir. Kelimeler genelde dini kavramlardan seçilir.

Ayna Metaforu: Çocuğun okuduğunu anlaması, yorumlaması ve yeniden yorumlayıp kendi cümleleriyle yazıya dökmesinin amaçlandığı derin düşünme bölümüdür. Her iki bölümde birer adet olmak üzere toplam iki adettir. Çocuk yazarın dışında kendisi de hikâyeye kendi çıkarımları ve yorumları ile katkıda bulunabilmektedir. Çocuğun aktif katılımının sağlanmasının yanında kendi katkılarıyla hikâyeyi içselleştirebilmesini sağlayan önemli bir etkinliktir. Böylece, İngiltere’de ilköğretimin ilk kademesinde çocuklardan beklenen dini eserleri bir uyarıcı olarak kullanarak eser hakkında düşünür ve onunla ilgili anlamları ifade eder kazanımı sağlar (QCA, 2004: 33-37).

Dinlenme Noktası: Hikâyedeki kullanılan dil ve kavramların doğru anlaşılmasının pekiştirilmesi amacıyla oluşturulan etkinliktir. Çocukların hazır bulunuşluklarının ölçüldüğü kavramlar, hikâyede geçen Arapça dini kalıp sözleri, din dili ve günlük dilin dışında kullanılan kelimeler eşleştirme, cümle içerisinde kullanma, zıt anlamını bulma, benzeyen kelimelerle ilişkilendirme şeklinde farklı etkinlikler sayesinde pekiştirilir. İlk ve ikinci bölümünün sonunda ilk etkinlik olarak yerini alır.

Tablo 12. Hz. Âdem İngiltere Örneği Dinlenme Noktası Etkinliğinde Kullanılan Kelimeler

KAVRAMLAR	1. BÖLÜM				2. BÖLÜM	
	Elhamdulillah	Allah	Siyah	Parçala-	Havva	Dünya
	Yerhamukellâh	Melekler	Dolu	Yuvarla-	Rehberlik etme	Secde etme
	Es-selâmü aleyküm	Âdem	Kibar	Süzül-	Doğruluk	Fısılda-
	Aleykümü’ s-selâm	Ruh	Geniş	Yüz-	Harika	
	Aleyhisselâm	Cin	Yüksek		Hatırlatmak	
		İblis	Nefes Al-		Kandır-	
		Çamur	Hapşır-		Dua et-	
		Yumuşak	Kes-		Cennet	

Çıttten Atlama: Çocuk, dinlenme noktasında hikâyenin dilini anladığını kanıtladıktan sonra hikâyeyi anladığını ispatlamaya çalıştığı bölümdür. İlk bölümün ve ikinci bölümün sonunda olmak üzere 2 kere yer alır. İlk bölümde, dört cümle ile anlatılanları özetlemesi istenir. İkinci bölümde ise hikâyeyle alakalı bir paragraf verilir. Paragrafta bazı bölümler boş bırakılır ve uygun kelimelerle doldurulması istenir.

Nehri Aşma: Hikâyedeki ince detayların fark edilip edilmediği sınıdır. İlk bölümde, üzerinde boşluklar bulunan bir paragraf verilir ve verilen kelimelerden uygun olanlarının yerleştirilmesi istenir. İkinci bölümün sonunda ise 11 soru 11 cevabın olduğu karışık bir tablo verilir. Çocuktan, soruların doğru cevaplarının bulunması ve baloncuk şeklinde yerlere yazılması istenir.

Dağa Tırmanma: Çocuğun, hikâyede geçen olayları nedenleriyle anlatabildiği etkinliktir. İlk bölümün sonunda, değerlendirme seviyesinde açık uçlu iki soru yer alır. İkinci bölümün sonunda ise beş seçenekli çoktan seçmeli sorular yer alır.

Bavul Metaforu: Kitabın sonunda yer alan bölümdür. Çocuğa, okuduğu hikâyede en çok neden yararlandığı, öğrendiği en kıymetli derslerin neler olduğu, bu derslerden hangisinin en önemli olduğu ve kendi deneyiminden çıkarımlarının neler olduğu sorulur. Çocuk hikâyenin dilini ve hikâyeyi anladığını ispatladıktan sonra kendi deneyimleriyle çıkarımlarını yapabilmesi amaçlanmıştır. Yolculuk sayesinde bilgiyi yeniden yorumlayıp içselleştirmesi sağlanmıştır.

Hikâyenin en sonunda, bütün etkinliklerin cevap anahtarı yer almaktadır. Hikâyenin içerisinde sözlük yer almasa da etkinliklerin cevap anahtarı aynı işlevi görmektedir.

Etkinlikler, çocukların okuma-yazmayı öğrenmeye başlamalarıyla beraber özellikle ana dil öğretiminde kullanılmaktadır. Ana dil öğretiminde, dört temel beceri okuma, yazma,

konuşma ve dinlemedir. Etkinlikler, beceri eğitimlerinde kullanılan yöntemlerdendir. Ana dil öğretiminde kullanılan etkinliklerin amaçları, çocukların okudukları metinleri anlamaları, yorumlayabilmeleri ve kendi çıkarımları sonucunda hayatlarında kullanacakları dersler çıkarabilmeleridir (Türkben, 2019: 161-163). Bu hikâyede geçen etkinlikler, İngiltere’de yaşayan 5-7 yaş aralığındaki çocuklardan beklenen bu temel becerilerin kazanılmasında, hikâyenin ve hikâyede geçen din dilinin anlaşılmasında önemlidir. Ancak, Türkiye’deki örneğinin aksine üst-düzyak akıl yürütme süreçlerini konu aldığı görülmektedir. Ahmet Mithat Efendi ‘nin Türkiye ve Avrupa’da kullanılan iki farklı pedagoji anlayışı hakkındaki “Avrupa pedagojisine ve bizim geleneğimize göre yetişen çocukları mukayese edelim: Avrupalı ‘çocuk adam’, Türkiyeli ‘çocuk çocuktur’.” Değerlendirmesiyle uyumludur. (Şirin, 2019b: 69)

2.3.2.3. Hz. Nuh Hikâyesinin İncelenmesi: Türkiye Örneği

2.3.2.3.1. Kapak Tasarımı

Ön kapakta bulunan illüstrasyon haricinde ön kapak, arka kapak, kapak sırtı, kullanılan teknik ve derinlik algısı Âdem peygamberin hikâyesiyle aynı özelliktedir.

Ön kapak illüstrasyon bakımından incelendiğinde; Âdem peygamber hikâyesindeki ön kapağın aksine bu hikâyedeki illüstrasyonlar kitabın içeriği hakkında çocuğun bilgi sahibi olmasına ve merak duygusunun kabarmasına yol açabilecek işlevsellikte ve ilgi çekiciliktir. İllüstrasyonda, mutlu hayvanların yer aldığı bir gemi güneşli bir havada denizde bulunmaktadır. Sevgi ve güven ortamı bulunmaktadır.

2.3.2.3.2. Konu

Hikâyeye başlamadan önce konuyla ilgili bir dörtlük bulunur. Sonrasında hikâyeye başlanır.

Hikâyeye, Nuh peygamberin kavmine peygamber olarak gönderilmesiyle başlanır.

Tablo 13. Hz. Nuh Türkiye Örneği Konu ve Referanslar

İşleniş Sırası	Hikâyenin Bölümleri	KONU	Atıf yapılan herhangi bir ayet var mıdır?
1	Giriş	Adem'in çocukları, onun öğrettiklerini bir zaman sonra unuttur ve kötülük yaparlar. Allah, doğru yolu göstermesi için Nuh'u peygamber olarak gönderir.	Araf 7/59
2*	Gelişme	Allah'ın emirlerini bildiren Nuh'a bazı insanlar inanır. Bazılarıysa fakirlerle beraber olduğu için onu küçümser. Nuh, yıllar boyunca kavmine doğruları anlatır ancak kavmi onu dinlemez ve ona kötü davranır.	Hud 11/27
3*	Gelişme	Allah, Nuh'un kavmini uyarı olarak yağmursuz bırakır. Nuh'tan yardım isterler. Nuh, Allah'a dua eder ve yağmur yağar. Ancak, kötü davranışlarına devam ederler.	Rivayet
4*	Gelişme	Nuh, kavminin uyarıları dinlemediğini görünce Allah'a dua eder. Allah, onun duasını kabul eder ve büyük bir gemi inşa etmesini emreder. Nuh, inananlarla beraber gemiyi inşa etmeye başlar. İnanmayanlar ise onlarla alay ederler.	Şuara 26/118-119, Nuh 71/1-28 Hud 11/36-39
5*	Gelişme	Allah, Nuh'a gemi inşa edildikten sonra inanan 80 kişiyi, hayvan çiftlerini ve bitkileri bindirmesini emreder.	Rivayet Hud 11/40
DUA: (Hud 11/47)			
6*	Gelişme	Nuh, akrep ve yılanı diğer canlılara zarar verebileceği korkusuyla almak istemez. Akrep ve yılan Nuh ile anlaşma yaparlar. Nuh onları gemiye alır.	Rivayet
7*	Gelişme	Nuh, inananlar, hayvanlar ve bitkiler gemiye binerler. Sonrasında her yer sularla kaplanır. Gemide bulunanlar güven içindedirler.	Hud 11/40 Ankebut 29/ 15 Kamer 54/11-13
8*	Sonuç	Gemide bulunanlar Allah'a şükrederler. Nuh'un sözünü dinledikleri için mutlu olurlar. Gemi ile yolculukları 6 ay devam eder. Sonrasında, Allah'ın emriyle sular yeryüzünden çekilir.	Rivayet Hud 11/44
9*	Sonuç	Gemi, Muharrem ayının 10. Günü Cudi Dağı'na oturur. Gemidekiler tufandan kurtuldukları için Allah'a namaz kılıp, oruç tutarak şükrederler. Gemide kalan yiyecekleri birleştirerek aşure yaparlar.	Rivayet Hud 11/44
YAPIP-ETME ETKİNLİĞİ (AŞURE ve GEMİ YAPIYORUZ) NELER ÖĞRENDİK? (AÇIK UÇLU SORULAR)			

2. Araştırmalar, çocukların farklı sosyo-ekonomik durumların, zenginlik ve fakirlik kavramlarının erken çocukluk döneminden itibaren farkında olduklarını gösterir. Özellikle işlem öncesindeki çocukların bu kavramları kıyafet, alım gücü, yaşanılan yerler gibi somut ve belirgin dış özellikler aracılığıyla ayırt ettikleri görülmüştür. Çocukların genellikle homojen yapılı mahalle ve çevrelerde yaşadıklarından dolayı fakirlik ve zenginlik gibi

kavramlarla, okudukları kitaplar ve medya sayesinde karşılaştıkları saptanmıştır. Bu araçlar aracılığıyla öğrenilen kavramların, çocuklar tarafından sınıf farklılıkları fikri şeklinde yorumlanmasının, umutsuzluğa itilmesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Bu konuda, yazarlar, ebeveynler ve öğretmenlere önemli görevler düştüğü tespit edilmiştir (Ramsey, 1991: 71-73). Bu kitapta da ayette de yer aldığı gibi Nuh peygamberin kavminin ileri gelen zenginlerinin fakirlerle beraber olduğu için Allah tarafından gönderilen peygambere kötülük yapıp, onu küçümsedikleri görülür.

“Fakirlerle beraber olan biri bize öğüt veremez. Seni dinlemiyoruz.” Diyerek Nuh’u küçümserler” (Hazreti Nuh, 2011; 5)

“Biz bu halkın zengin ve önemli insanlarıyız. Fakir insanlarla bir arada olamayız.” Dediler. (Hazreti Nuh, 2011; 6)

Şeklideki kişi-kişi çatışmasıyla çocukların zihinlerinde belki de daha tecrübe etmedikleri bir durumla karşı karşıya bırakıldığı görülür. Günümüzde bazı yaklaşımlara göre, çocuklara sadece hayatın sevgi ve güven üzerine kurulu yönlerinin değil acı bazı gerçeklerinin de uygun bir üslupla verilmesi gerektiğine dair görüşler yer almaktadır (Yılmaz & Yakar, 2018: 31-33). Çocukların, erken çocukluk döneminde fakirlik ve zenginlik kavramları ile tanıştığı bilinmektedir. Önemli olan çocukları sınıf farklılıkları düşüncesine itmeden, kaderciliğe ve ümitsizliğe düşürmeden her insanın eşit şartlarda olmadığını anlatılabilmesidir. Eğer hikâye zengin insanların, fakir oldukları için insanları küçümsedikleri bilgisiyle kalsaydı, çocuklarda olumsuz duyguların doğmasına sebebiyet verebilirdi. Ancak, hikâyenin devamı incelendiğinde fakirleri küçümseyen ve kötülük yapan bu insanların Allah tarafından cezalandırılırken, iyilik yapan insanların ise ödüllendirildiği görülür. Bu ödüllendirme de pasif bir bekleyişin ötesinde aktif bir çalışmanın sonucudur. Fakirde olsa Allah’ın yolunda olan insanlar, Nuh peygamberle beraber çalışır ve gemiyi inşa ederler. Nuh tufanı

geldiğindeyse kurtulanlardan olurlar. Böylece fakirlik ve zenginlik kavramlarının bulunduğu hikâyede, çocuğu ümitsizliğe ve kaderciliğe itmeyecek bir kurguya yer verildiği de görülür. Ayrıca burada, ‘Zenginler her zaman kötü, fakirler her zaman iyidir.’ Şeklinde ön yargı içeren bir fikrin oluşmamasına dikkat edilmesi gerekmektedir (Yılmaz & Destegüloğlu, 2021: 251). Bu sunum yöntemi masallarda sık geçmektedir. Ancak hem çocuk hem de edebiyatın gerçekliğiyle uyuşmamaktadır.

3. Tufandan önce 40 yıl boyunca kuraklık olduğuna dair bilgiler Kur’an ve Tevrat’ta bulunmamakla birlikte Muḳātil, Ṣa’lebī, Rāzī ve Beyḍāvī’nin tefsirlerinde yer almaktadır (Çelem, 2016; 94-95/ 194). Tufanda cezalandırılacak insanların yaptıkları yanlış hareketler çeşitlendirilmiştir.

4. İnanmayanların, karada gemi yaptığı için inananlarla alay etmesiyle ilgili cümlede kullanılan ‘küçümsemek’, ‘alay etmek’ fiilleri çocukların oyun ortamlarında akranlarıyla ilişkilerinde karşılaştığı durumlardan birisidir. Çocuk kitaplarının, çocukları hayata hazırlama görevinin de olduğunu savunanlara göre akran zorbalığının da alt başlıklarından biri olan alay etme konusunun uygun bir sunuş biçimiyle anlatılmasında sakınca bulunmamaktadır. Burada üzerinde durulması gereken nokta, mağdur olan kişi veya grubun bu durumla başa çıkma mücadelesinde izlediği yoldur. Kurguda kullanılması gereken çözümün şiddete karşı şiddet yerine akıl yürütme ve ikincil kişilerden yardım istemenin öne çıkarılması gerekir. Alay etme durumuna karşı sessiz kalma ve görmezden gelmede başarılı bir çözüm yolu olmakla beraber bazı durumlarda şiddetin dozunun artmasına sebebiyet verdiği için önerilmemektedir (Yılmaz & Destegüloğlu, 2021: 252). Bu hikâyede, kişi-kişi çatışması Allah’a inanmayıp, kötülük yapan ve Allah’a inanıp güvenenler arasındadır. Hikâyede Nuh peygamber ve ona inananların Allah’a olan güvenleri sebebiyle inananların alaylarını, küçümsemelerini, hatta fiziksel şiddetlerini- Hz. Nuh’un üzerine toprak atarlar.-

görmezden gelmeyi tercih ettikleri görülür. Çatışmaların çözümünde baş kahramanın verdiği tepkiler önemlidir. Hz. Nuh'un çatışmalara tepkisi incelendiğinde; inanmayanların yaptıklarını görmezden gelerek Allah'ın ona bildirdiklerini insanlarla paylaşmaya devam etmiş, engeller ve zorluklar karşısında kaçmak yerine mücadele etmeyi seçmiştir. Sonrasında, inananlarla beraber Allah'a dua edip, ondan yardım istemişler bunun doğrultusunda da Allah'ın emrettiği gibi gemi inşa etmiş ve kurtulandan olmuşlardır. Böylece, çocukların gündelik hayatlarında karşılaştıkları bir konu uygun bir sunuş yöntemiyle açıklanmıştır.

5. Gemiyle ilgili bazı ikincil kaynaklı detaylar yer almaktadır. Bunlar; geminin üç katlı olmasıyla ilgili rivayet Sa'lebî'nin 'Arâbisü'l-mecâlis, Fîrûzâbâdî'nin Beşa'irü zevi't-temyîz eserlerinde yer almaktadır (Harman, 2012). Buharla çalışan bir gemi olduğuyula ilgili yorum Elmalılı Hamdi Yazır'ın tefsirinde yer alır (Bostan, 1996: 8). İnanan 80 kişinin gemiye bindiğiyle ilgili rivayetleri de Taberî'nin Câmî'u'l-Beyân'ında görmek mümkündür (Çelem, 2016: 58).

6. Hz. Nuh, yılan ve akreple yaptığı anlaşmada "Bütün âlemler içinde Nuh'a selâm olsun!" (es-Sâffât, 79) ayetini söyleyen kimseye zarar vermeyeceklerine söz vererek gemiye alınmışlardır. Bu rivayetin, İslam tarihi kaynaklarında senedi verilmeden ve kaynak gösterilmeksizin yer aldığı saptanmıştır (Çelem, 2016: 9).

Ayrıca, elimizde bu ayeti okuyan kişilere yılan ve akrep gibi tehlikeli olan hayvanların yaklaşmayacaklarıyla ilgili kesin ve bilimsel bir kanıt yoktur. Pratik hayatta işe yarayacağıyla ilgili bu bilgiler, çocuklukta olmasa da gençlik ve yetişkinlik yıllarında bireyin önemli mesajlara sahip bu hikâyeye olan güven duygusunun zedelenmesine sebebiyet verebilecek içeriktedir.

Hayvan kurguları, vahşi ve evcil hayvanlar hakkında olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Vahşi hayvan kurgularında çatışmalar genellikle insanların bilinçsiz avlanma vb. yanlış uygulamalarla doğal ortamlarında yaşamalarını engellemeleri üzerinedir. Amaç, hayvanların haklarını korumaktır. Ancak, burada yılan ve akreple ilgili detaya yer verilmesinde böyle bir amaç yoktur. Ayrıca yılan ve akrep gibi vahşi hayvanlar çocuklar tarafından korkutucu olarak nitelendirilebilecek kategoridedirler. Çocukların korktuğu hayvanlara çocuk kitaplarında yer verilmesi çocukların bu hayvanlardan daha çok korkmasına sebep olabileceği gibi, ön yargılarını yıkıp sempati duymasına da sebep olabilmektedir. Bu sebeple özellikle korkutucu olduğuna dair ön yargıların bulunduğu hayvanların hikâye içerisinde kullanımında yazarın kurgu içerisinde dikkat etmesi gerekir. Yazarın öncelikli görevi, çocukların ön yargılarını arttırıcı bir kurgu kullanmak yerine hayvan ve doğa sevgisini aşılacak olmalıdır (Yılmaz, 2016: 67). Burada iki karakterin Hz. Nuh tarafından gemiye alınmak istenmediği görülür. Bu hayvanların zararlı ve tehlikeli olduğu bilgisinin ardından, Saffat suresinin 79. Ayetini okuyanların zarar görmeyeceği bilgisi verilir. Bu durumda, yılan ve akrebin tehlikeli oldukları için dışlandıkları fikri pekiştirilmiştir. Kısaca, metnin illüstrasyonla ilişkisinde görsel algı olarak çocuğun ön yargılarını yıkabilecek bir durumla karşılaşılmasına rağmen metnin kurgusu ön yargının beslenmesine sebebiyet verdiği görülür.

7. Tufanın başlamasının ardından, gemiye binenler haricindeki insanlara ne olduğuyla ilgili bilgiler yer almamaktadır. Sadece gemide olanların güven içinde olduklarından bahsedilir.

8. Gemi yolculuğunun altı ay sürmesiyle ilgili rivayet, Taberî'nin Câmi 'u'l-Beyân, Suyûfî'nin el-Le'âli'l-Maşnû'a fî'l-Ehâdîsi'l-Mevdû, Salebi'nin el-Keşf ve'l-Beyan eserinde yer aldığı tespit edilmiştir (Çelem, 2016: 9).

9. Geminin Cudi Dağına Muharrem'in 10. Gününde oturduğuyla ilgili rivayet Sa'lebî'nin 'Arâbisü'l-mecâlis eserinde yer almaktadır (Harman, 2012: 322).

Özetle, hikâye Hz. Nuh'un hayatını anlatma fikrinden hareketle oluşturulmasının yanında Allah'a inanmayan insanlarla yaşadığı kişi-kişi çatışması da çözümlenmeye çalışılmıştır. Hikâyeye giriş bölümünde bahsedilen çatışma, gelişme bölümünde işlenip, sonuç bölümünde de genel bir iletinin verilmesi mümkün olmuştur. Ancak, Nuh peygamberin hayatı hakkında bilinen her şeyin bazı sansürlemelerle çocuklara anlatılmaya çalışıldığı da tespit edilmiştir. Birincil kaynağın vermek istediği mesajların dışında ikincil kaynaklardan (tefsir kitapları ve İsrâiliyat) alınmış birçok detaya yer verilmiştir. Bu detaylar, birincil kaynakla çelişmemekle beraber konunun uzamasına, birden fazla ileti ve sonucun ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

2.3.2.3.3. İleti

Bu kitapta, Nuh peygamberin ve inananların inanmayanlarla mücadelesi ve tufan hadisesinden bahsedilirken birçok örtük veya açık iletiye yer verilmiştir. Bunlar;

Tablo 14. Hz. Nuh Türkiye Örneğinin İletileri

İleti	Hz. Nuh, insanları doğru yolu göstermesi için gönderilmiş bir peygamberdir.
	Zengin insanlar, Hz. Nuh'u fakir insanlarla birlikte olduğu için küçümserler.
	Allah, fakir ve kendine inanan insanları inanmayanlara karşı korur.
	Akrep ve yılan, "Selamün ala Nuh'in fil alemiyn" ayetini okuyan insanlara zarar vermez.
	Aşure tatlısı, tufandan sonra gemide kalanlarla hazırlanarak ortaya çıkan bir tatlıdır.

2.3.2.3.4. Karakterler

Tablo 15. Hz. Nuh Türkiye Örneğinde Kullanılan Karakterler

Hikâyedeki Karakterler	Özellikleri	İsimler kaç kere kullanılır?
Allah (cc.)	Kendine inananları, inanmayanlara ve zorluklara karşı koruyan yüce varlıktır.	12

Ana Karakterler	Hz. Nuh	Hz. Adem'den uzun zaman sonra insanları doğru yola iletmek için gönderilen peygamberdir. İnanmayanları, yaptıkları yanlış davranışlara karşı uyarır. Uyarılarının sonuçsuz kalması sebebiyle Allah'tan yardım diler. Allah duasını kabul eder. İnananlarla birlikte kurtuluşlarına vesile olacak gemiyi inşa ederler. Tufan hadisesinden güvenli bir şekilde kurtulurlar.	27
Yan Karakterler	İnananlar (Grup)	Nuh'un toplumunda, fakir ve önemsiz konumda olan insanlardan oluşur. Geminin inşasında aktif olarak çalışırlar ve kurtuluşa ererler.	3
	İnanmayanlar/ Nuh'un kavmi (Grup)	Nuh'un toplumunda, zengin ve önemli konuma sahip insanlardır. Nuh peygambere, fakir insanlarla birlikte olduğu ve yaptıkları yanlış davranışlar konusunda onları uyardığı için inanmazlar. Özellikle Nuh'un kavmi kullanımında söz verip sözlerinde durmayan bir karakteristik özelliğe sahip oldukları da bildirilmiştir.	4
	Akrep ve Yılan	Hz. Nuh, gemidekilere zarar vereceği düşüncesiyle akrep ve yılanı gemiye almak istemez. Ancak, Nuh peygambere Sâffât suresi 79. Ayeti okuyanlara zarar vermeyeceklerine dair söz verirler. Böylece gemiye alınırlar.	2
	Gemiye binen canlılar	Bu canlılar; meyve, sebze, bitki tohumları ve her hayvandan bir çift ve inanan 80 kişidir. Hikâyede diğer karakterlerin aksine pasif konumdadırlar. Allah'ın emriyle Hz. Nuh tarafından gemiye bindirilirlir.	

2.3.2.3.5. Dil ve Anlatım

Hikâyede, kullanılan kelime, cümle, paragraf, yazı tipi gibi unsurlar incelendiği şu şekilde bir sonuç çıkar:

Tablo 16. Hz. Nuh Türkiye Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri

Sayfalar	Bir Cümlede En Fazla Kaç Kelime Vardır?	Bir Cümlede En Az Kaç Kelime Vardır?	Bir Sayfadaki Toplam Kelime Sayısı Kaçtır?	Bir Sayfada Toplam Cümle Sayısı Kaçtır?	Bir Cümlede Bulunan Kelime Sayısının Ortalaması
3.	11	3	46	7	6.57
5.	16	5	52	6	8.6
7.	11	3	63	10	6.3
9.	9	3	81	13	6.23
11.	15	4	52	7	7.42
13.	14	3	55 +(14)-Arapça ve Türkçe transkripsiyon	8	6.87
15.	20	5	41	4	10.25
17.	8	4	56	9	6.22
19.	13	4	49	7	7
21.	18	6	62	7	8,8
10 Sayfa (Toplam)	13.5 (Ortalama)	4 (Ortalama)	557 Kelime (Toplam)	78 Cümle (Toplam)	7.4 (Ortalama)

-Bir cümlede en fazla 18, en az 3 kelime bulunmaktadır. Bir sayfada bulunan kelime sayısı ortalama 55.7'dir. Bir cümlede bulunan ortalama kelime sayısı 7.4'tür. Yazıların bulunduğu satırların uzunluğu, her sayfada 10.5 cm.'dir. Sayfalarda, birden çok paragraf yer alır. Bir sayfada en az 4, en fazla 13 cümle bulunur. Bir sayfada bulunan cümle sayısı ortalama 7.8'dir. Bu hikâyede, toplamda 557 kelime olduğu tespit edilmiştir.

-Cümlelerde kullanılan bağlaç ve edatlar, cümlelerde birden fazla yargının yer almasına, cümlelerin uzamasına ve devrik cümlelerin oluşmasına sebep olmuştur. Bazı örnekleri şu şekildedir:

“Onu tüm kalbinizle sevin ve O'na ibadet edin” (Hazreti Nuh, 2011; 5).

-Hikâyenin dilinde, ‘yayı-’, ‘kurul-’, ‘öğüt ver-’, ‘öğütle-’, ‘unut-’, ‘kesil-’, ‘endişe et-’ gibi çocukların sık kullanmadığı, soyut ve açıktan telkin verici fiiller kullanılmıştır. Bunun yanında; ‘inan-’, ‘ibadet et-’, ‘dua et-’, ‘namaz kıl-’, ‘oruç tut-’, ‘şükret-’ gibi din diline ait fiillerde kullanılmaktadır.

-Hikâyede edilgen fiilin kullanıldığı 3 cümle tespit edilmiştir. Ayrıca, 2 cümlede birleşik zamanlı fiil kullanılmıştır.

-Hikâyenin dilinin çocuk tarafından anlaşılabilmesi için başta ‘Hazreti (Hz.)’ ve ‘Aleyhisselam (as)’ kavramlarının anlamlarının verilmesinin dışında başka çalışmalar yapılmamıştır. Kullanılan kelimeler ve fiillerin genelde 5-7 yaş aralığındaki çocukların günlük hayatlarında kullandıkları somut kelimelerden seçilmediği görülür. Serinin bu hikâyesinde, çok fazla dini kavram ve fiile rastlanmamıştır. Yazarın kullandığı kavram ve fiillerin de anlamları açık değildir. Örneğin: ‘Dua et-’ fiili geçtikten sonra Nuh’un ettiği dua verilmiştir. Meali, “Ey rabbim! Ben, senden hakkında bilgi sahibi olmadığım bir şeyi istemekten yine sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, kaybedenlerden olurum!” şeklindeki Hud suresi 47. Ayet Arapça ve Türkçe transkripsiyonu ile yer

almaktadır. Sadece Nuh'un gemiye bindiği zaman bu şekilde dua ettiği bilgisi yer almaktadır. Hikâye içerisinde, gemidekilerin tufandan kurtuldukları için Allah'a şükrettikleri anlatıldığı kısım haricinde dini kavramların açıklanmadığı görülür. Bu kısımda kurtulanların şükretmek için oruç tutup, namaz kılındığı bilgisi yer almaktadır. Böylece, okuyucuyla şükür edilmesi gereken durumlarda namaz kılarak ve oruç tutarak ibadet edileceği bilgisi paylaşılmıştır.

-Serinin bu hikâyesinde de çocukların aktif katılım sağlamasına yardımcı olacak herhangi bir soru veya etkinliğe rastlanmamıştır. Çocuğun hikâyeye özdeşleşmesi ve içselleştirmesinde yardımcı olabilecek bir karakterde karakterlerin sansürlü olması sebebiyle mümkün görünmemektedir.

-Âdem peygamberin hikâyesinin aksine bu hikâyede diyaloglara birçok kez yer verildiği görülür. Ancak, İngiltere'deki örneğinin aksine bütün diyaloglar Kur'an ayeti temelli değildir. Ayet temelli olan bazı diyaloglarda da yazarın yorumuna rastlanmaktadır.

-Serinin bu hikâyesinde de anlatımın, hikâyeye müdahil olmayan, dışarıdan izleyen, üstten bakış açısını kullanan üçüncü kişi tarafından yapıldığı tespit edilmiştir.

2.3.2.3.6. İllüstrasyon

Sayfa düzeni, metin ve illüstrasyon tasarımı, serinin Hz. Âdem peygamber hikâyesiyle aynı özellikte ve aynı sayfadadır. Çizilen nesnelere yumuşak ve yuvarlak çizgilerle tasarlanmıştır. İllüstrasyonlar, peri masalı kıvamındadır. Doğa resimlerine ağırlık verilmiştir. Çizilen nesnelere, gerçek hallerinin ve renklerinin dışındadır.

Hikâyede kullanılan illüstrasyonlar ve vinyetler incelendiğinde, Âdem peygamberin hikâyesinde de ortaya koyulduğu gibi çocuk kitaplarındaki işlevlerini sağlamakta yeterli

olmadıkları görülür. Metin-illüstrasyon uyumunun serinin Âdem peygamber hikâyesine göre daha çok sağlandığı görülse de bazı sayfalarda uyumun sağlanamadığı da göze çarpmaktadır. Hatta hikâyede yer almayan bazı bilgilerinde resimlendiği de tespit edilmiştir. Vinyetler de genellikle metinden bağımsızdır. Örneğin;

Allah'ın, insanlara rehberlik etmesi için Nuh'u göndermesiyle ilgili metnin illüstrasyonunda, Arap yarımadası harita şeklinde bulunmaktadır. Kıtanın üzerinde sadece Bağdat şehrinin ismi yazılmış ve işaretlenmiştir. Ancak metinde Arap yarımadası ve Bağdat şehri ile ilgili herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

Hz. Nuh'un, kavmini doğru yola ulaşmaları için uyardığı ancak bazı zengin ve nüfuzlu kimselerin fakirlerle birlikte olduğu için onu küçümsedikleriyle ve kötülük yaptıkları ile ilgili metinlerin bulunduğu illüstrasyonlardan birisinde; Hz. Nuh, çocuk okura arkası dönük bir şekilde bir grup gölgeli silüete doğru konuşma yapmaktadır. Bazı silüetler tamamen siyahken bazıları gri, bazılarıysa mor renklindedir. Gökyüzündeki bulutlardan, bu silüetlerin üzerine doğru ışık huzmeleri yansır. Bütün karakterler cübbeli, sarıklı, Arap kültürüne ait kıyafetlerle gölgeli bir şekilde resmedilir. Fakir inananlar ve fakirleri hor gören zengin inananlar arasında bir ayrım yapmak mümkün değildir (Ek-9'da sunulmuştur.). Diğer sayfada ise Nuh'u görünce inanan nüfuzlu kimselerin yollarını değiştirdikleri ve Nuh'un üzerine toprak attıkları ile ilgili metnin illüstrasyonunda, Hz. Nuh arkası okura arkası dönük bir şekilde ağlamaktadır. Hz. Nuh ve inananlarla alay edildiği ya da küçümsedikleriyle ilgili hiçbir ipucu illüstrasyonlarda yoktur. Metnin kenarındaki vinyette ise çiçeklerin bulunduğu bir ağaç yer almaktadır. Diğer metnin vinyetinde ise kara buluttan şimşek çıkmaktadır.

İşlem öncesi dönem çocuklarının zenginlik ve fakirlik algılarının genelde somut olarak görülebilen nesnelere sağlandığı göz önünde bulundurulursa, illüstrasyonların çocuk gerçekliğinden uzak bir şekilde resmedildiği görülür.

Üç katlı, buharlı bir gemi inşa edildiğinden bahsedilen metnin illüstrasyonunda iki katlı gemi inşa edilmiştir. Hayvanların çift halinde bindirildiğinden bahsedilen aynı metinde, geminin içerisinde hikâyede bahsedilen karınca bulunmamaktadır. Kuşlar, sekiz tane ve gökyüzündedirler. Zebra ve tavus kuşundan ise gemide sadece birer adet bulunmaktadır. Ayrıca gemide dört tanede insan bulunmaktadır. Bunlarda arkaları okura dönük bir şekilde denize bakmaktadırlar. Karakterlerin başlarında, Arap baş dolağı ve baş örtüsü, üzerlerinde de entari bulunur. Bu karakterler gölgeli siluet şeklinde değildir, canlı ve parlak şekilde renklendirilmişlerdir (Ek-10'da sunulmuştur.).

Tufanın ardından yer ve göğün suyunu yutmasından bahsedilen metnin illüstrasyonunda karada gölgeli insan karakterleri yer almaktadır. Uzakta ve geminin arkasında kalan bu gölgeli silüetler dikkatli incelendiğinde kadın ve erkek karakterlerin yüzlerinin gülen bir şekilde resmedildiği fark edilir. Kıyafetleri yukarıda da bahsedildiği gibi sarık, entari şeklindedir.

Geminin, karaya oturması ve aşure tatlısının ortaya çıkışının anlatıldığı metnin illüstrasyonunda, ördek haricinde diğer hayvanların çiftleri yer almamaktadır. Aşure kazanının başında sadece hayvanlar beklemekte ve insanlara yer verilmemektedir.

Çocuk kitaplarında, hayvan karakterlerin yer alması çocukların kitaba ilgisini arttırırken, hayvan sevgisi edinmesine de olanak sağlar. Kitaplar sayesinde çocukların gerçek hayatta karşılaşmadığı ya da karşılaşamayacağı hayvanlarla tanışması sağlanır. Ancak, hayvanların illüstrasyonlarında vahşiliklerini ön plana çıkaran çizimlerin yer almamasına dikkat etmek gerekmektedir. Korku duygusu koşullanma ile ortaya çıktığı için erken dönemde tetiklenen bu duygu, çocukta ön yargı, hayvanlardan korkma ve nefret etme gibi duygulara yol açabilmektedir. Bu sebeple hayvan karakterlerin illüstrasyonlarında illüstratöre önemli görevler düşmektedir (Yılmaz, 2016: 66-67). Hikâyede akrep ve yılanın gemiye

alınmamasıyla ilgili rivayete yer verilmiştir. İllüstrasyonda, bazı çocukların korkabileceği ve ön yargıya sahip olduğu bu hayvanlar yumuşak ve yuvarlak çizgilerle tasarlanmıştır. Çocuklarda ön yargıya sebep olmanın ötesinde sevimli ve sempatik olarak resimlenmişlerdir (Ek-11’de sunulmuştur.). Ancak metinde kullanımıyla ilgili görüşlerimize konu bölümünde yer verilmiştir.

Hz. Âdem’in hikâyesinin aksine bu hikâye kitabında bir karakter yer almaktadır. O da Hz. Nuh’tur. İkincil karakterler, inanan ve inananmayan gruplardır. Hz. Nuh, sürekli arkası okura dönük bir şekilde resmedilmiştir. Kıyafetler, entari ve sarık şeklindedir. İllüstrasyonlarda yer alan hayvanlarsa herhangi bir diyalog ve konuşmaya aktif bir katılımları olmayan araçsal olarak kullanılan karakterlerdir. Bu sebeple, çocuğun rol model olarak kabul etmesini gerektiren herhangi bir davranışları bulunmaz. Çocukların kendileriyle özdeşim kurabilecekleri açık ve yalın bir karakter resimlenmemiştir. Ya silüetleri karartılmış ya da arkaları dönüktür. İllüstrasyonlar, genellikle metinden uzak olduğu için oyun dönemi çocuklarının karakterle özdeşleşebilmelerini imkânsız kılmaktadır. Serinin bu kitabında da illüstratörün, çocukların gelişim özellikleri yerine toplumun gelenekleri doğrultusundaki hassasiyetlerini dikkate aldığı, bu sebeple de karakterleri sansürlemeyi tercih ettiği görülür.

İllüstrasyonlarda, Âdem peygamber hikâyesindeki kadar çok olmasa da derinlik algısına dikkat edilmediği görülür.

2.3.2.3.7. Etkinlikler

Etkinlikler, serinin Âdem peygamber hikâyesinde olduğu gibi iki tanedir ve hikâyenin sonunda yer alır. İlki, ‘Aşure ve Gemi Yapıyoruz’ etkinliğidir. Malzemeler, herkesin evinde rahatça bulabileceği malzemelerden seçilmiştir. Yapılışının her aşaması, basit resimli

açıklamalardan oluşmaktadır. Bu etkinlikle de Nuh peygamber, aşure ve gemi ile sembolleştirilmiştir.

‘Neler Öğrendik’ adlı ikinci etkinlikte Nuh peygamberin hikâyesiyle alakalı hatırlama düzeyinde beş soru yer almaktadır.

2.3.2.4. Hz. Nuh Hikâyesinin İncelenmesi: İngiltere Örneği

2.3.2.4.1. Kapak Tasarımı

Kapakta bulunan illüstrasyon ve özet kısmı haricinde ön kapak, arka kapak, kapak sırtı, kullanılan teknik ve derinlik algısı Âdem peygamberin hikâyesiyle aynı özelliktedir.

Ön kapaktaki illüstrasyon işlevsellik yönünden incelendiğinde, kitabın içeriğiyle ilgili ipucu vermektedir. Aynı hikâyenin Türkiye örneğinde mutlu hayvanların bulunduğu güneşli hava yer alırken İngiltere’deki örnekte dalgalarla boğuşan hiçbir canlının olmadığı bir gemi illüstrasyonu yer almaktadır. Bu illüstrasyon, tufanın karamsar havasını yansıtan bir şekilde resmedilmiştir.

Arka kapak işlevsellik bakımından incelendiğinde, Nuh hikâyesiyle ilgili özet vermekte ve içerik hakkında çocuğu meraklandırmaktadır. Ön kapaktaki illüstrasyonla da uyumludur.

2.3.2.4.2. Konu

Hikâye kitabına, Yusuf suresi 111. Ayet, tanıtım bölümü ve çanta metaforu ile başlanır. Sonrasında hikâyeye geçilir. İnsanların iblisin tuzaklarına kanarak kötü davranışlar sergilemesi üzerine, onlara rehberlik yapmak üzere Hz. Nuh’un gönderildiği bilgisiyle hikâyeye başlanır.

Tablo 17. Hz. Nuh İngiltere Örneği Konu ve Referanslar

BÖLÜMLER	İŞLEV	İşleniş Sırası	Hikâyenin Bölümleri	KONU	Atf yapılan herhangi bir ayet var mıdır?
1. BÖLÜM	ETKİNLİK	ÇANTA METAFORU: KELİMELEYLE İLGİLİ HAZIRBULUNUŞLUĞUN ÖLÇÜLMESİ			
	HİKÂYE	1	Giriş	Allah, Nuh'u insanlara rehberlik etmesi için peygamber olarak gönderir. Nuh'un kavmi, onun getirdiklerine kulak tıkar.	A'raf 7/ 59 Nuh 71/7
		2*	Gelişme	Nuh, kavmine Allah'a şükür etmeleri için birçok sebep gösterir. Ancak insanlar, Nuh'un da kendileri gibi bir insan olduğunu ve yalan söylediğini düşünürler.	Nuh 71/ 15-17 Hud 11/27
		3*	Gelişme	Nuh, 950 yıl boyunca insanları doğru yola çağırır ancak çok azı inanır. Kavmi Nuh'u eğer bu konuşmalarından vazgeçmezse taşlamakla tehdit eder.	Ankebut 29/ 14 Şuarâ 26/116
		4*	Gelişme	Hız. Nuh, çağrısına devam eder ama kavmi daha çok yoldan çıkar. Nuh, onları gelecek azaba karşı uyarır. Kavmi, azabı getirmesini ister.	Hud 11/ 26-32
	ETKİNLİK	AYNA METAFORU: DERİNLEMESİNE DÜŞÜNME VE YAZMA ETKİNLİĞİ			
	HİKÂYE	5*	Gelişme	Allah, Nuh'a bir gemi yapmasını emreder. Hız. Nuh, inananlarla beraber gemi inşa eder. Ancak, kavmi o bölgede deniz olmadığı için Nuh ve inananlarla alay ederler. Onlarsa Allah'ın sözüne güvenirlirler.	Hud 11/37-38 Rivayet
	ETKİNLİK	ÇİTTEN ATLAMA METAFORU NEHRİ GEÇME METAFORU DAĞA TIRMANMA METAFORU			
2. BÖLÜM	ETKİNLİK	ÇANTA METAFORU: KELİMELEYLE İLGİLİ HAZIRBULUNUŞLUĞUN ÖLÇÜLMESİ			
	HİKÂYE	6*	Gelişme	Nuh, Müslümanlarla birlikte gemiye biner. Onlar Allah'ın adıyla başlarlar. Her çeşit hayvan da çiftler halinde gemiye alınır. İnanmayanlar arkada kalır ve şaka olduğunu düşünürler.	Hud 11/ 40-41 Rivayet
	ETKİNLİK	AYNA METAFORU: DERİNLEMESİNE DÜŞÜNME VE YAZMA ETKİNLİĞİ			
	HİKÂYE	7*	Gelişme	Birden her yer suyla kaplanır. Sadece geminin içerisinde olanlar güvendedirler. İnanmayanlar saklanacak yer bulamazlar ve boğulurlar.	Hud 11/40 Kamer 54/11- 13 Ankebut 29/15 Saffat 37/82
		8	Gelişme	Toprak suyu çeker, gökyüzü de yağmuru durdurur ve gemi güvenli bir şekilde bir dağın üzerine oturur. Nuh ve diğer Müslümanlar güvende olurlar.	Hud 11/ 44
		9*	Sonuç	Şeytan'ın tuzakları, Nuh'u kandramaz. O Allah'ın sevdiği şeyleri yapar ve doğru yolu takip eder. Hayattaki hedef de budur.	
ETKİNLİK	ÇİTTEN ATLAMA METAFORU NEHRİ GEÇME METAFORU DAĞA TIRMANMA METAFORU				

2. Nuh suresi 15-17. Ayetler, Nuh peygamberin kavmine şükretmeleri için gösterdiği sebeplerdir. Bu ayetler hikâyede tırnak içerisinde Nuh'un konuşmaları olarak yer alır. Kavminden inanmayanların cevabı da Hud Suresi 27. Ayetin tırnak içine alınarak kullanılması şeklindedir.

3. Nuh'u taşlamakla tehdit edenlerin cümleleri, aynen Şuarâ 116. Ayetten alınarak tırnak içerisinde verilmiştir.

4. Hz. Nuh'un, kavmini gelecek cezaya karşı Hud suresi 26. Ayetle uyarması tırnak içerisinde verilirken, inanmayanların cevabı ise Hud 32. Ayetten tırnak içinde alınarak kullanılır.

5. İnanmayanların, Hz. Nuh ve inananlarla yakınlarda deniz olmadığı için alay etmesi olayı hadis kaynaklıdır. İnanmayanların alaylarına karşılık Nuh'un Hud Suresi, 38. Ayette bildirildiği üzere "...Eğer bizimle alay ederseniz, alay ettiğiniz gibi biz de sizlerle alay edeceğiz" şeklinde tırnak içerisinde karşılık verdiği görülür. Bu konuyla ilgili görüşlerimize Türkiye'deki örnekte yer verilmiştir.

6. Nuh'un, her şeye başlamadan önce Bismillah dediğiyle ilgili bilgi hadis kaynaklıdır. Din dilinin çocukla tanıştırılmasında örnek niteliğindedir.

7. İnanmayanların boğulmasıyla ilgili bilgiler Türkiye örneğinin aksine Kur'an'da yer aldığı şekilde anlatılmıştır.

5-7 yaş aralığındaki çocukların ahlaki gelişimlerinde; kötüler her zaman cezalandırılmakta, iyilerse her zaman ödüllendirilmektedir. Özellikle deist bir Tanrı anlayışından uzak olan bu dönem çocuklarında Tanrı, insanların hayatına daima müdahale etmektedir. Bu sebeple, Tanrı'nın istekleri yerine getirilmelidir (Karaca, 2007: 205; Reich, 2006: 434-437). Bu hikâyede inanamayanlar Allah'ın isteklerini yerine getirmemekle beraber Allah'a inanlara da

birçok zulüm yapmışlardır. Bu sebeple Allah'ın merhameti kötüler için azaba dönüşmüştür. İyiler ise bu durumdan güvenli bir şekilde kurtulmuştur.

9. Serinin diğer kitaplarında da görüldüğü gibi insanların dünyadaki amaçları açık bir şekilde bu kitapta da tekrardan hatırlatılmıştır.

Bu son paragraf bizde bu serinin yazınsal nitelikli metin olma amacından uzak öğretici metin niteliğinde işlenmeye doğru eğimli olduğunu göstermektedir. Serinin bu hikâyesi ve diğer hikâyelerinde verilmek istenen iletinin satır aralarına sıkıştırılarak verilmesinin ötesinde doğrudan verildiği görülmektedir. Yazar, etkinlikler ve kitapların yapısında takınmış olduğu okurun özgür olarak düşüncelerini şekillendirmesini sağlayan yaklaşıma ters olarak araya girmiş ve hikâyeden çıkarılması gereken iletiyi çocuk okura hatırlatma gereği duymuştur. Böylece çocuğun kendi tecrübeleri ve gelişim süreci doğrultusunda hikâyeyi anlamlandırılma, çıkarım yapma sorumluluğu elinden alınmıştır.

Özetle; serinin Âdem peygamber örneğinde de dile getirildiği üzere Yusuf suresi 111. Ayetten hareketle oluşturulmuştur. Hz. Nuh'un-toplumla, insanların-doğa ile olan kişi-toplum ve kişi-doğa çatışmaları sayesinde hikâyede süreklilik ve canlılık sağlanmıştır. Serinin önceki kitabında da olduğu gibi, çocuğun hikâyeye aktif katılım sağlaması için sorular sorulmuştur. Çocukların akıl yürütme süreçlerine yönelik sorular sorulmuştur. Bu soruların doğada bulunan somut nesnelere üzerinden yapıldığı tespit edilmiştir. Türkiye örneğinin aksine, İngiltere örneğinde birincil kaynaktan konuların-özellikle tufan-sansürlenmeden alındığı ve ikincil kaynağa başvurma çok sık olmadığı tespit edilmiştir. Hikâyenin kurgusu ve kullanılan diyaloglar, Kur'an'ı Kerim'deki ayetlerin aynen kullanılması şeklinde yer almıştır. Serinin bu kitabın sonunda da bir sonraki hikâyeye merak uyandırmak için kısa

bir paragraf ve bir sonraki kitabın kapağına yer verilmiştir. Çocuklar, serinin bir sonraki hikâyesi için meraklandırılmıştır.

2.3.2.4.3. İleti

Tablo 18. Hz. Nuh İngiltere Örneğinin İletileri

İleti	Hz. Nuh'u insanlara doğru yolu göstermesi için Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir.
	Allah, peygamberini ve kendisine inananları güven içinde korur. İnanmayanları ise azap içinde cezalandırır. (Ana İleti)
	İnsanların bu hayattaki amaçları Allah'ın sevdiği davranışları yerine getirip doğru yolu takip etmek, Nuh peygamber ve inanalara gibi Şeytan'ın tuzaklarına düşmemektir. (Serinin Açık İletisi)

2.3.2.4.4. Karakterler

Tablo 19. Hz. Nuh İngiltere Örneğinde Kullanılan Karakterler

Hikâyedeki Karakterler		Özellikleri	İsimler kaç kere kullanılır?
Ana Karakterler	Allah (cc.)	Kendisine inananları güvenli bir şekilde koruyandır. Kendisine inanmayıp baş kaldıranları da azap içerisinde cezalandıran yüce varlıktır.	12
	Hz. Nuh	İnsanları doğru yola iletmesi için Allah tarafından gönderilen peygamberdir. 950 yıl boyunca kavmini uyarmasına rağmen kavminden çok az kişi iman eder. Allah'ın emri üzerine gemi inşa eder. İnşa sırasında yakınlarda deniz olmadığı için inananların alaylarıyla karşı karşıya kalmasına rağmen Allah'ın sözüne sonsuz inancı sebebiyle amacından asla geri dönmez. İnanmayanlara da kendileriyle alay ettikleri gibi o gün geldiğinde alay edeceklerini bildirir. İnanlarla birlikte güvenli bir şekilde Tufan hadisesinden kurtulurlar.	14
Yan Karakterler	Nuh'un kavmi	Çok az inanan haricinde büyük çoğunluğu Nuh'un getirdiklerine inanmazlar. O'nu tehdit eder. Allah'ın göndermeyi vaat ettiği cezayı göndermesini talep ederler. Gemi inşası sırasında Nuh peygamber ile alay etmeye devam ederler. Tufan hadisesinde gemiye binmezler. En sonunda hepsi acı bir şekilde boğularak ölürlür.	5
	Müslümanlar	Allah'a ve peygamberi Hz. Nuh'un getirdiklerine inanırlar. Nu peygamber ile gemiyi inşa ederler. Tufan hadisesinde gemide oldukları için güvenli bir şekilde kurtulurlar.	3
	Gemide Bulunan Canlılar	Nuh peygamber, Müslümanlar ve her çeşit hayvandan birer çift gemide bulunan canlılardır. Hikâye kurgusunda özellikle hayvanlar pasif konumdadırlar.	

2.3.2.4.5. Dil ve Anlatım

Hikâyede, kullanılan kelime, cümle, paragraf, yazı tipi gibi unsurlar incelendiği şu şekilde bir sonuç çıkar:

Tablo 20. Hz. Nuh İngiltere Örneğın Dil ve Anlatım Özellikleri

Sayfalar	Bir cümlede en fazla kaç kelime vardır?	Bir cümlede en az kaç kelime vardır?	Bir sayfadaki toplam kelime sayısı kaçtır?	Bir sayfada toplam cümle sayısı kaçtır?	Bir Cümlede Bulunan Kelime Sayısının Ortalaması
16.	16	4	67	8	8,3
18.	10	2	56	9	6,2
20.	10	3	40	6	6,6
ETKİNLİK					
24.	12	4	60	9	6,6
ETKİNLİK					
32	6	1	36	8	4,5
ETKİNLİK					
36.	6	3	39	8	4,8
38.	7	3	27	6	4,5
ETKİNLİK					
7 Sayfa (Toplam)	9.5 (Ortalama)	2.8 (Ortalama)	325 Kelime (Toplam)	54 Cümle (Toplam)	5,9 (Ortalama)

-Bir cümlede en fazla 16, en az 2 kelime bulunmaktadır. Bir sayfada bulunan kelime sayısı ortalama 46,4'tür. Bir cümlede bulunan ortalama kelime sayısı 5,9'tür. Yazıların bulunduğu satırların uzunluğu, her sayfada 10.5 cm'dir. Sayfalarda, birden çok paragraf yer alır. Bir sayfada en az 6, en fazla 9 cümle bulunur. Bir sayfada bulunan cümle sayısı ortalama 7.7'dir. Bu hikâyede, toplamda 325 kelime olduğu tespit edilmiştir.

-Kullanılan bağlaç ve edatlar, serinin diğer hikâyesinde de görüldüğü gibi bazı cümlelerde birden fazla özne, eylem ve yargının bir cümle içerisinde bulunmasına sebebiyet vermiştir. Bazı örnekleri şu şekildedir:

“Onlar parmaklarını kulaklarına tıkadılar ve uzaklaştılar” (Khatri, 2012d: 16).

“Dünya suyunu yuttu ve gökyüzü yağmurlarını durdurdu” (Khatri, 2012d: 38).

-Kullanılan fiiller genelde somut olan 48 adet fiilden ibarettir. Din dilinde kullanılan fiillerden sadece ‘inan-’ fiiline yer verilir. Bunun dışında; ‘düşün-’, ‘önemse-’, ‘hisset-’ gibi soyut fiillerde yer almaktadır.

-Bu hikâyede pasif yapı bir cümle tespit edilmiştir

-Hikâyede yakın geçmiş zaman (Khatri, 2012d: 18), mişli geçmiş zaman (Khatri, 2012d: 20), sürekli geçmiş zaman (Khatri, 2012d: 36) olmak üzere üç cümlede bileşik zamanlı fiil kullanılmıştır.

-Serinin bu hikâyesinde de diğer hikâyelerinde olduğu gibi çocukların kelime dağarcığını geliştirmek için yeni fiiller ve kavramlar kullanılırken aynı zamanda kullanılan dilin anlaşılabilirliği için de farklı kazanımlara sahip etkinlikler hikâyenin başı, ortası ve sonunda yer almaktadır.

-Kitap, hikâyenin başlangıcında çocuğun aktif olarak katılımı ve merak duygusunun sürekliliği için Kur’an referanslı diyaloglarla Nuh’un kavmine aynı zamanda da muhatabı olan çocuğa sorular sorarken, ortasında ve sonundaki etkinliklerle katılımın devam ettirilmesine olanak sağlar. Çocuk hikâyeyi okurken aynı zamanda olayları etkinlikler sayesinde yorumlar, çıkarım yapar ve kendi düşüncelerini de yeniden yapılandırır.

-Hikâyede, Nuh ve halkının inanmayan gruplarıyla olan diyaloglarının yer aldığı görülmektedir. Ancak, bu yazarın zihninde olduğu kurgunun ötesinde tamamen Kur’an kaynaklıdır. Diyaloglarda geniş zaman kullanılırken, hikâyenin geri kalanında genel olarak geçmiş zamana başvurulduğu saptanır. Hikâye, Nuh tarafından değil genel olarak Kur’an’ı referans olarak kullanan, hikâyeye müdahil olmayan, dışarıdan izleyen, üçüncü kişili anlatıcı tarafından anlatılmıştır.

2.3.2.4.6. İllüstrasyonlar

Bu serinin Âdem peygamber hikâyesinde olduğu gibi Nuh peygamber hikâyesinde de sayfa düzeni, metin ve illüstrasyon tasarımı değişmemiştir. Âdem peygamber hikâyesi ile arasındaki tek fark sayfa sayısıdır. Bu kitapta, Nuh peygamberin hikâyesi 7 sayfa resim, 7 sayfa beyaz arka fon üzerine metin olmak üzere 14 sayfadan oluşmaktadır.

İllüstrasyonlarda çocukların ilgisini çekebilecek canlı, parlak ve sıcak renklerin tercih edildiği görülür. Çizilen nesnelere, genellikle yumuşak ve yuvarlak çizgilerle tasarlanırken, tufan olayında yüzen evlerin (tufandan dolayı zarar gören) illüstrasyonunun daha keskin çizgilerle tasarlandığı görülür. İllüstrasyonlar, Âdem peygamberin hikâyesinde de olduğu gibi renkleri ve şekilleri açısından fotoğraf gerçekliğine yakındır.

Metinler, aktif diyaloglara sahip olması sebebiyle illüstrasyonların da aracılığıyla çocuk okurların zihninde somutlaştırılmaya müsaitken; doğa resimleri, kimsenin bulunmadığı yerleşim yerleri, hiçbir canlının bulunmadığı gemi illüstrasyonları metin olmadan hikâyenin anlaşılmasını imkânsız hale getirmiştir. Metin-illüstrasyon uyumu, özellikle canlı varlıklar bulunmaması sebebiyle yetersiz ve görünür değildir.

Nuh'un kavminden bazılarının insan olduğu için Nuh'un yalan söyleyebileceğine inandıklarıyla ilgili -Kur'an'daki haliyle diyaloglar yer alır- metnin illüstrasyonunda, hiçbir canlının bulunmadığı bir yerleşim yeri resmedilmiştir.

Tufan'dan önce inananların ve diğer canlı çiftlerinin gemiye bindirilmesiyle ilgili metnin illüstrasyonunda gemiye binen hayvanlar siyah gölgeler halinde resmedilmiştir. İllüstrasyonlardaki hayvanlar bazı belirgin özellikleri sayesinde detaylı incelenirse anlaşılabilir. Ancak, çocukların kısıtlı tecrübeleri sebebiyle zaten çevresinde görüp, dokunarak tecrübe ettiklerinin dışında resimli çocuk kitaplarının hayvanları tanıtmaya ve

hayvanlarla ilgili önyargıları yıkma işlevleri de vardır. Nuh hikâyesi, bu işlevlerin sağlanmasında uygun bir hikâyeyken, kullanılan yöntem sebebiyle gerçekleşmesi imkânsız hale gelmiştir. Ayrıca, bu illüstrasyonlar gölgeli şekilleri sebebiyle hayvanların türlerinin ayrımını da zorlaştırmaktadır (Ek-12’de sunulmuştur.).

İnanmayanların saklanacak yer bulamayıp boğulduklarına dair metnin illüstrasyonunda, insan elleri, ayakları, evlerin, at arabalarının ve dağların bir kısımlarının fırtına da sürüklendikleri görülür. İllüstrasyonda ilgi çeken kısım, hiçbir sayfada ve serinin diğer kitaplarının genelinde de insan figürüne sansürlü de olsa rastlanmazken inanmayanların cezalandırıldığı bu illüstrasyonda insanların el ve ayaklarına yer verilmesi ilgi çekicidir. Çocuk kitaplarında sadece belirli konuların (sevgi, güven, dayanışma, ...) anlatılabileceğini savunanların gözünde bu illüstrasyonlar sakıncalı kategoridedir. Çünkü bir dehşet açık bir şekilde resmedilmiştir. Ayrıca, yaratıcının sevgi ve güven sıfatlarının dışında cezalandırıcı sıfatı da ön plana çıkarılmıştır. Ancak, çocuk kitaplarında her konunun uygun bir anlatımla kullanılabileceğini savunanlarda vardır (Yılmaz, & Yakar; 2018: 30-31). Bu bakış açısından bakıldığında özellikle de çocukların internet platformlarında, televizyonlarda, medyada ve çevrelerinde bu illüstrasyonların ötesinde daha korkunç karakter ve kurgularla karşılaştıkları kaçınılmazdır. Hatta bazı çocuklar bu zorlukların içerisinde yaşamaktadırlar da bu durumda illüstrasyonda özellikle yüz hatlarının olmaması, karakterlerin nasıl bir ruh halinde olduğunun belli olmasına engel olmuştur. Ancak, ellerinin havada olması yardım istedikleri düşüncesini çocukta doğurabilir. Bu da çocuğun Yaratıcısının sadece sevgi, merhamet ve güven veren yönüyle değil aynı zamanda uyarılarını dinlemeyenleri acı bir şekilde cezalandırıcı yönüyle de tanışmasına olanak sağlamıştır (Ek-13’de sunulmuştur.).

Bu serinin Âdem peygamber hikâyesinde de değindiğimiz gibi İngiltere şartlarında yeni okuma yazmaya başlayan 5-7 yaş aralığındaki çocuklar için metinler anlaşılacak şekildedir. Ancak illüstrasyonların kalıcılığı sağlama ve çocuğun karakteri özümsemesinde yardımcı olma işlevleri herhangi bir canlı varlık kullanılmadığı için bu kitapta da sağlanamamıştır.

İllüstrasyonlarda, derinlik algısına dikkat edildiği görülür. İllüstrasyonlar teknik olarak kaliteli ve başarılı olmalarına rağmen metinle uyum konusunda yetersizdirler.

2.3.2.4.7. Etkinlikler

Hikâye, iki bölümden oluşmaktadır. Her bölümde bir adet olmak üzere iki adet çanta, dinlenme noktası, çitlerden atlama, nehri aşma etkinlikleri bulunur. Etkinlikler, farklı olsa da içerikleri ve amaçları serinin Âdem hikâyesiyle aynı özelliklere sahiptir. Tekrara sebebiyet vermemek için detaylara yer verilmemiştir.

Hikâyenin en sonunda, bütün etkinliklerin cevap anahtarı yer almaktadır. Hikâyenin içerisinde sözlük yer almasa da etkinliklerin cevap anahtarı aynı işlevi görmektedir.

2.3.2.5. Hz. İbrahim Hikâyesinin İncelenmesi: Türkiye Örneği

2.3.2.5.1. Kapak Tasarımı

Ön kapakta bulunan illüstrasyon haricinde ön kapak, arka kapak, kapak sırtı, kullanılan teknik ve derinlik algısı Hz. Âdem örneğiyle aynı özelliktedir.

Ön kapak illüstrasyon bakımından incelendiğinde; hikâyenin içeriğiyle uyumlu olduğu görülür. Kâbe etrafında güvencinler ve ağaçlar yer almaktadır.

2.3.2.5.2. Konu

Hikâyeye başlamadan önce konuyla ilgili bir dörtlük bulunur. Sonrasında hikâyeye başlanır. İbrahim peygamberin çocukluğu hakkında fazla bilgi vermeden peygamber olmasıyla hikâyeye başlanır.

Tablo 21. Hz. İbrahim Türkiye Örneği Konu ve Referanslar

İşleniş Sırası	Hikâyenin Bölümleri	KONU	Atf yapılan herhangi bir ayet var mıdır?
1*	Giriş	İbrahim, Fırat ve Dicle Nehirleri arasında birçok bilgisiz insanın olduğu bir yerde yaşar. Allah'a inanır ve diğer insanları da O'na inanmaya davet eder.	Bakara 2/131 Enbiyâ 21/51 Rivayet
2*	Gelişme	Peygamberlik görevi verildikten sonra ülkenin kralı Nemrut'u Allah'a inanmaya davet eder. Ancak Nemrut ve halkın bir bölümü İbrahim'e inanmaz. İbrahim ve inananlar, sıkıntılarının artması sebebiyle Mısır'a göç eder.	Bakara 2/258 Meryem 19/42-46 ... Rivayet
3*	Gelişme	Hacer ile evlenir ve İsmail adında bir oğlu olur. İsmail doğduktan sonra İbrahim (as) O'nu ve eşi Hacer'i Allah'ın emri üzerine Mekke'de Safa ve Merve tepelerinin yakınında bırakır. Hacer'in su bulma çabalarından bahsedilir. Bir süre sonra Mekke şehir olur. İbrahim ailesiyle beraber yaşamaya başlar. İsmail'e peygamberlik görevi verilir.	Sâffât 37/99-101 İbrâhîm 14/37 ... Rivayet
DUA: (Bakara 2/127)			
4*	Gelişme	İbrahim, Âdem (as) tarafından yapılan Kâbe'yi oğlu İsmail ile yeniden inşa eder. Kâbe tamamlanınca insanları ibadet etmeye davet ederler.	Bakara 2/125-127 Rivayet
5	Sonuç	Allah, sağlıklı ve maddi durumu iyi olanların hacca gitmesini ister. İnsanlar, Kurban Bayramından kısa bir süre önce Mekke'de toplanırlar.	Bakara 2/125 Hac 22/26-28
YAPIP-ETME ETKİNLİĞİ (KÂBE YAPIYORUZ) NELER ÖĞRENDİK? (AÇIK UÇLU SORULAR)			

1. Kur'an' da İbrahim'in doğduğu ve yaşadığı şehir hakkında bilgi yer almaz. Bu bilgiler rivayet (tarih ve tefsir kitapları) kaynaklıdır. Hikâyeye, İbrahim'in küçük yaşlardan itibaren Allah'a iman eden akıllı ve doğru sözlü bir çocuk olduğu bilgisiyle başlanır. Ancak, Allah'ı bulma yolculuğundan bahsedilmez.

2. Kur'an'da İbrahim'in tartıştığı kişinin adı geçmemektedir. Bu kişinin o dönemin hükümdarı Nemrut olduğuyula ilgili bilgiler diğer İslam kaynaklarında (tefsir ve tarih kitapları) yer alır (Harman, 2000: 270). Bu hikâye kitabında, İbrahim peygamberin ateşe

atılması ve Allah tarafından korunmasından bahsedilmemiştir. Ancak hikâyede Hz. İbrahim ve inananların sıkıntı çektikleri için buldukları bölgeyi terk etmeleri, Mısır'a varmaları, orada Hz. İbrahim'in Hz. Hacer ile evlenmesi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. İnananların kimler olduğu hakkında bilgi yer almaz. Yaptığı yolculuklarda uğradıkları şehirlerin bilgisine, birincil kaynaktan değil ikincil İslam kaynaklarından (tefsir ve tarih kitapları) ulaşılmaktadır (Harman, 2000: 270).

3. Kur'an ayetlerinde İbrahim'in eşi Hacer hakkında bilgi yer almamaktadır. Onunla ilgili bilgilere diğer İslam kaynaklarından ulaşılır. Mevcut bilgiler de özellikle İsmail'in doğumu ve küçük yaşlarda uzaklaştırılmalarıyla ilgili kısımlar Tevrat'taki bilgilerle örtüşmektedir. Ayetlerde ise İsmail'in, İbrahim'in yaşlılık yıllarında ettiği dua sonucunda mucize olarak verildiğinden bahsedilir. Hz. Hacer ve diğer detaylardan bahsedilememekle beraber Hz. İbrahim'in Hz. İsmail'i (Ayette ad verilme de İslam kültüründe yaygın inanış bu yöndedir.) küçük yaşlarında Beytü'l-Harâm'a bıraktığı da ayetlerde yer almaktadır. Ancak, Hz. İbrahim'in Hz. İsmail'i oraya nasıl getirdiği ile ilgili farklı rivayetler vardır. Ayrıca, Zem zem kuyusu mucizesi de rivayet kaynaklı olmakla beraber Kur'an'da Hz. Hacer'in iki vadi arasında koştuğundan bahsedilmektedir (Bozkurt & Küçükaşcı, 2003: 556; Harman, 2001: 78).

Hikâyede, Hz. İbrahim'in eşi Hacer'i ve oğlu İsmail'i Allah'ın emri sebebiyle çölde bırakması üzerine Hz. Hacer ve İsmail'in hayatta kalma mücadelesine yer verilir. Bu bölümde, kişi-doğa çatışması bulunmaktadır. Allah'a samimi bir şekilde inanan ve güvenen Hz. Hacer, çocuğuna su bulmak için Safa ve Merve tepeleri arasında koşarak mücadelesini ortaya koymaktadır. Sonrasında, Allah'a dua ederek ondan yardım istemekte, Allah'ta kendisine inanan ve güvenen Hz. Hacer ve oğlunu yalnız bırakmamaktadır. Onların ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Allah kendisine samimi bir şekilde inanan ve güvenen kullarını

asla yalnız bırakmayacağına işlendiği bir hikâye olsa da Hz. İbrahim'in ailesini çölün ortasında terk etmesi bu dönem çocukları tarafından anlaşılabilir bir durum değildir. Ancak, çocukların hayatlarında veya çevrelerinde karşılaşılabilecekleri durumlardan birisi olduğu da göz ardı edilemez.

4. Kâbe'yi ilk inşa eden kişi hakkındaki bilgilere Âdem peygamber bölümünde yer verilmiştir. (Bkz. Âdem Peygamber Türkiye Örneği)

Hikâyede 'Makâm-ı İbrâhim', Kabe'nin inşasında İbrahim yüksek yerlere yetişemediğinde İsmail'in getirdiği ve İbrahim'in ayak izinin çıktığı taş olarak anlatılmıştır. Ancak 'Makâm-ı İbrâhim' kavramından Kur'an'ın bazı ayetlerinde söz edilirken (Âl-i İmrân 3/97, Bakara 2/125), onun İbrahim'in Kabe'nin inşasında yüksek kısımlara yetişmek amacıyla üzerine basmış olduğu ve ayak izlerinin bulunduğu taş olduğuyla ilgili fikir ayrılıkları söz konusudur (Bozkurt, 2003: 412).

Özetle, hikâye Hz. İbrahim'in hayatını anlatma fikrinden hareketle oluşturulmuştur. Herhangi bir soru veya problemden hareket edilmemiştir. Hikâyeye, İbrahim'in küçük yaşlardan itibaren Allah'a iman eden akıllı ve doğru sözlü bir çocuk olduğu bilgisiyle başlanır. Ancak, Allah'ı bulma yolculuğundan bahsedilmez. Nemrut ve halkını uyarmasından bahsedilir. Ancak, putları kırması ve ateşe atılması olayına yer verilmez. Hz. İbrahim'in eşi ve oğlu İsmail'i çöle bırakması ve 'Zem Zem' hadisesinden bahsedilirken, İsmail'in kurban edilmesi yer almaz. Bunun yerine Kabe'nin inşası, insanların hacca çağrılması hikâyenin başından sonuna kadar beş yerde vurgulanır. Hikâyenin sonunda, namazda okunan 'Salli-Barik' dualarının Hz. İbrahim' le ilişkisinden ve öneminden bahseden iki cümlelik not yer alır.

Birincil kaynağın vermek istediği mesajların dışında birçok detaya girilmiştir. Hikâyede yer alan diyaloglar rivayet kaynaklı olmakla beraber, yazarın yorumları ve sadeleştirmeleri de

mevcuttur. Rivayetlerin sık sık ve detaylarına inilerek kullanıldığı görülür. Çocuklara iletmeye çalışılan bazı konularda alimlerin fikir ayrılıklarının da yer aldığı tespit edilmiştir. İbrahim peygamberin Nemrut ile olan mücadelesine çocukların anlayış düzeylerine uygun olmadığı için yer verilmediği varsayılmaktadır. İbrahim peygamberin hayatı hakkında bilinen her şey bazı sansürlemelerle çocuklara anlatılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple, hikâyede bütünlük söz konusu değildir. Hikâyenin girişinde ortaya atılan bir sorun veya konunun, gelişme bölümünde işlenip, sonuç bölümünde de genel bir iletinin verilmesi mümkün olmamıştır. Birden çok ileti ortaya çıkmıştır. Hikâyede süreklilik ve bütünlük sağlanamamıştır.

2.3.2.5.3. İleti

Bu hikâyedeki iletiler şu şekildedir;

Tablo 22. Hz. İbrahim Türkiye Örneğinin İletileri

İleti	Allah, her şeyin Yaratıcısıdır.
	Allah'a iman eden insanlar birçok sıkıntıyla karşılaşır.
	Allah, kendisine iman eden Hacer'in dualarını işitir. Onu ve bebeğini korur.
	Müslümanlar, hac yapmak için Kurban Bayramından önce Mekke'ye giderler.
	Hacca gidenler, İbrahim'in anlarıyla karşılaşır.

2.3.2.5.4. Karakterler

Bu hikâyede kullanılan karakterler şunlardır;

Tablo 23. Hz. İbrahim Türkiye Örneğinde Kullanılan Karakterler

Hikâyedeki Karakterler		Özellikleri	İsimler kaç kere kullanılır?
Ana Karakterler	Allah (cc.)	Her şeyin sahibi on Yüce varlıktır. Kendisine iman den ve güvenen kullarının dualarını işitir ve onları korur.	16
	Hz. İbrahim	Çocukluğundan beri Allah'a inanan akıllı ve doğru sözlü bir peygamberdir. Allah'ın emirlerine koşulsuz itaat eder. Oğlu ile Kabe'yi inşa eder.	24
Yan Karakterler	Hz. İsmail	İbrahim'in oğludur. Allah, İsmail'e de peygamberlik verir. Babası İbrahim ile Kabe'yi yeniden inşa ederler.	12
	Hz. Hacer	İbrahim'in eşidir. Allah'ın emirlerine koşulsuz itaat eder. Allah da bebeği ile onu korur.	7
	Nemrut	İbrahim'in yaşadığı ülkenin hükümdarıdır. İbrahim'in sözlerini dikkate almaz ve Allah'a iman etmez.	2
	Hz. Âdem	Kabe'yi ilk inşa eden peygamberdir.	1

2.3.2.5.5. Dil ve Anlatım

Hikâyede, kullanılan kelime, cümle, paragraf, yazı tipi gibi unsurlar incelendiği şu şekilde bir sonuç çıkar:

Tablo 24. Hz. İbrahim Türkiye Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri

Sayfalar	Bir Cümlede En Fazla Kaç Kelime Vardır?	Bir Cümlede En Az Kaç Kelime Vardır?	Bir Sayfadaki Toplam Kelime Sayısı Kaçtır?	Bir Sayfada Toplam Cümle Sayısı Kaçtır?	Bir Cümlede Bulunan Kelime Sayısının Ortalaması
3.	9	4	54	8	6.75
5.	10	4	48	7	6.85
7.	10	4	39	6	6.5
9.	9	3	42	7	6
11.	11	3	69	11	6.27
13.	16	3	75	12	6.25
15.	9	3	53	9	5.8
17.	12	3	41	7	5.85
19.	8	4	54	8	6.75
21.	17	6	63	6	10.5
10 Sayfa (Toplam)	11.1 (Ortalama)	3.7 (Ortalama)	538 Kelime (Toplam)	81 Cümle (Toplam)	6.7 (Ortalama)

-Bir cümlede en fazla 17, en az 3 kelime bulunmaktadır. Bir sayfada bulunan kelime sayısı ortalama 53.8'dir. Bir cümlede bulunan ortalama kelime sayısı 6.75'tir. Her sayfada neredeyse 17 cm'yi bulan en az bir satırın yer aldığı görülür. Sayfalarda, birden çok paragraf

yer alır. Bir sayfada en az 6, en fazla 12 cümle bulunur. Bir sayfada bulunan cümle sayısı ortalama 8.1'tir. Bu hikâyede, toplamda 538 kelime olduğu tespit edilmiştir.

-Cümlelerde kullanılan bağlaçların cümleleri uzatmaya ve bir cümlede birden fazla yargının bulunmasına sebebiyet vermiştir. Örneğin: “Bugün dünyanın her yerinden insanlar bu görevi yerine getirmek için Kurban Bayramı’ndan kısa bir süre önce Mekke’de toplanmaktadır” (Hazreti İbrahim, 2011; 21).

-Hikâyede, ‘rahat ver-’, ‘emret-’, ‘tüken-’, ‘oluştur-’, ‘veril-’, ‘ad ver-’ gibi çocukların sık kullanmadığı, kısmen de edilgen çatılı fiiller kullanılmıştır. Toplam 52 adet fiil kullanılmıştır.

-Hikâyede, 11 cümlede bileşik zamanlı fiil kullanılmıştır. Bu fiiller, hikâye birleşik zamanlı fiillerden oluşurlar.

-Bu hikâyede 3 pasif yapı cümle tespit edilmiştir.

-Hikâyenin başında, sonunda veya içerisinde hikâyede kullanılan günlük ve dini kavramların anlamlarının verildiği bir bölüm yer almamaktadır. Örneğin; Allah’a sığın-, Allah’a şükret-, dua et-, ikram et- nasihat et-, cömertlik, merhamet, hac, ...vb. kelimeler cümle içerisinde açıklanmamakla birlikte hikâyenin bir bölümünde anlamlarına ve mahiyetlerine de yer verilmemiştir. Ancak bazı kavramların hikâye içerisinde açıklandığı görülmektedir. Örneğin, ‘Zem Zem’ kavramının kelime anlamı parantez içerisinde verilmiştir. Ayrıca, ‘Makām-ı İbrâhim’ kavramı da detaylı bir şekilde hikâyesiyle açıklanmıştır.

-Hikâyenin ilerleyen sayfalarında, İbrahim ve İsmail’in Kabe’yi inşa ederken yorulduklarında namaz kılıp, dua ettiklerinden bahsedilir. Onların ettikleri dua; “Ey rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin.” Mealiyle Bakara suresi 127. Ayettir. Ancak hikâyede bu ayetin anlamına yer verilmemiştir. Sadece, Arapça yazılışı ve transliterasyonu yer almaktadır.

-Hikâyede, beş yerde kısa diyaloglara verilmiştir. Bu diyaloglar genelde rivayet kaynaklıdır. Rivayetlerin kullanımında da anlatıcının yorumlarının çoğunlukla yer aldığı görülmektedir.

-Hikâye içerisinde çocuk okurun aktif katılımını sağlayacak herhangi bir bölüm veya cümleye rastlanmamaktadır. Hikâyede üçüncü kişili anlatıcının kullanıldığı tespit edilmiştir. Hikâyedeki diyaloglarda da üçüncü kişinin müdahalesi bulunmaktadır.

2.3.2.5.6. İllüstrasyon

Bu hikâyede serinin diğer hikâyeleri ile aynı sayfa düzeni, metin ve illüstrasyon tasarımı özelliklerine sahiptir.

Hikâyede adı geçen bazı karakterlerin illüstrasyonlarına yer verilir. İbrahim, Nemrut ve İsmail karakterlerinin yer aldığı 4 sayfa bulunmaktadır. İsmail'in bebeklik illüstrasyonu haricinde diğer illüstrasyonlarda karakterlerin yüz hatlarına yer verilmez. Bu illüstrasyonlar incelendiğinde;

İlk illüstrasyon, İbrahim ile Nemrut'un konuşmasını içerir. Karakterler, entari giymiş şekilde resmedilmiştir. Bir karakterin arkası dönükken, diğer karakter arkası dönük karakter tarafından sansürlenmiştir.

Hz. Hacer ve oğlunun çölde susuz kalmalarının anlatıldığı bölümün illüstrasyonunda, bebek İsmail'in kundak içerisinde çizilen illüstrasyonu yer almaktadır. İncelenen hikâyeler arasında ilk kez bir karakterin tüm yüz hatlarının detaylı bir şekilde çizildiği görülür. Bu illüstrasyonda, bebek İsmail ve 'Zem Zem' suyu dışında herhangi bir detay yer almamaktadır (Ek-14'de sunulmuştur.).

İnsanların hac yapmak için Mekke'de toplanmalarının anlatıldığı metnin illüstrasyonunda, Kâbe'yi tavaf eden insan topluluğu resmedilmiştir. Bu topluluk, beyaz ve gri tonlarında dış

hatları dışında hiçbir detayın yer almadığı silüetler şeklinde resmedilmiştir (Ek-15’de sunulmuştur.).

Karakterlerin bulunduğu sayfaların dışında iki sayfanın illüstrasyonunda; kimsenin bulunmadığı çadırların resmedildiği görülür. Bu illüstrasyonların metinlerinden birisi, Hacer’in kendisi ve bebeğini çölde bırakan İbrahim ile arasında geçen diyaloglarını konu alır. İsmail’in doğumunun anlatıldığı metnin illüstrasyonunda boş bir beşik bulunmaktadır.

Derinlik algısına dikkat edilmediği, sayfalarda orantısız boyutlarda nesnelere yer aldığı, bazı çizimlerin gerçek dışı olduğu görülür.

2.3.2.5.7. Etkinlikler

Etkinlikler, serinin diğer hikâyelerinde olduğu gibi iki tanedir ve hikâyenin sonunda yer alır. İlki, ‘Kâbe Yapıyoruz’ etkinliğidir. Yazar, bu hikâyenin birçok sayfasında Kabe’nin inşasını ve önemini vurgulamıştır. Bu etkinlikle de İbrahim peygamber, Kâbe ile sembolleştirilmiştir. ‘Neler Öğrendik’ adlı ikinci etkinlikte İbrahim hikâyesiyle alakalı hatırlama düzeyinde beş soru yer almaktadır.

2.3.2.6. Hz. İbrahim Hikâyesinin İncelenmesi: İngiltere Örneği

2.3.2.6.1. Kapak Tasarımı

Kapakta bulunan illüstrasyon ve özet kısmı haricinde ön kapak, arka kapak, kapak sırtı, kullanılan teknik ve derinlik algısı serinin önceki kitaplarıyla aynı özelliktedir.

Ön kapakta kullanılan illüstrasyon, işlevsellik bakımından kitabın içeriği hakkında sembolik de olsa ipucu vermektedir. Ön kapakta, pastel renklerin ağırlıkta olduğu, hiçbir şeyin yer almadığı bir çölde, ufka doğru giden çocuk ayak izleri bulunur.

Arka kapak işlevsellik bakımdan, kitabın içeriğiyle uyumludur. Özet kısmı, hikâyenin içeriğiyle ilgili çocukların merak duygularını uyandıracak niteliktedir.

2.3.2.6.2. Konu

Hikâye kitabına, Yusuf suresi 111. Ayet, tanıtım bölümü ve çanta metaforu ile başlanır. Sonrasında hikâyeye geçilir. Hz. İbrahim’in daha küçük bir çocukken babasını ve toplumu putlara inandıkları için eleştirmesi ile başlanır.

Tablo 25. Hz. İbrahim İngiltere Örneği Konu ve Referanslar

BÖLÜMLER	İŞLEV	İşleniş Sırası	Hikâyenin Bölümleri	KONU	Atf yapılan herhangi bir ayet var mıdır?
1. BÖLÜM	ETKİNLİK	ÇANTA METAFORU: KELİMELERLE İLGİLİ HAZIRBULUNUŞLUĞUN ÖLÇÜLMESİ			
	HİKÂYE	1*	Giriş	Allah, küçükken bile bilgili olan İbrahim’i peygamber olarak gönderir. İbrahim’in babası O’nu görmeyen ve duymayan putlara inanır. İbrahim’de babasını uyandırır ancak babası da diğer insanlar gibi onu dinlemez.	Meryem 19/42-46 Enbiyâ 21/51-73 Şuarâ 26/70-89 ...
		2*	Gelişme	İbrahim’in balta ile putları kırmasını ve devamını konu alır.	Sâffât 37/88-96 Enbiyâ 21/57-70 ...
	ETKİNLİK	AYNA METAFORU: DERİNLEMESİNE DÜŞÜNME VE YAZMA ETKİNLİĞİ			
	HİKÂYE	3*	Sonuç	İnsanlar, İbrahim’in putları kırdığını anlarlar. Onu yakmaya karar verirler. Ancak, Allah’ın emriyle ateş İbrahim’i yakmaz. Allah kendisine inanan İbrahim’i tehlikelerden korur.	Enbiyâ 21/68-70 Ankebût 29/24
	ETKİNLİK	ÇİTTEN ATLAMA METAFORU NEHRİ GEÇME METAFORU DAĞA TIRMANMA METAFORU			
2. BÖLÜM	ETKİNLİK	ÇANTA METAFORU: KELİMELERLE İLGİLİ HAZIRBULUNUŞLUĞUN ÖLÇÜLMESİ			
	HİKÂYE	4*	Giriş Gelişme	Sonrasında İbrahim şehir şehir dolaşmaya başlar. Hacer adından eşi ve İsmail adında bir oğlu vardır. Allah’ın emri sebebiyle Hz. İbrahim’in eşi ve oğlunu çöle bırakması olayını konu alır.	Sâffât 37/99-101 İbrâhîm 14/37 Rivayet

	ETKİNLİK	AYNA METAFORU: DERİNLEMESİNE DÜŞÜNME VE YAZMA ETKİNLİĞİ			
	HİKÂYE	5*	Sonuç	İsmail'in susması üzerine Hz. Hacer iki vadi arasında su arar ve Allah'a güvenmelerinin sonucunda 'Zem Zem' mucizesi ile ödüllendirilirler.	Rivayet
	ETKİNLİK	ÇİTTEN ATLAMA METAFORU NEHRİ GEÇME METAFORU DAĞA TIRMANMA METAFORU			
3. BÖLÜM	ETKİNLİK	ÇANTA METAFORU: KELİMELERLE İLGİLİ HAZIRBULUNUŞLUĞUN ÖLÇÜLMESİ			
	HİKÂYE	6*	Giriş	Çöldeki vadi zamanla Mekke adındaki şehre dönüşür. İbrahim'in rüyası ve İsmail'i kurban etmek için ziyarete gelmesini anlatır.	Sâffât 37/101-112
	ETKİNLİK	AYNA METAFORU: DERİNLEMESİNE DÜŞÜNME VE YAZMA ETKİNLİĞİ			
	HİKÂYE	7*	Gelişme	İsmail Allah'ın emrini yerine getirmesini ister. İbrahim ve İsmail arasında geçen olaylardan bahsedilir. Her ikisi de imtihanı geçerler. Allah, İsmail'i kurtarır ve bir koyun gönderir.	Sâffât 37/101-112
		8*	Sonuç	Şeytanın tuzakları işe yaramaz. İbrahim doğru yolu takip eder ve Allah'ın sevdiği işleri yapar. Allah onu yakın arkadaşı olarak kabul eder. İbrahim sonunda kazanır.	Âl-i İmran 3/68
	ETKİNLİK	ÇİTTEN ATLAMA METAFORU NEHRİ GEÇME METAFORU DAĞA TIRMANMA METAFORU			
4. BÖLÜM	ETKİNLİK	ÇANTA METAFORU: KELİMELERLE İLGİLİ HAZIRBULUNUŞLUĞUN ÖLÇÜLMESİ			
	HİKÂYE	9	Sonuç	İbrahim ve İsmail'in Kabe'yi inşası ve Hac ibadeti hakkında kısa bilgilendirme yapılır.	Bakara 2/125 Âl-i İmrân 3/96 Hac 22/26-28
	ETKİNLİK	ÇİTTEN ATLAMA METAFORU NEHRİ GEÇME METAFORU DAĞA TIRMANMA METAFORU BAVUL METAFORU			

1-2-3. Hz. İbrahim'in öncelikle babasını, sonrasında toplumu putlara tapmanın mantıksızlığı konusunda uyarmasını konu alır. Kişi-toplum çatışmasına yer verilmiştir. Burada kullanılan sorular ve diyaloglar birincil kaynaktan yer aldığı gibidir. Hz. İbrahim'in insanların düşünceleri için öne sürdüğü deliller kullanılmıştır. Fakat, insanlar Hz. İbrahim'e inanmazlar ve ateşe atarlar. Allah da samimi imanı sayesinde ateşten korunduğu görülür. Türkiye'deki örneğin aksine bu hikâyede Hz. İbrahim'in büyük bir ateşe atılmasından bahsedilmektedir.

4-5. Hz. İbrahim'in eşi Hz. Hacer'i ve oğlu İsmail'i Beytü'l-Harâm'a bırakması ile ilgili düşüncelerimiz Türkiye örneğinde yer almaktadır. Tekrara düşmemek için yer verilmemektedir.

6-7-8. Kurban olayı, birincil kaynaktan yer aldığı şekilde yetişkinlere anlatılır gibi anlatılmıştır. Fakat, Hz. İbrahim oğlunu çok sevse de Allah'ın emri olması sebebiyle emri yerine getirmek zorunda olduğu vurgulanmıştır. Bunun bir sınav olduğu ve her ikisinin de Şeytan'a uymak yerine Allah'a teslim olarak sınavı geçtikleri açık mesajı verilmiştir.

Her kitabın sonunda verilen mesaj bu hikâyede 3. Bölümün sonunda verilmiştir. Böylece, İbrahim peygamberinde Şeytan'ın tuzaklarına kanmadığı; doğru yolu takip ettiği, Allah ne isterse onu yaptığı ve Allah'ın dostu olduğu iletisi açık bir şekilde verilir.

Hikâyede hem Hz. İbrahim'in hem de oğlu İsmail'in Allah'ın emri karşısında teslimiyetleri ele alınmıştır. Allah'ta kendisine samimi bir şekilde inanan ve teslim olan kullarının zarar görmesine izin vermemiş ve en güzel şekilde ödüllendirmiştir. Ancak, 5-7 yaş aralığındaki çocukların gelişim özellikleri göz ardı edilerek yetişkinlerin muhatap alındığı bu hikâyenin diyaloglarına kadar birincil kaynaktan yer aldığı gibi kullanıldığı tespit edilmiştir. Peygamber hikâyelerinin çocuk kitaplarında kullanılmasının en önemli sebeplerinden birisi çocukların rol-model alma özelliklerinin başka karakterlerden peygamberlere yöneltilmesidir. Ancak bu hikâye Allah'a koşulsuz teslimiyeti, samimi inancı ve güveni anlatsa da yetişkinlerin üst düzey akıl yürütme süreçleri ve soyut olarak anlamlandırmaları sayesinde anlaşılabilir bir olaydır. 5-7 yaş aralığındaki çocukların güven ve bağlanma ihtiyaçlarına, sağlıklı Tanrı tasavvurlarının oluşmasına olumsuz etki yapabilecek niteliktedir.

Özetle; serinin bu kitabı da Yusuf suresi 111. Ayetten hareketle oluşturulmasının yanında Hz. İbrahim'in Allah'ı bulma yolcuğu haricinde bütün hikâyesine yer verilmiştir. Türkiye örneğinin aksine, birincil kaynaktan geçen konuların -ateşe atılma, kurban edilme-

sansürlemeden ele alındığı görülmüştür. Bu kitap, serinin diğer kitaplarının aksine dört bölümden oluşmuştur. Her bölümün, kendi içerisinde giriş-gelişme-sonuç bölümü bulunmaktadır. Birinci bölümde; kişi-toplum çatışmasına; ikinci bölümde, kişi-doğa çatışmasına; üçüncü bölümde, kişi-kişi çatışmasına yer verilir. Son bölüm ise hac konusunda çocukları bilgilendirmek amacıyla yazılmıştır. Ancak bu hikâyenin kullanımında, birinci bölümde üst-düzye akıl yürütme süreçlerine yer verilmesi; ikinci ve üçüncü bölümlerde rol-model alınması istenen peygamberin eşi ve çocuğunu ıssız bir çölde terk etmesi ya da oğlunu kurban etmesi olaylarının Hz. İbrahim'in niyeti -Allah'a koşulsuz iman ve teslimiyet- farklı olsa da 5-7 yaş aralığındaki çocukların anlayışlarına uygun olmadığı tespit edilmiştir. Hikâyenin genelinde Kur'an ayetleri diyaloglar şeklinde hiçbir yorumda bulunulmaksızın kullanılmıştır. Sadece bazı bölümlerde rivayetlere yer verilmiştir. Rivayetlerin kullanımında genellikle detayların verilmesinden kaçınılmıştır. Birden çok bölüm olması, Hz. İbrahim'in hayatının neredeyse hepsine yer verilmesi sebebiyle hikâye uzamış ve iletiler artmıştır.

Serinin bu kitabın sonunda da bir sonraki hikâyeye merak uyandırmak için kısa bir paragraf ve bir sonraki kitabın kapağına yer verilmiştir. Çocuklar, serinin bir sonraki hikâyesi için meraklandırılmıştır.

2.3.2.6.3. İleti

Tablo 26. Hz. İbrahim İngiltere Örneğinin İletileri

İleti	Allah, kendisine inananları inanmayanların zulmünden korur.
	Allah kendisine koşulsuz olarak inanan ve güvenen Hacer, İsmail ve İbrahim'i imtihanlarının sonucunda ödüllendirir.
	Şeytanın tuzaklarına kanmayan, Allah'ın sevdiği işleri yapan İbrahim, Allah'ın dostu olur. (Serinin Açık İletisi)

2.3.2.6.4. Karakterler

Tablo 27. Hz. İbrahim İngiltere Örneğinde Kullanılan Karakterler

Hikâyedeki Karakterler		Özellikleri	İsimler kaç kere kullanılır ?
Ana Karakterler	Allah (cc.)	İnsanları bazı imtihanlara tabi tutar. Bu imtihanlardan geçen insanları ve samimi bir şekilde ona güvenenleri ödüllendirir.	15
	Hz. İbrahim	Bilge bir çocuktur. Babasına ve yaşadığı halka putlara tapmanın mantık dışı olduğunu anlatır. Allah'ın emirlerine koşulsuz itaat eder. İmtihanlarının sonucunda Allah tarafından ödüllendirilir ve O'nun dostu olur.	19
	Hz. İsmail	İbrahim'in oğludur. Allah'ın emrine koşulsuz itaat eder. Allah tarafından ödüllendirilir. Babasına Kabe'nin yeniden inşa edilmesinde yardım eder.	9
Yan Karakterler	Hz. Hacer	İbrahim'in eşidir. Allah'ın emrine itaat eder. İmtihanını başarıyla tamamlar ve ödüllendirilir.	6
	İnsanlar	İbrahim'in putlar hakkında söylediklerini mantıklı bulurlar. Ancak gurur ve kibirlerine yenik düşerek onu ateşe atarlar.	3
	İbrahim'in babası	Putlara inanır. İbrahim'in söylediklerini halkın geri kalanı gibi kabul etmez.	2

2.3.2.6.5. Dil ve Anlatım

Hikâyede, kullanılan kelime, cümle, paragraf, yazı tipi gibi unsurlar incelendiği şu şekilde bir sonuç çıkar:

Tablo 28. Hz. İbrahim İngiltere Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri

Sayfalar	Bir cümlede en fazla kaç kelime vardır?	Bir cümlede en az kaç kelime vardır?	Bir sayfadaki toplam kelime sayısı kaçtır?	Bir sayfada toplam cümle sayısı kaçtır?	Bir Cümlede Bulunan Kelime Sayısının Ortalaması
16.	10	3	63	11	5.72
18.	9	4	20	3	6.66
ETKİNLİK					
22.	9	2	55	10	5.5
24.	11	2	68	14	4.85
ETKİNLİK					
32.	7	3	54	11	4.9
34.	8	3	25	5	5
ETKİNLİK					
38.	9	3	50	9	5.5
40.	10	3	47	9	5.2
ETKİNLİK					
48.	15	5	46	6	7.6
52.	8	4	34	6	5.6
54.	7	2	44	9	4.8
ETKİNLİK					
62.	8	3	44	8	5.5
12 Sayfa (Toplam)	9.25 (Ortalama)	3.08 (Ortalama)	550 Kelime (Toplam)	101 Cümle (Toplam)	5.56 (Ortalama)

-Bir cümlede en fazla 15, en az 2 kelime bulunmaktadır. Bir sayfada bulunan kelime sayısı ortalama 45.8'dir. Bir cümlede bulunan ortalama kelime sayısı 5.56'tir. Yazıların bulunduğu satırların uzunluğu, her sayfada 10.5 cm.'dir. Sayfalarda, birden çok paragraf yer alır. Bir sayfada en az 3, en fazla 11 cümle bulunur. Bir sayfada bulunan cümle sayısı ortalama 8.4'tir. Bu hikâyede, toplamda 550 kelime olduğu tespit edilmiştir.

-Cümlelerde kullanılan bağlaçların cümleleri uzatmaya ve bir cümlede birden fazla yargının bulunmasına sebebiyet verdiği görülür. Örneğin: “O, putların yanına gitti ve onlara küçük parçalara ayırdı” (Khatri, 2012b: 18).

-Kullanılan filler genelde somut olan 66 adet fiilden ibarettir. Din dilinde kullanılan fiillerden sadece ‘inan-’, ‘ibadet et-’, ‘düşün-’, ‘kurban et-’ fiillerine yer verilir.

-Bu hikâyede pasif yapı cümle tespit edilmemiştir.

-Hikâyede, 4 cümlede bileşik zamanlı fiil kullanılmıştır. Bu fillerin, sürekli geçmiş zamanda kullanıldığı görülür.

“İbrahim’in planı işe yarıyordu” (Khatri, 2012b: 22).

“Aşağıda ilginç şeyler oluyordu” (Khatri, 2012b: 40).

- Hikâye içerisindeki bazı cümlelerle çocuklara bir sonraki sayfada neler olabileceği merak ettirilmiştir. Böylece, çocuğu aktif katılımı ve olayları içselleştirebilmesine de olanak sağlanmıştır.

Örneğin: “İbrahim baltayı aldı. Onun bir fikri vardı” (Khatri, 2012b: 16).

“Bu bir mucizeydi. Ancak, henüz yapılmamış birçok iş vardı” (Khatri, 2012b: 24).

“Sonrasında İbrahim çok ilginç bir şey yaptı...” (Khatri, 2012b: 32).

-Hikâyede, Kur’an ayetlerinin aynen kullanımını görülür. Bu sebeple hikâyeler diyaloglardan oluşmaktadır. Hikâyeye müdahil olmayan, dışarıdan izleyen, üçüncü kişili anlatıcının kullanıldığı tespit edilmiştir. Diyaloglar da üçüncü kişili anlatıcı tarafından anlatılmaktadır.

2.3.2.6.6. İllüstrasyon

Bu serinin önceki örneklerinde olduğu gibi İbrahim peygamber hikâyesinde de sayfa düzeni, metin ve illüstrasyon tasarımı değişmemiştir. Önceki kitaplarla arasındaki fark sayfa ve bölüm sayısıdır. İbrahim peygamberin hayatının yer aldığı hikâye; dört bölümden ve 12 sayfa illüstrasyon ve 12 sayfa metin olacak şekilde 24 sayfadan oluşur.

Hikâyede yer alan illüstrasyonlar incelendiğinde, birçok sayfada metin-illüstrasyon uyumunun göz ardı edildiği, diyaloglarda yer alan karakterlerin kullanımından kaçınıldığı, putların yüz hatlarına yer verilmediği, balta, ateş ve bıçak araçlarının sembolik olarak seçildiği, boyutu dahil olmak üzere ön plana çıkarıldığı görülür.

Hikâyenin anlatıldığı metnin illüstrasyonu 12 sayfadan oluşmaktadır. Bu illüstrasyonların 3'ünü ayak izleri, su veya hiçbir şeyin bulunmadığı çöller, 3'ünü sadece evlerin yer aldığı şehirler, 2'sini baltanın ön plana çıkarıldığı ve yüz hatları yer almayan kırık putlar, 2'sini bıçağın ön plana çıkarıldığı doğa illüstrasyonları, 1'ini ateşin ön plana çıkarıldığı boş bir şehir, 1'ini de kimsenin yer almadığı Kâbe illüstrasyonu oluşturur (Ek-16'da sunulmuştur.).

2.3.2.6.7. Etkinlikler

Hikâye, dört bölümden oluşmaktadır. Her bölümde bir adet olmak üzere dört adet çanta, dinlenme noktası, çitlerden atlama, nehri aşma etkinlikleri bulunur. Etkinlikler, farklı olsa da içerikleri ve amaçları serinin Âdem hikâyesiyle aynı özelliklere sahiptir. Tekrara sebebiyet vermemek için detaylara yer verilmemiştir.

2.3.2.7. Hz. Musa Hikâyesinin İncelenmesi: Türkiye Örneği

2.3.2.7.1. Kapak Tasarımı

Ön kapakta bulunan illüstrasyon haricinde ön kapak, arka kapak, kapak sırtı, kullanılan teknik ve derinlik algısı serinin önceki hikâyeleriyle aynı özelliktedir.

Ön kapakta yer alan illüstrasyon, işlevsellik bakımından kitabın içeriği hakkında ipucu vermektedir. Kapakta, Hz. Musa'nın yaşamının çoğunda onun yanında olan asası ilgi çekici bir şekilde resmedilmiştir. Asaya doğru giden pembe bir halı masalsı bir hava katmaktadır. İllüstrasyon, çocuğun hikâyeye olan merakını arttıracak niteliktedir.

2.3.2.7.2. Konu

Hikâyeye başlamadan önce konuyla ilgili bir dörtlük bulunur. Sonrasında hikâyeye başlanır. Musa peygamberin hayatıyla ilgili hikâyeye, doğumundan önce toplumun yapısı ve Firavun'un uygulamaları da dahil olmak üzere en baştan başlanır.

Tablo 29. Hz. Musa Türkiye Örneği Konu ve Referanslar

İşleniş Sırası	Hikâyenin Bölümleri	KONU	Atf yapılan herhangi bir ayet var mıdır?
1	Giriş	Firavun, Mısır'ın yöneticisidir ve halkına kötü davranır.	
2*	Gelişme	Bir gece gördüğü bir rüya sonucunda ülkesinde doğan erkek çocuklarının öldürülmesini emreder.	Rivayet
3*	Gelişme	Musa (as) da bu çocuklardan birisidir. Annesi onu korumak için saklar. Musa'nın annesi Allah'a dua eder. Musa'nın annesi, Allah'ın emri doğrultusunda oğlunu bir sandık içerisinde Nil nehrine bırakır. Sandık, sarayın önüne gelir. Musa, Firavun'un eşi Asiye tarafından sarayda büyütülür. Musa'nın öz annesi, süt anne olarak saraya alınır. Musa, sarayda büyür.	Taha 20/ 38-40 Kasas 28/ 7-22 Rivayet
4	Gelişme	Bir gün iki kişinin kavga ettiğini görür ve onları ayırmaya çalışırken birisinin ölümüne sebep olur. Musa üzülür ve Allah'tan af diler. Bir adamın uyarısıyla Firavun tarafından cezalandırılacağından kokuğu için Mısır'dan Firavun'un yönetiminde olmayan Medyen'e gelir.	Kasas 28/ 15-22

5*	Gelişme	Bir çeşme başında dinlenirken koyunlarına su veren iki kız götür ve onlara yardım eder. Kızların babası, yardımlarından dolayı Musa'ya teşekkür etmek ister. Musa başından geçenleri anlatır. Kendisi de peygamber olan Şuayb onlarla güven içerisinde yaşayabileceğini söyler. Orada çobanlık yapar. Şuayb'ın kızlarından Safura ile evlenir. Medyen'de 10 yıl yaşadıktan sonra Mısır'a dönmek için yola çıkarlar.	Kasas 28/ 23-29 Tâhâ 20/40 Rivayet
6	Gelişme	Tur Dağı'nın eteğindeki Tuva vadisine geldiklerinde Allah peygamberlik görevini verir. Firavun'u Allah'a iman etmeye davet etmesini ister. Kardeşi Harun' a da Musa'ya yardımcı olması amacıyla peygamberlik görevi verilir. Mısır'a gelince kardeşi Harun ile Firavun'a ve Mısır halkına Allah'ı anlatır.	A'râf 7/103-104 Yûnus 10/75 Nâziât 79/16-17 ...
DUA: (Tâhâ 20/ 25-27)			
7*	Gelişme	Mısır halkının bir kısmı iman eder. Bunlar arasında Asiy'e'de vardır. Firavun iman etmez ve kötülüklerine devam eder.	Rivayet
8	Gelişme	Allah, Musa'ya inananlarla birlikte Mısır'dan ayrılmalarını emreder. Firavun, onları takip eder. Musa ve inananlar Kızıldeniz'e geldiklerinde Firavun' un onları takip ettiğini öğrenir ve telaşlanırlar. Musa, Allah' a dua eder. Allah, asasını yere vurmasını emreder. Deniz ikiye ayrılır ve inananlar kurtulur. Firavun ve askerleri ise suların altında kalır.	Bakara 2/50 A'râf 7/136 Enfâl 8/54 Yûnus 10/90, 92 ...
9*	Gelişme	Firavundan kurtulduktan sonra Musa ibadet etmek için Tur Dağı'na çıkar. Harun'u yanlış davranışlarda bulunmamaları için halkıyla birlikte bırakır. Ancak geri döndüğünde halkının yanlış davranışlar yaptığı görür.	Bakara 2/51-54 A'râf 7/142/148
10*	Sonuç	Musa doğruları halkına yeniden anlatır. Halkı pişman olur ve Allah'tan af diler. Doğru ve iyi bir hayat yaşamaya başlarlar.	Bakara 2/ 54 ...
YAPIP-ETME ETKİNLİĞİ (BEŞİK YAPIYORUZ) NELER ÖĞRENDİK? (AÇIK UÇLU SORULAR)			

2. Kur'an'da Firavun' un erkek çocuklarını öldürüp kız çocuklarını sağ bıraktığıyla ilgili bölümler yer almıştır. Ancak, erkek çocukların öldürülmesinin Firavun' un rüyasıyla ilgili olduğundan bahsedilmemiştir. Bu bilgiler, diğer İslami kaynaklarda (Taberî, Mes'ûdî, Sa'lebî, vb.) yer almaktadır (Harman, 2020: 211).

3. Musa'nın nehre bırakılışı ve annesinin süt anne olarak saraya alınması ile ilgili bölümler Kur'an'da yer alırken Asiy'e ismi İslami kaynaklarda yer almaktadır. Bu bilgiler, Yahudi literatüründe de bulunmaktadır (Harman, 2020: 211).

5. Musa'nın Medyen' e geldikten sonraki yaşadığı olaylar genel hatlarıyla Kur'an'da yer alırken Musa'nın yardım ettiği kızların babasının Hz. Şuayb olması, 10 sene onlarla birlikte yaşaması ve kızlarından Safura ile evlenmesiyle ilgili detaylı bilgiler ikincil kaynaklarda (Sa'lebî) yer almaktadır (Harman, 2020: 211).

7. Firavun' un eşinin adının Asiye olduğu ve Musa'ya iman edenlerden biri olduğuna dair bilgiler Kur'an'da yer almaz. Bu bilgiler ikincil kaynaklarda yer almaktadır (Harman, 1991: 487).

9-10. Hikâyede Musa peygamber Tur Dağına çıktığında halkın yanlış davranışta bulunduğundan Musa gelince de yaptıkları kötü davranışlardan vazgeçip pişman olduklarından bahsedilir. Bu kötü davranışların ne olduğu hakkında bilgi yer almaz. Yüzeysel olarak olayı kısaca vermek amaçlanmıştır.

Özetle, hikâye Hz. Musa'nın hayatını anlatma fikrinden hareketle oluşturulmuştur. Herhangi bir soru veya problemden hareket edilmemiştir. Hikâyeye, Hz. Musa'nın doğumundan önce Firavun'un zalim uygulamalarından bahsedilerek başlanır. Hikâyede, Hz. Musa'ya peygamberliğin verilmesine, Firavun ile arasında yaşanan mücadelesine, Tur Dağından sonra yaşananlara yer verilmemiştir. Ancak, Musa peygamberin hayatıyla ilgili birçok detaya ve konuya bazı sansürlemeler olsa da değinilmiştir. Bunun en büyük sebebi, serinin diğer kitaplarında da görüldüğü gibi birincil kaynağın vermek istediği mesajların dışında ikincil kaynaklarda yer alan birçok detayın anlatılmasıdır. Bundan dolayı, hikâyede bütünlük söz konusu değildir. Bir hikâyeden birçok iletinin verilmesine sebep olmuştur.

2.3.2.7.3. İleti

Bu kitapta, Hz. Musa'nın bebekliğinden peygamberliğinin belli bir dönemine kadar yaşadığı olaylar verilir. Bunlar;

Tablo 30. Hz. Musa Türkiye Örneğinin İletileri

İleti	Allah inananları korur, inanmayan ve kötülük yapanları ise cezalandırır.
	Allah izin verirse zalimin sarayında peygamberini büyütür.
	Allah'a inanır ve samimiyetle dua edersen, her zaman bir çıkış yolu olur.
	Hatalardan sonra pişman olup Allah'tan af dlenir.

2.3.2.7.4. Karakterler

Tablo 31. Hz. Musa Türkiye Örneğinde Kullanılan Karakterler

Hikâyedeki Karakterler		Özellikleri	İsimler kaç kere kullanılır?
Ana Karakterler	Allah(cc.)	İnanları koruyan, inananları ve kötü insanları cezalandıran her şeye gücü yeten varlıktır.	11
	Hz. Musa	Firavunu inanmaya davet etmesi için Allah tarafından gönderilen peygamberdir. Peygamberlik öncesi hayatından da detaylı bir şekilde bahsedilir.	29
	Firavun	Halkına kötü davranan, Allah'ın gönderdiği peygambere ve sözlerine inanamayan bu sebeple de cezalandırılan Mısır kralıdır.	18
Yan Karakterler	Musa'nın Annesi	Musa'nın annesidir. Musa'yı Allah'ın yardımıyla Firavun'un zulmünden kurtarır. Saraya Musa'nın süt annesi olarak kabul edilir.	3
	Şuayp peygamber	Musa'nın Medyen'de 10 yıl boyunca yanında yaşadığı ve kızıyla evlendiği peygamberdir.	8
	Safura	Musa'nın eşi, Şuayp peygamberin kızıdır.	2
	Harun	Musa'nın kardeşidir. Musa'ya peygamberlik görevinde yardım etmesi için Allah tarafından ona da peygamberlik görevi verilir.	5
	Asiye Hanım	Firavun'un karısı, Musa'yı saraya alan kişidir. Allah'a iman edenlerdendir.	4
	İki Kız	Musa'nın Medyen'e kaçtığı zaman yardım ettiği Şuayb peygamberin iki kızıdır.	4

2.3.2.7.5. Dil ve Anlatım

Hikâyede, kullanılan kelime, cümle, paragraf, yazı tipi gibi unsurlar incelendiği şu şekilde bir sonuç çıkar:

Tablo 32. Hz. Musa Türkiye Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri

Sayfalar	Bir Cümlede En Fazla Kaç Kelime Vardır?	Bir Cümlede En Az Kaç Kelime Vardır?	Bir Sayfadaki Toplam Kelime Sayısı Kaçtır?	Bir Sayfada Toplam Cümle Sayısı Kaçtır?	Bir Cümlede Bulunan Kelime Sayısının Ortalaması
3.	10	5	44	6	7.3
5.	11	3	43	7	6.14
7.	12	4	94	14	6.7
9.	9	4	88	14	6.2
11.	9	2	80	15	5.3
13.	9	3	82	17	4.8
15.	11	3	53+ (15)-Arapça ve Türkçe transkripsiyon	9	5.8
17.	8	3	42	8	5.25
19.	9	3	51	9	5.6
21.	9	3	54	9	6
10 Sayfa (Toplam)	9.7 (Ortalama)	3.3 (Ortalama)	631 Kelime (Toplam)	108 Cümle (Toplam)	5.9 (Ortalama)

-Bu kitap incelendiğinde, bir cümlede en fazla 12, en az 2 kelime bulunmaktadır. Bir sayfada bulunan kelime sayısı ortalama 63.1'tür. Bir cümlede bulunan ortalama kelime sayısı 5.9'dur. Ayrıca, neredeyse her sayfada 17 cm'yi bulan en az bir satırın yer aldığı görülür. Sayfalarda metinler, genellikle 3-4 cümleyi geçen 2 paragraf şeklinde tasarlanmıştır. Bir sayfada en az 6, en fazla 17 cümle bulunduğu görülür. Bir sayfada bulunan cümle sayısı ortalama 10.8'dir.

-Serinin bu hikâyesinde de edat, bağlaç ve virgöl kullanımlarıyla cümleler uzatılır. Cümlelerin birden fazla özne ve yargı içermesi, çocukların zihninde karışıklığa ve anlama da sıkıntılara yol açmaktadır. Bunlardan birisi; “Asiye Hanım bebeği görünce onu çok sevdi, hemen kucağına aldı ve Firavuna götürdü” (Hazreti Musa, 2011: 7) şeklindedir.

-Hikâyede kullanılan fiiller serinin Hz. Âdem örneğine göre daha somut, kısmen günlük ve canlıdır. Bu durum hikâyenin dünyada geçmesi ve daha çok somut olaylar üzerinden işlemesiyle doğru orantılıdır. Kullanılan fiil sayısı ise 69 olarak tespit edilmiştir.

-Bu hikâyede pasif yapılı, 2 cümle tespit edilmiştir: Birisi, “Deniz ikiye ayrıldı ve yol açıldı.” (Hazreti Musa, 2011: 19)

-Hikâyede, 9 cümlede birleşik zamanlı fiil kullanılmıştır. Bunlar;

“... yönetiyordu” (Hazreti Musa, 2011: 3).

“... yaşatacakti” (Hazreti Musa, 2011: 7).

“... yorulmuştu” (Hazreti Musa, 2011: 11) şeklindedir.

- Birisi hikâyenin içerisinde diğeri de ‘Neler Öğrendik’ etkinliği olmak üzere iki yerde yazım hatasına rastlanır: “... askerleriye...”, “... olmuştu?” (Hazreti Musa, 2011: 17).

-Hikâyede yer alan kelime ve kavramların anlamları, hikâyenin içerisinde ya da bitiminde açıklanmamıştır. Dini kavramlar açısından bakılacak olursa peygamberlik görevi, dua etmek gibi kavramlar dışında teknik anlamda kelime kullanılmamıştır. ‘Pişman olmak’ kavramı bu

hikâyede de yer almıştır. Halkın yanlış davranışlarda bulunduğu için pişman oldukları, Allah'tan af diledikleri ve iyi bir hayat yaşamaya başladıklarından bahsedilmiştir. Ancak, hangi davranışların yanlış davranış olduğu, halkın nasıl pişmanlık duyduğu, Allah'tan nasıl af diledikleri hakkında bilgiler yer almamıştır. Böylece hikâye yarım bırakılmıştır.

-Musa'nın peygamberlik görevini aldıktan sonra Mısır'a dönmesinden bahsedilen kısımda Musa'nın Kur'an'da geçen bir duasına yer verilir. "Mûsâ "Rabbim!" dedi, "Gönlüme ferahlık ver. İşimi bana kolaylaştır. Dilimden düğümü çöz, " mealiyle Tâhâ suresi 25-27. Ayettir. Ancak, ayet ne meali ile verilir ne de sayfada açıklanır. Serinin diğer kitaplarında da değinildiği gibi çocuğa görelilik ilkesinin göz ardı edildiği görülür.

-Hikâye boyunca çocuğun aktif katılımını sağlayacak herhangi bir etkinlik veya soruya rastlanmaz. Anlatımın, hikâyeye müdahil olmayan, dışarıdan izleyen, üstten bakış açısını kullanan üçüncü kişili anlatıcı tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Çocuk, hikâye boyunca pasif bir konumdadır. Hikâyenin içerisindeki karakterle özdeşleşme ve karakterin yaptığı davranışları içselleştirmesi için bir fırsat verilmediği görülür.

-Musa hikâyesi, Kur'an'daki ayetlerde de görüldüğü gibi karşılıklı diyalogların fazla olduğu bir hikâyedir. Bu kitapta birkaç yerde karakterlerin ağızlarından konuşmalara yer verilmesine rağmen onlara cevap verebilecek karakterler konuşturulmamıştır. Yazar, üçüncü kişili anlatımı ile durumu anlatmış ve başka konuya geçmiştir.

2.3.2.7.6. İllüstrasyon

Serinin diğer hikâyeleri gibi aynı sayfa düzeni, metin ve illüstrasyon tasarımı özelliklerine sahiptir. Hikâye incelendiğinde; Firavun' un rüya görmesi ve sonrasında bütün erkek çocuklarının öldürülmesini istediği metnin illüstrasyonunda asa ile yarılmış bir taht

bulunmaktadır. Metni somutlaştırması ve anlaşılır hale getirme işlevlerine sahip olan illüstrasyonların, bu hikâyede metaforik ve sembolik olarak verilmeye çalışıldığı görülür. Bu da illüstrasyonların işlevlerinin ve çocuğa görelilik ilkesinin yerine getirilemediğini gösterir.

Hikâyede bebek Musa'nın sandık içerisinde nehre bırakıldığı metnin illüstrasyonunda, yüz hatlarına yer verildiği görülür. Musa bebek uyurken resmedilmiştir. Kaşı, gözü, ağzı ve burnunun yer aldığı görülür. Ancak bir sonraki sayfada, Musa'nın kavga eden iki kişiyi ayırmaya çalışırken yanlışlıkla birisini öldürdüğü metnin illüstrasyonunda, üç karakter yer almasına rağmen iki karakter resmedilmiştir. Bu karakterler de tamamen gölgeli şekilde çizilmiştir. Bir karakter yerde yatarken (bu gölgeli karakterin gölgesi de ters çizilmiştir.), diğerinin de ona doğru ayakta yer aldığı görülür. Musa'nın, iki kızın koyunlara su vermesine yardımcı olduğu metnin illüstrasyonunda, Musa karakterine yer verilmezken iki kızdan birisi çeşmeye arkası dönük diğeri de yüzünün büyük bir bölümü örtülmüş şekilde resmedilmiştir. Görünen küçük bölümünde ise herhangi bir yüz hattına rastlanmamıştır. Karakterleri aksine koyunların yüz hatları; ağzı, burnu, gözleri detaylı bir şekilde resmedilmiştir (Ek-17'de sunulmuştur).

Musa'nın Kızıldeniz'e varınca yaşadığı olay, bir asanın ikiye ayırdığı nehir şekilde resmedilmiştir. Somut olarak resmedilebilecek olan bu olayın da illüstratör tarafından sembolik ve metaforik olarak işlendiği görülmüştür. Firavun ve askerlerinin boğulduyuyla ilgili sahneden metinde bahsedilirken, illüstrasyona yer vermenin tercih edilmediği görülür.

2.3.2.7.7. Etkinlikler

Etkinlikler, serinin diğer hikâyelerinde olduğu gibi iki tanedir ve hikâyenin sonunda yer alır. İlki, 'Beşik Yapıyoruz' etkinliğidir. Bu etkinlikle de Musa peygamber, beşik ile sembolleştirilmiştir. 'Neler Öğrendik' adlı ikinci etkinlikte Musa peygamberle alakalı hatırlama düzeyinde beş soru yer almaktadır.

2.3.2.8. Hz. Musa Hikâyesinin İncelenmesi: İngiltere Örneği

2.3.2.8.1. Kapak Tasarımı

Kapakta bulunan illüstrasyon ve özet kısmı haricinde ön kapak, arka kapak, kapak sırtı, kullanılan teknik ve derinlik algısı serinin önceki kitaplarıyla aynı özelliktedir.

Ön kapakta bulunan illüstrasyon işlevsellik bakımından incelendiğinde, kitabın içeriği hakkında sembolik de olsa ipucu vermektedir. Ön kapakta, hiçbir canlıya yer verilmeden denizin ikiye ayrılması resimlenmiştir.

Arka kapak işlevsellik bakımından, kitabın içeriğiyle uyumludur. Ayrıca, hikâyenin içeriğiyle ilgili çocukların merak duygularını uyandıracak özet bölümü bulunmaktadır.

2.3.2.8.2. Konu

Hikâye kitabına, Yusuf suresi 111. Ayet, tanıtım bölümü ve çanta metaforu ile başlanır. Sonrasında hikâyeye geçilir. Hikâyeye, Hz. Musa'nın peygamberlik görevini aldıktan sonra Allah'ı anlatmak için Firavun'un sarayına gelmesiyle başlanır.

Tablo 33. Hz. Musa İngiltere Örneği Konu ve Referanslar

BÖLÜMLER	İŞLEV	İşleniş Sırası	Hikâyenin Bölümleri	KONU	Atıf yapılan herhangi bir ayet var mıdır?
	ETKİNLİK	ÇANTA METAFORU: KELİMELERLE İLGİLİ HAZIRBULUNUŞLUĞUN ÖLÇÜLMESİ			
1. BÖLÜM	HİKÂYE	1	Giriş	Allah, Musa'yı Firavuna gönderir. Firavun, Musa ile alay eder.	A'raf 103-104 Şuarâ 26/ 23-31
		2	Gelişme	Firavun, kendisinden başka ilahlara iman ederse O'nu hapse atmakla tehdit eder. Musa da Allah'ın varlığını ispat etmek için asa ve beyaz el mucizelerini gösterir.	A'raf 106-107 Şuarâ 26/ 29-33
	ETKİNLİK	AYNA METAFORU: DERİNLEMESİNE DÜŞÜNME VE YAZMA ETKİNLİĞİ			
	HİKÂYE	3	Gelişme	Firavun, Musa'nın büyücü olduğunu düşünür. En iyi büyücülerini Musa'nın büyüsunü yenmesi için toplar. Musa ile büyücüler arasında gerçekleşen karşılaşma anlatılır. Büyücüler bu mucizeler karşısında Allah'a iman ederler. Ancak, Firavun fikrini değiştirmez.	A'raf 109-123 Taha 57-71 Yunus 83-86 Şuara 34-51
		4*	Gelişme	Allah, Firavun ve halkının iman etmeleri için doğal afetler gönderir. Ancak iman etmezler. Firavun Musa'yı öldürmeye karar verir.	A'raf 130/133
	ETKİNLİK	ÇİTTEN ATLAMA METAFORU NEHRİ GEÇME METAFORU DAĞA TIRMANMA METAFORU			
	ETKİNLİK	ÇANTA METAFORU: KELİMELERLE İLGİLİ HAZIRBULUNUŞLUĞUN ÖLÇÜLMESİ			
2. BÖLÜM	HİKÂYE	5	Gelişme	Musa'ya şehirden ayrılması emredilir. Firavun, onların ayrıldığını anlayınca orduyu toplar ve arkalarından takip eder. Musa ve Müslümanlar denize ulaşır. Firavun'un ordusu ve nehir arasında kalınca korkarlar. Musa asasını denize vurur.	Taha 77-78 Şuarâ 26/ 63
	ETKİNLİK	AYNA METAFORU: DERİNLEMESİNE DÜŞÜNME VE YAZMA ETKİNLİĞİ			
	HİKÂYE	6*	Gelişme	Deniz ikiye ayrılır. Müslümanlar güvenli bir şekilde karşıya geçerler. Firavun'un ordusu onları takip ederken yol kapanır ve herkes boğulur. Firavun ise Allah'a iman ettiğini söyler. Ancak onun için çok geçtir. Orada boğulur.	Yunus 90-91 Şuarâ 26/ 63
		7*	Sonuç	Şeytan'ın tuzağı işe yaramaz. İnananlar, Allah'ın sevdiği şeyleri yapar ve doğru yolu takip eder. Hayattaki hedefimiz de budur.	
ETKİNLİK	ÇİTTEN ATLAMA METAFORU NEHRİ GEÇME METAFORU DAĞA TIRMANMA METAFORU				

4. Kur'an'da bahsedilen Musa'nın Firavun ve kavmine gösterdiği dokuz mucizeden altısına yer verilir (Harman, 2020: 212). Hikâyenin bir sayfasında işaretlerin neler olduğu, Firavun ve halkının iman etmesi amacıyla gönderildiğinden bahsedilir. Bu işaretler; nehrin kurumması, kıtlık, tufan, güve, çekirge ve kurbağa sürülerinin baskınları şekilde yer alır. Bunlardan asa

ve beyaz el mucizeleri önceki sayfalarda yer almıştır. Kan musibetinden ise bahsedilmemiştir.

6. Kişi-doğa çatışmasının bulunduğu bu bölümde; Allah, Firavun 'un zulmünden kurtulmak için göç eden, çabalayan samimi inananları denizin yarılması mucizesiyle kurtarır. Zulmünde ısrarcı olan ve inanmayan Firavun ve askerlerini ise suda boğar. Boğulma olayının hikâyelerde sansürlenmeden kullanılması ile ilgili düşüncelerimizin ayrıntısına, Hz. Nuh bölümünde değinilmiştir. Tekrara sebebiyet vermemek için burada bahsedilmemiştir.

7. Serinin diğer kitaplarında da görüldüğü gibi insanların dünyadaki amaçları açık bir şekilde bu kitapta da tekrardan hatırlatılmıştır.

Özetle; serinin bu kitabı da Yusuf suresi 111. Ayetten hareketle oluşturulmuştur. Hz. Musa'nın hayatının konu alındığı bu hikâyeye, Musa'nın peygamberlik görevini aldıktan sonra Allah'ı anlatmak için Firavun 'un sarayına gelmesiyle başlanır. Çocukluğundan bahsedilmez. Hz. Musa ve Firavun arasındaki mücadele kişi-kişi çatışması; Firavun ve askerlerinin suda boğulması da kişi-doğa çatışması şeklinde ele alınır. Bu sayede hikâyede süreklilik ve canlılık sağlanmıştır. Serinin önceki kitabında da olduğu gibi, çocuğun hikâyeye aktif katılım sağlaması için sorular sorulmuştur. Türkiye örneğinin aksine, İngiltere örneğinde birincil kaynakta geçen konuların -firavun ve askerlerinin boğulması- sansürlenmeden alındığı ve ikincil kaynağa hiç başvurulmadığı tespit edilmiştir. Hikâyenin kurgusu ve kullanılan diyaloglar, Kur'an'ı Kerim'deki ayetlerin aynen kullanılması şeklinde yer almıştır. Serinin Hz. İbrahim örneğinin aksine kısa ve öz olarak mesaj verilmeye çalışılmıştır. Birincil kaynaktan alınan konular aynen kullanılsa da konu kısıtlaması yapılması; birden fazla konuya yer vermemesi sebebiyle çocuğun gelişim özellikleriyle çelişmediği görülmüştür. Serinin bu kitabının sonunda da çocuklar serinin bir sonraki hikâyesi için meraklandırılmıştır.

2.3.2.8.3. İleti

Tablo 34. Hz. Musa İngiltere Örneğinin İletileri

İleti	Allah, insanların iman etmeleri için birçok mucize gönderir.
	Allah Musa ve Müslümanları, inanmayanların zulmünden kurtarır. İnanmayanları ise cezalandırır. (Ana İleti)
	Hayattaki hedefimiz, Musa ve Müslümanlar gibi Allah'ın sevdiği şeyleri yapmak ve doğru yolu takip etmektir. (Serinin Açık İletisi)

2.3.2.8.4. Karakterler

Tablo 35. Hz. Musa İngiltere Örneğinde Kullanılan Karakterler

Hikâyedeki Karakterler		Özellikleri	İsimler kaç kere kullanılır?
Ana Karakterler	Allah (cc.)	İnanamayanlara birçok mucize gösteren yaratıcıdır. İnançsızlıklarında ve zulümlerinde devam eden kişileri cezalandırır. İnananları ise inançlarından dolayı ödüllendirir ve her durumdan kurtarır	11
	Hz. Musa	Firavuna ve halkına Allah tarafından gönderilen peygamberdir.	20
	Firavun	Mısır halkının kralıdır. Kendisini her şeyin sahibi olarak görür. Yanlışında ısrarcı olduğu için Allah tarafından cezalandırılır.	23
Yan Karakterler	Müslümanlar	Allah' a ve Musa'ya inanan kişilerdir.	7
	Firavun' un ordusu	Mısır'dan ayrılan Müslümanları takip eden ordudur.	5
	Büyücüler	Firavun' un, Musa ile düello yapmaları için ülkenin çeşitli bölgelerinden topladığı kişilerdir. Musa ile düello yaptıktan sonra Musa'ya ve Allah'a inananlardan olurlar.	4
	Firavun' un insanları	Firavun' un sarayında yaşayan çevresindeki insanlardır.	2

2.3.2.8.5. Dil ve Anlatım

Hikâyede, kullanılan kelime, cümle, paragraf, yazı tipi gibi unsurlar incelendiği şu şekilde bir sonuç çıkar:

Tablo 36. Hz. Musa İngiltere Örneği Dil ve Anlatım Özellikleri

Sayfalar	Bir cümlede en fazla kaç kelime vardır?	Bir cümlede en az kaç kelime vardır?	Bir sayfadaki toplam kelime sayısı kaçtır?	Bir sayfada toplam cümle sayısı kaçtır?	Bir Cümlede Bulunan Kelime Sayısının Ortalaması
16.	8	3	58	11	5.27
18.	13	4	53	8	6.625
20.	5	3	21	5	4.2
ETKİNLİK					
24.	9	2	59	11	5.36
26.	12	3	61	11	5.54
28.	6	3	43	9	4.7
ETKİNLİK					
38.	7	6	13	2	6.5
40.	8	5	13	2	6.5
42.	8	3	49	12	4.08
ETKİNLİK					
46.	6	3	18	4	4.5
48.	8	3	17	3	5.6
50.	11	3	81	15	5.4
ETKİNLİK					
12 Sayfa (Toplam)	8.4 (Ortalama)	3.4 (Ortalama)	486 Kelime (Toplam)	93 Cümle (Toplam)	5.35 (Ortalama)

-Bir cümlede en fazla 13, en az 2 kelime bulunmaktadır. Bir sayfada bulunan kelime sayısı ortalama 40.5'dir. Bir cümlede bulunan ortalama kelime sayısı 5.35'tir. Yazıların bulunduğu satırların uzunluğu, her sayfada 10,5 cm' dir. Sayfalarda, birden çok paragraf yer alır. Bir sayfada en az 2, en fazla 15 cümle bulunur. Bir sayfada bulunan cümle sayısı ortalama 7.75'tir. Bu hikâyede, toplamda 486 kelime olduğu tespit edilmiştir.

-Cümlelerde kullanılan bağlaçların cümleleri uzatmaya ve bir cümlede birden fazla yargının bulunmasına sebebiyet vermiştir.

-Hikâyede, kullanılan kelimeler genelde somut anlamlı olmakla beraber çocukların günlük hayatlarında sürekli kullandıkları kelimelerin yanında sık kullanmadıkları kelimeler de yer almaktadır. Toplam 58 adet fiil kullanılmıştır. Edilgen çatılı sadece 3 fiile rastlanmıştır.

-Hikâyede, 4 cümlede bileşik zamanlı fiil kullanılmıştır. Bu fillerin, sürekli geçmiş zamanda kullanıldığı görülür. Örneğin;

“... parlıyordu” (Khatri, 2012c: 20).

“...kaybediyorlardı” (Khatri, 2012c: 42)

- Çocukların hikâye içerisinde bir sonraki sayfada ne olabileceğini merak etmesi ve düşünmesi bazı cümlelerle sağlanmıştır. Böylece, çocuğu aktif katılımı ve olayları içselleştirebilmesine de olanak sağlanmıştır. Örneğin:

“Garip şeyler olmaya başladı...” (Khatri, 2012c: 26).

“İnanılmaz bir şey oldu...” (Khatri, 2012c: 42)

-Hikâyede, Kur'an ayetlerinin aynen kullanımı görülür. Bu sebeple hikâyeler diyaloglardan oluşmaktadır. Hikâyeye müdahil olmayan, dışarıdan izleyen, üçüncü kişili anlatımın kullanıldığı tespit edilmiştir. Diyaloglar da üçüncü kişili anlatıcı tarafından aktarılmaktadır.

2.3.2.8.6. İllüstrasyon

Bu serinin önceki örneklerinde olduğu gibi bu hikâyede de sayfa düzeni, metin ve illüstrasyon tasarımı değişmemiştir. Önceki kitaplarla arasındaki fark sayfa sayısıdır. Bu kitap, 12 sayfa illüstrasyon, 12 sayfa metin olmak üzere toplam 24 sayfadan oluşur.

Hikâyenin anlatıldığı metnin illüstrasyonu 12 sayfadan oluşmaktadır. Bu illüstrasyonlar, kimsenin bulunmadığı şehir, saray ve denizlerden oluşur. Hikâyenin asıl karakterlerine yer verilmez. İllüstrasyonlarda canlı varlık olarak askerler, yılanlar ve çekirgeler yer alır. Çekirgeler haricinde hiçbir canlının yüz hatları yer almaz. İllüstrasyonlar, metni tamamlayıcı ve açıklayıcı işlevlere sahip değildir (Ek-18’de sunulmuştur.).

İllüstrasyonlar detaylı bir şekilde incelendiğinde; karakter olarak sadece Firavun'un askerleri kullanılmıştır. Arkaları dönük bir şekilde; sarayı korurken, Müslümanları yakalamaya

giderken ve boğulurken resmedilmişlerdir. Askerlerin kıyafetleri, shendyt -Eski Mısır'da giyilen etek benzeri giysi- miğfer ve sandaletten oluşmaktadır. Elllerinde de mızraklar bulunmaktadır.

İllüstrasyonlarda kullanılan diğer canlı türleri incelendiğinde; yılanlar asadan yılan dönüşmesi bakımından ilgi çekici olsa da duruşları ve teknikleri bakımından çocuğun korkabileceği şekilde resmedilmiştir. Onların yüz hatlarına yer verilmemiştir. Ayrıca Musa'nın yılanının diğer yılanları yemesi de korkunç bir şekilde resmedilmiştir. Firavun' un toplumuna gönderilen mucizelerden sadece çekirge sürülerinin resmedildiği görülür. Bu çekirgelerde korkutucu bir şekilde resmedilmiştir. Firavun' un ordusunun, Müslümanları takip ederken çizilen illüstrasyonlarında askerler gibi at arabalarını çeken atlarda yüz hatlarına yer verilmeden çizilmiştir. Firavun ve askerlerinin boğulduğu illüstrasyonlarda atlar yer almazken silah, at arabası ve askerlerin el ve bacakları yer almıştır. Nuh tufanında yer alan illüstrasyon gibi bu illüstrasyonlarda da insanların elleri yardım ister şekilde çizilmiştir (Ek-18'de sunulmuştur.).

2.3.2.8.7. Etkinlikler

Hikâye, iki bölümden oluşmaktadır. Her bölümde bir adet olmak üzere iki adet çanta, dinlenme noktası, çitlerden atlama, nehri aşma etkinlikleri bulunur. Etkinlikler illüstrasyonlar bağlamında incelendiğinde; etkinliklerin farklı içerikli alıştırmalardan oluşmasına rağmen serinin Âdem hikâyesiyle aynı biçimsel özelliklere sahip olduğu ve aynı amaçlara yönelik oldukları görülür.

SONUÇ ve ÖNERİLER

1. SONUÇ

Çocuk edebiyatının temel öğeleri çocuk ve yazardır. Dini içerikli çocuk kitaplarında da iletilerin çocukların gelişim özelliklerine ve çocuk edebiyatının ilkelerine uygun verilmesinde yazarlara büyük görevler düşmektedir. Ancak, yazarlar aynı zamanda insan olmaları sebebiyle bir kültür ve ideolojinin taşıyıcılarıdır. Dini içerikli çocuk kitapları, çocuk edebiyatı eserlerinin ilk örneklerinden olmalarına rağmen özellikle Türkiye’de çocuk edebiyatı eserlerinin alt başlıklarında yer almamaktadır. Bunun en büyük sebebi de dini içerikli çocuk kitaplarında çoğu zaman ideolojik ve eğitsel kaygılar sebebiyle çocuk edebiyatı ilkelerinin ve çocuğun gelişim özelliklerinin göz ardı edilmesi gösterilmiştir. Aslında, dini içerikli çocuk kitapları yetişkinlere ait eski bir geleneğin parçası olması sebebiyle çocuk edebiyatının değişimlerine ve gelişimlerine hızlı ayak uyduramamıştır. Dini içerikli çocuk kitaplarının günümüz çocuk edebiyat ilkeleri doğrultusunda çocuklara özgü hale getirilmesinde yazarların çocuğa bakışındaki değişimler önemli bir yer tutmaktadır. Bu tezde, çoğunluğu Müslüman olan Türkiye’deki Müslüman çocuklara hitap eden ve çoğunluğu Hristiyan olan İngiltere’deki Müslüman çocuklara hitap eden peygamber hikâyesi serilerinin çocuk edebiyatının içeriksel özellikleri ve çocuk edebiyatının ilkeleri doğrultusunda incelenmesiyle yazarların çocuğa bakışında değişiklikler ortaya konulmuştur. Peygamber hikâyeleri seçilmesinin sebebi, erken çocukluk döneminde çocukların zevkle

dinledikleri, sembolik ve metaforik konuları kolay bir şekilde anlamalarını sağlayan, çocukların gelişiminde etkili kullanılan dini içerikli çocuk edebiyatı türü olmasıdır. Bu doğrultuda ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir:

Türkiye’de yayınlanan peygamber hikâyeleri serisinin yazarı, hikâye kitabının konusunu kurgularken çocukların ihtiyaçları doğrultusunda değil, didaktik (eğitici) amaçların açık iletiler doğrultusunda verilmesi şeklinde hareket etmiştir. Peygamberlerin hayatlarıyla ilgili bütün detayları anlatmaya çalışmakla beraber 5-7 yaş aralığındaki çocukların gelişim özelliklerini önemseyerek olayların aktarımında bazı sansürlemelerde bulunmuştur. Hikâyeler genellikle çocukların sevgi ve güven ortamında hissetmesini sağlayacak şekilde kurgulanmıştır. Birincil kaynağın yanında sık sık ikincil kaynaklara başvurulmuştur. İkincil kaynaklarda yer alan detaylar genellikle birincil kaynakla çatışmasa da konuyu uzatmış ve hikâyenin bütünlüğünü bozmuştur. Birden fazla iletinin ortaya çıkmasına, üçten fazla karakterin yer almasına sebep olmuştur.

Hikâyede kullanılan dilde, çocukların günlük hayatlarında kullanmadıkları soyut fiillere yer verilmiştir. Hikâyenin ve hikâye içerisinde yer alan dini kavramların anlaşılması serinin bazı kitaplarında mümkün olmamıştır. Hikâyelerde kullanılan dini kavramlar, hikâyelerin içerisinde açıklanmadığı gibi kitaplarda sözlük bölümü de bulunmamaktadır. Hikâyede anlamları açıklanmayan Arapça dualar yer almaktadır. Çocukların tercih etmediği, üçüncü kişili anlatıcı kullanılmıştır. Çocuğun hikâyeye aktif katılımını sağlayacak herhangi bir unsur bulunmamaktadır. Çocuk, hikâye boyunca pasif ve kitabın nesnesi konumundadır. Hikâyelerin sonunda yer alan etkinliklerden yapıp-etme etkinlikleri çocukların ince motorlarının gelişimini destekler nitelikte olsa da ucu açık sorular çocuğun hikâyeyi hatırlayıp hatırlamadığına yönelik alt-düzey bilişsel özelliklerini ölçmektedir.

İllüstrasyonlar, çocukların gelişim özelliklerine; çocuk edebiyatı kitaplarının tamamlama ve açıklama işlevlerine uygun değildir. İllüstrasyonlar, metinle uyumlu değildir. Karakterler ya arkası dönük ya yan profil ya da gölgelenmiş şekilde resimlenmektedir. İnsana benzemeyen, nasıl hissettikleri belli olmayan bu karakterlerin çocuk tarafından rol-model alınması mümkün değildir.

Türkiye’de yaşayan yazar, hazırladığı peygamberler serisinde özellikle konunun kurgulanmasında çocuğun gelişim özelliklerini dikkate almaya çalışsa da çocuk edebiyatının içeriksel özelliklerini, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkelerini genellikle göz ardı etmiştir. Çocukları, hikâyenin nesnesi olarak gördüğü tespit edilmiştir. Peygamber hikâyelerini, çocukların ihtiyaçları doğrultusunda kurgulamak yerine mevcut hikâyeyi çocuğa uygun hale getirmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda yazarın çocuğa bakışı, çocukluğun insanların yaşamlarında özel bir dönem olduğu ve kendilerine özel ihtiyaçlarının olduğunun kabul görülmeye başlandığı 18. Yy.’ in ikinci yarısındaki yazarların çocuğa bakışına benzer özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Eserlerinde de ‘çocuğa uygunluk’ ilkesinin ve didaktik öğelerin baskın olması sebebiyle çocuk edebiyatının ikinci döneminde görülen özellikleri taşımaktadır.

İngiltere’ de yayınlanan peygamber hikâyeleri serisinin yazarı, serinin hazırlanmasında daha profesyonel çalışmıştır. Bunun en önemli sebebi, İngiltere’deki 5-7 yaş aralığındaki çocuklardan beklenen akademik düzeyin Türkiye’deki 5-7 yaş aralığındaki çocuklardan beklenenden daha üst düzeyde olması varsayılmaktadır. Türkiye örneğine göre daha profesyonel hazırlanmasına rağmen bu serinin yazarı da konunun seçiminde çocukların ihtiyaçlarını değil, didaktik (eğitici) mesajların açık ileti ile verilmesini ön planda tutmuştur. Konunun kurgulanmasında genellikle birincil kaynakları aynen kullanmıştır. İkincil kaynaklara ve yorumlara çoğu zaman yer vermemiştir. Konu seçiminde titiz davranıldığı

durumlarda, 5-7 yaşlarındaki çocukların gelişim özelliklerine uygun olmayan bazı konularla karşılaşmıştır. Detaya fazla yer vermemesi sebebiyle, hikâyenin iletileri ve hikâyede kullanılan karakterler az ve özür. Ancak, her hikâyenin sonunda Şeytan-insan mücadelesi üzerinden açık ve didaktik mesaj vermeyi tercih etmiştir. Çocuk okurunu, açık bir şekilde Şeytan'ın tuzaklarından uzak durmaya, Allah'ın istediği şeyleri yapmaya yönlendirmiş, bunun insanların hayattaki hedefi olduğunu her kitapta hatırlatmıştır.

Hikâyede kullanılan dil, çocukların günlük hayatlarından kullandıkları fiillerden seçilmiştir. Aynı zamanda hikâyenin ve din dilinin anlaşılması amacıyla hikâyenin içerisinde etkinlikler yer almaktadır. Bu etkinlikler üst- düzey akıl yürütme süreçlerine çocukları hazırlayacak niteliktedir. Bu dönem çocuklarda akıl yürütme süreçleri başlamış olsa da soyut ve metaforik örnekler üzerinden yapılması 5-7 yaş çocuklarının bilişsel gelişimi bakımından problemlere yol açmaktadır. Hikâyelerin bazılarında bu duruma rastlansa da genellikle soyut kavramlar üzerinden akıl yürütme süreçlerinin yapılmamasına dikkat edildiği görülür. Çocuğun merak duygusu hikâyenin içerisinde sorularla sağlanırken; kitabın başında, ortasında, sonunda ise etkinliklerle çocuğun hikâyeye aktif katılımı sağlanmıştır. Çocuğun kitaptaki konumu; okuduklarını anlayabilen, yorumlayabilen, kendi hayatıyla ilişkiler kurup çıkarımlar yapabilen ve hikâyeyi içselleştirebilen aktif öznedir. Etkinlikler ve sorular, İngiltere'deki 5-7 yaş aralığındaki çocuklarından beklentilerin karşılanmasına yöneliktir.

İllüstrasyonlar, çocukların gelişim özelliklerine; çocuk edebiyatı kitaplarının tamamlama ve açıklama işlevlerine uygun değildir. İllüstrasyonlar, metinle uyumlu değildir. Birçok diyalogun yer aldığı serinin kitaplarında kullanılan teknik çok profesyonel olsa da sadece doğa, gece, gündüz, uzay illüstrasyonları işlenmiştir. Gölge hayvan figürlerinin dışında herhangi bir canlı resmedilmemiştir.

İngiltere’de yaşayan yazar, çocuğun hikâyeye aktif katılımına, hikâyenin anlaşılmasına ve çocuk tarafından içselleştirmesine önem verse de 5-7 yaş aralığındaki çocukların bazı gelişim özelliklerini ve çocuk edebiyatı ilkelerinin çoğunu göz ardı etmiştir. Hikâyenin seçiminde, kurgulanmasında çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına dikkat edilmezken hikâyenin akademik düzeyde anlaşılmasında çocukların ihtiyaçları önemsenmiştir. Bu durum, bu peygamber hikâyeleri serisinin İngiltere’deki eğitim sisteminin çocuklardan beklentilerini karşılamak amacıyla da hazırlandığını göstermektedir. Yazar, çocuğu kitabın öznesi konumunda görmesine rağmen bir otorite konumunda üçüncü kişili anlatıcı yardımıyla didaktik mesajları vermekten, hikâyeye müdahil olmaktan çekinmemiştir. Bu sebeple, serinin kitapları hem ikinci hem de üçüncü dönem çocuk edebiyatının eserlerinin özelliklerini taşımaktadır.

Sonuç olarak hem Türkiye hem de İngiltere örneklerinin incelenmesi sonucunda; yazarların çocukların yetişkinlerden farklı ilgi, ihtiyaç ve gelişim özelliklerine sahip olduklarını konusunda daha bilinçli oldukları, çocuklar için hazırladıkları kitaplarda bu unsurlara dikkat etmeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Ancak, yazarların günümüzde hala daha kendilerini çocuklara karşı sorumlu hissettikleri bu sebeple dini içerikli çocuk kitaplarında didaktik özelliklere açık iletiler şeklinde yer vermeye devam ettikleri görülmektedir. Bu sebeple, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkeleri gibi çocuk edebiyatının başat öğelerini hikâyelerinde kullanmakta çekimser davrandıkları tespit edilmiştir.

2. ÖNERİLER

1. Günümüz çocuk edebiyatının geldiği noktada, dini içerikli çocuk edebiyatı geleneğinin oluşturulması için DİÇK' ında konuların çocukların ilgisi ve dini ihtiyaçları doğrultusunda seçilmesi ve kurgulanması gerekmektedir.
2. Din dilinin kazandırılmasında yer verilen dini kavramların somut ve çocukların hayatla ilişkilendirebilecekleri kavramlardan seçilmesi, anlamlarının hikâyenin içerisinde veya sözlük bölümü açılarak çocukların gelişim düzeylerine uygun açıklanması gerekmektedir.
3. Karakter illüstrasyonlarında çocukların fiziksel özellikleriyle aynı özelliklere sahip insana benzeyen karakterlerin çizilmesi gerekmektedir.
4. Yazarların, eğitsel kaygılarını aşarak çocuk edebiyatı ilkelerinden çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkelerini eserlerinde kullanmaya öncelik vermeleri gerekmektedir.
5. Kitapların hazırlanmasında yararlanılan birincil kaynak ve ikincil kaynaklardan alınan referanslara yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

Araz, Zeynep A. (2018). *Dini Çocuk Kitaplarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi:*

“Dinimi Öğreniyorum Amentü Serisi” İle “Hikâyelerle 365 Gün İman Esasları” Örnekleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul.

Atık, A. (2015). “Dini Gelişim Kuramlarına Din Eğitimi Bağlamında Genel Bir Bakış.”

Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches, 4(3), 728-743.

Atık, A. (2016). *Ernest Harms ve Ronald Goldman’ın Dini Gelişim Kuramları*

Bağlamında Dini İçerikli Çocuk Kitapları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Din Eğitimi) Ana Bilim Dalı, Ankara.

Bakırcıoğlu, R. (2016). *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Başarır, N. H. (2019). *Okul Öncesi Çocukların Çocuk Kitaplarındaki Resimlere İlgisi*.

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı, Ankara.

Başoğlu, T. (2007) “Resim”, *Tdv İslâm Ansiklopedisi*, 34, 579-582.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/resim>

Bilgin, B. (1995). *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara: Yeni Çizgi.

Bilgin, H. (2011). *5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik 1990-2010 Yılları Arasında Basılan Resimli Kitapların Çocuğa Görelik Kavramına Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı, İstanbul.

Bolay, S. H. (1988). “Âdem.” *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1, 358-363.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/adem--peygamber> (Erişim Tarihi: 30.04.2022).

Bostan, İ. (1996). “Gemi.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 14, 11-15.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/gemi#1> (Erişim Tarihi: 30.04.2022).

Bottigheimer, Ruth B. (2003). “Catechistical, Devotional and Biblical Writing.”

International Companion Encyclopedia of Children's Literature In (264-270), Peter Hunt (Eds.), London: Routledge.

https://books.google.com.tr/books?id=uLYNUOsMWvwC&printsec=frontcover&dq=International+Companion+Encyclopedia+of+Children%27s+Literature&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=International%20Companion%20Encyclopedia%20of%20Children's%20Literature&f=false

Bozkurt, N. (2003). “Makām-ı İbrâhim.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 27, 412-413.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/makam-i-ibrahim> (Erişim Tarihi: 30.04.2022).

Bozkurt, N., Küçükaşcı, M. S. (2003) “Mekke.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 28, 572-575.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/mekke#1> (Erişim Tarihi: 30.04.2022).

Can, Dilek T. (2012). *Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma: Tanımlar, Türler ve Teoriler*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dünyası Edebiyatları Anabilim Dalı, İzmir.

Canayakın, İ. (2018). *Kur'ân'da Örnek Gösterilen Hikâyelerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi ve Öğretimine Katkısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Elâzığ.

Coles, R. (1990). *The Spiritual Life of Children*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
[https://books.google.com.tr/books?id=_qnDaevR_xcC&lpg=PP1&dq=Coles%2C%20R.%20\(1991\).%20The%20Spiritual%20Life%20of%20Children.%20Boston%3A%20Houghton%20Mifflin%20Company.&hl=tr&pg=PP1#v=onepage&q&f=false](https://books.google.com.tr/books?id=_qnDaevR_xcC&lpg=PP1&dq=Coles%2C%20R.%20(1991).%20The%20Spiritual%20Life%20of%20Children.%20Boston%3A%20Houghton%20Mifflin%20Company.&hl=tr&pg=PP1#v=onepage&q&f=false)

Çelem, S. (2016) *Tefsir Külliyatında Hz. Nuh Kıssasının Gelişimi* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara.

Çoban, M. (1996). *Dini Konulu Çocuk Kitaplarının Yapısal ve Eğitsel Nitelikleri Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim (Güzel Sanatlar Eğitimi) Anabilim Dalı, Ankara.

Deniz, A. Ç. (2016) “Hz. Muhammed’in Tasvirinin/Temsilinin Toplumsal Bağlamları: Ortaçağ Nakkaşları ve Modern Dönem Sinemacıları.” *Tarih Okulu Dergisi*, (9)25, 351-379.

Demirel, Ö. (2020). *Eğitim Sözlüğü: İngilizce-Türkçe/Türkçe-İngilizce (8 ed.)*. Ankara:

Pegem- A Yayıncılık.

DFE (2013). "The National Curriculum in England: Key Stages 1 and 2 Framework

Documents." Crown Copyright. www.gov.uk/dfenationalcurriculum.

Ege, R. (1997). *Okul Öncesi Çocukları için Hazırlanan Kitaplarda Dini ve Ahlaki*

Motiflerin İşlenişiyile İlgili bir İnceleme. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Din Eğitimi) Ana Bilim Dalı, Ankara.

Ekmekci, F. Ö. (1982). "Acquisition of Verbal Inflections in Turkish." *METU Journal of Human Sciences*, 1(2), 227-241.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton & Company.

Evans, J. (2015). *Challenging and Controversial Picturebooks: Creative and Critical Responses to Visual Texts*. London: Routledge.

Fowler, J. W., & Dell, M. L. (2006). "Stages of Faith from Infancy through Adolescence:

Reflections on Three Decades of Faith Development Theory." *The handbook of spiritual development in childhood and adolescence* In (34-45), E. C. Roehlkepartain, P. E. King, L. Wagener, & P. L. Benson (Eds.), London: Sage Publications.

Garvin, P. (Writer). (1977). Piaget on Piaget: The Epistemology of Jean Piaget. In: Yale Broadcast & Media Center.

Gruber, C. (2009). "Between Logos (Kalima) and Light (Nūr): Representations of The Prophet Muhammad in Islamic Painting." *Muqarnas Online*, 26(1), 229-262.

Günay, M. (2019). "İllüstrasyon Resim İlişkisi." *Turan-Sam*, 11(44), 619-628.

Harman, Ö. F. (2012). "Tûfan." *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 41, 322-323.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/tufan#1> (Erişim Tarihi: 30.04.2022).

Harman, Ö. F. (2000). "İbrâhim." *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 21, 272-273.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/ibrahim--peygamber#1> (Erişim Tarihi: 30.04.2022).

Harman, Ö. F. (2001). "İsmâil." *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 23, 80-82.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/ismail--peygamber#1> (Erişim Tarihi: 30.04.2022).

Harman, Ö. F. (2020). "Mûsâ." *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 31, 207-213.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/musa--peygamber> (Erişim Tarihi: 30.04.2022).

Harman, Ö. F. (1991). "Âsiye." *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 3, 487.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/asiye> (Erişim Tarihi: 30.04.2022).

Harms, E. (1944). "The Development of Religious Experience in Children." *American Journal of Sociology*, 50 (2), 112-122.

Hatiboğlu, İ. (2001). "İsrâiliyat." *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 23, 199-202.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/israiliyat#1> (Erişim Tarihi: 29.04.2022).

Heywood, C. (2010). "Centuries of Childhood: An Anniversary and An Epitaph?" *The Journal of the History of Childhood and Youth*, 3(3), 341-365.

Hingston, M. (2017), *Picture Books 101 (from Alison Hughes)*,

<https://medium.com/@michaelhingston/picture-books-101-from-alison-hughes-9b9eec235b19> (Erişim Tarihi: 30.04.2022)

Hazreti Adem. (2011). İstanbul: Erkam Yayınları.

Hazreti İbrahim. (2011). İstanbul: Erkam Yayınları.

Hazreti Musa. (2011). İstanbul: Erkam Yayınları.

Hazreti Nuh. (2011). İstanbul: Erkam Yayınları.

İnañç, B. Y. (2017). "Gelişim Kuramları." *Gelişim Psikolojisi* içinde (41-54), Banu Y.

İnañç, Mehmet Bilgin, & Mehmet K. Atıcı (Eds.), Ankara: Pegem Akademi.

Karaca, F. (2007). *Dini Gelişim Teorileri.* İstanbul: Dem Yayınları.

Karacan, E. (2000). "Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi." *Klinik Psikiyatri*, 3(4), 263-268.

Karatay, H. (2018). "Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler."

Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı içinde (79-127), Tacettin Şimşek (Ed.)

Ankara: Grafiker Yayınları.

Khatri, Z. (2012a). *The Story of Adam.* London: Learning Roots.

Khatri, Z. (2012b). *The Story of Ibrahim.* London: Learning Roots.

Khatri, Z. (2012c). *The Story of Musa.* London: Learning Roots.

Khatri, Z. (2012d). *The Story of Nuh* London: Learning Roots.

- Keskioglu, O. (1961). İslâmda Tasvîr ve Minyatürler. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (1), 11-23.
- Kıbrıs, İ. (2016). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kol, S. (2011). “Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi.” *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(21), 1-21.
- Koyuncuoğlu, A. (2021). “Çocuk Edebiyatının Dünya’daki ve Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi.” *Spor, Eğitim ve Çocuk*, 1(1), 1-16.
- Köylü, M., & Oruç, C. (2017). *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Lesnik-Oberstein, K. (1998). “Essentials: What is children’s literature? What is Childhood?” *Understanding Children’s Literature* In (25-39) Peter Hunt (Ed.) London: Routledge.
- MEB. (2013). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi: Çocuk Edebiyatına Giriş*. Ankara.
- Montagnon, K. (2003). “Moral and Religious Writing.” *International Companion Encyclopedia of Children’s Literature* In (270-279), Peter Hunt (Eds.), London: Routledge.
- https://books.google.com.tr/books?id=uLYNUOsMWvwC&printsec=frontcover&dq=International+Companion+Encyclopedia+of+Children%27s+Literature&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=International%20Companion%20Encyclopedia%20of%20Children's%20Literature&f=false

- Nikolajeva, M. (1995). *Aspects and Issues in the History of Children's Literature*. London: Greenwood Publishing Group.
- Okumuşlar, M. (2006). "Din Eğitiminde Etkin Bir Yöntem Olarak Hikâye." *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(21), 237-252.
- Oruç, C. (2014). "Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi: Teorik Çerçeve, Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri." *Yeni Türkiye*, (58), 621-635.
- Özbaydar, B. (1970). "12-24 Ay Arasında Dil Gelişmesi." *Psikoloji Çalışmaları*, 8, 79-86.
- Pancaroglu, O. (2003). "Signs in the Horizons: Concepts of Image and Boundary in a Medieval Persian Cosmography." *Res: Anthropology and Aesthetics*, 43(1), 31-41.
- Pehlivan, G. (2003). *Çocuk Kitaplarında Dini Motifler ve Din Eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Piaget, J. (1977). *Piaget on Piaget: The Epistemology of Jean Piaget*. Yale Broadcast & Media Center.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokluğu*. Çev. Kemal İnal, Ankara: İmge Yayınları.
- Qualifications and Curriculum Authority (QCA). (2004) *Religious Education*, London: QCA.
- Ramsey, P. G. (1991). "Young Children's Awareness and Understanding of Social Class Differences." *The Journal of Genetic Psychology*, 152 (1), 71-82.

Reich, K. H. (2006). "Stage-Structural Approach to Religious Development." *Encyclopedia of Religious and Spiritual Development (The Sage Program on Applied Developmental Science)*. In (431-437) W. G. Scarlett & E. M. Dowling (Eds.), London: Sage Publications.

Santrock, J. W. (2011). *Life-Span Development (13th ed.)*. New York: McGraw-Hill.

Selçuk, M. (2014). *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Sever, S. (2019). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.

Shaffer, D. R., & Kipp, K. (2013). *Developmental Psychology: Childhood and Adolescence (9th ed.)*. Belmont: Wadsworth Cengage Learning.

Slavin, R. E. (2019). *Educational Psychology: Theory and Practice*. New York Pearson.

Streib, H. (1997). "Mass Media, Myth and Narrative Religious Education." *British Journal of Religious Education*, 20(1), 42-53.

Şengül, İ. (2002). "Kıssa", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 17, 498-501.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kissa--kuran> (Erişim Tarihi: 29.04.2022).

Şirin, Mustafa R. (2019a). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: Uçan At Yayınları.

Şirin, Mustafa R. (2019b). *Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Uçan At Yayınları

TDK. (2005a). "Edebiyat." İçinde *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TDK. (2005b). "Konu." İçinde *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Townsend, J. R. (2003). "British Children's Literature: A Historical Overview."

International Companion Encyclopedia of Children's Literature In (668-680), Peter Hunt (Eds.), London: Routledge. Townsend, J. R. (2003). Routledge.

https://books.google.com.tr/books?id=uLYNUOsMWvwC&printsec=frontcover&dq=International+Companion+Encyclopedia+of+Children%27s+Literature&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=International%20Companion%20Encyclopedia%20of%20Children's%20Literature&f=false

Türk, E. (2014). "Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim ve Din Eğitimi." *Marife*, 14(3), 143-158.

Türkben, T. (2019). "Etkinliklerle Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Türkçe Öğretiminde Kullanılması." *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 160-179.

Ünal, S. (2001). "Kâbe" *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 24, 14-21.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kabe#1> (Erişim Tarihi: 30.04.2022).

West, M. I. (2003). "Censorship." *International Companion Encyclopedia of Children's*

Literature In (491-501) London: Routledge. Peter Hunt (Ed.), London: Routledge.

https://books.google.com.tr/books?id=uLYNUOsMWvwC&printsec=frontcover&dq=International+Companion+Encyclopedia+of+Children%27s+Literature&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=International%20Companion%20Encyclopedia%20of%20Children's%20Literature&f=false

Willows, S. A. (1997). *Promoting Spiritual Development through Religious Education in*

the First School. M.A. Thesis in Education, Durham: Durham University.

Yalçın, A., & Aytaş, G. (2016). “Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikler.” *Çocuk Edebiyatı* içinde (83-115), Alemdar Yalçın, Gıyasettin Altaş (Eds.), Ankara: Akçağ Yayınları.

Yazıbaşı, M. A. (2017). “Çocukluk Döneminde Din ve Din Eğitiminin Çocuklara Kazandırdıkları.” *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 6(1), 309-326.

Yazıcı, H. (1998). “Hikâye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 17, 493-501.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/hikaye#1> (Erişim Tarihi: 29.04.2022).

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, O. (2016). “Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikler.” *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya* içinde (61-108). Tacettin Şimşek (Ed.), Ankara: Grafiker Yayınları.

Yılmaz, O. (2018). “Çocuk Edebiyatı ve Eğitim.” *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* içinde (327-339), Tacettin Şimşek (Ed.), Ankara: Grafiker Yayınları.

Yılmaz, O., & Yakar, Y. M. (2018). “Türk Çocuk Edebiyatında Sorun Odaklı Yaklaşım.” *Çocuk ve Medeniyet*, 3(6), 29-42.

Yılmaz, O., & Destegüloğlu, B. (2021). “Çocuk Kitaplarında Akran Zorbalığı.” *Milli Eğitim Dergisi*, 50 (230), 241-257.

Yurdakal, İ. H. (2018). “Türkiye ve İngiltere Temel Eğitim İlk okuma-Yazma

Uygulamalarının Karşılaştırılması.” *Journal of World of Turks/Zeitschrift für die Welt der Türken*, 10 (2), 137-165.

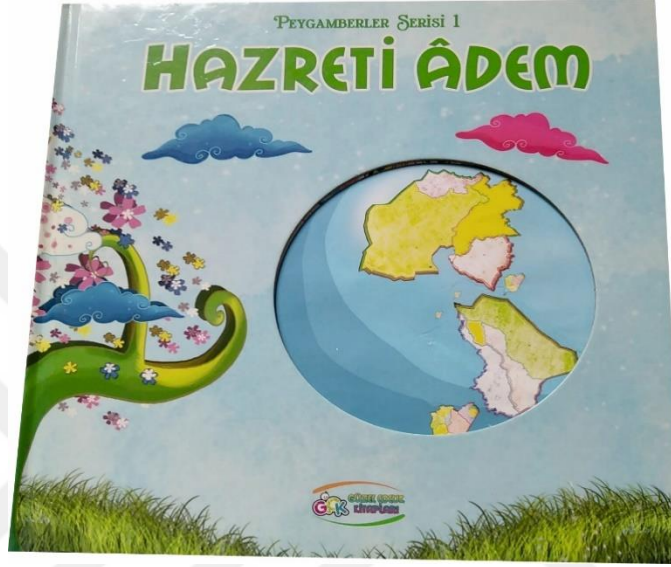

EK-1

TEZDE İNCELENEN HİKÂYE KİTAPLARI						
Sayı	Kitabın Adı	Yazarı	Yayınevi	Yayımlandığı Yer	Yayımlandığı Tarih	Sayfa Sayısı
1	Hazreti Âdem	Kolektif	Erkam Yayınları	İstanbul	2011	24
2	Hazreti Nuh	Kolektif	Erkam Yayınları	İstanbul	2011	24
3	Hazreti İbrahim	Kolektif	Erkam Yayınları	İstanbul	2011	24
4	Hazreti Musa	Kolektif	Erkam Yayınları	İstanbul	2011	24
5	The Story of Adam	Zaheer Khatri	Learning Roots	Londra	2012	60
6	The Story of Nuh	Zaheer Khatri	Learning Roots	Londra	2012	52
7	The Story of Ibrahim	Zaheer Khatri	Learning Roots	Londra	2012	76
8	The Story of Musa	Zaheer Khatri	Learning Roots	Londra	2012	67

Tezde İncelenen Kitaplar

EK-2

Hız. Âdem Türkiye Örneği: Ön ve Arka Kapak

(Hazreti Âdem, 2011)

EK-3

Hz. Âdem Türkiye Örneği: Hz. Âdem ve Hz. Havva Cennette

(Hazreti Âdem, 2011: 6)

EK-4

H z. Âdem Türkiye Örneği: Arapça Dua/ Pop-Up

(Hazreti Âdem, 2011: 9)

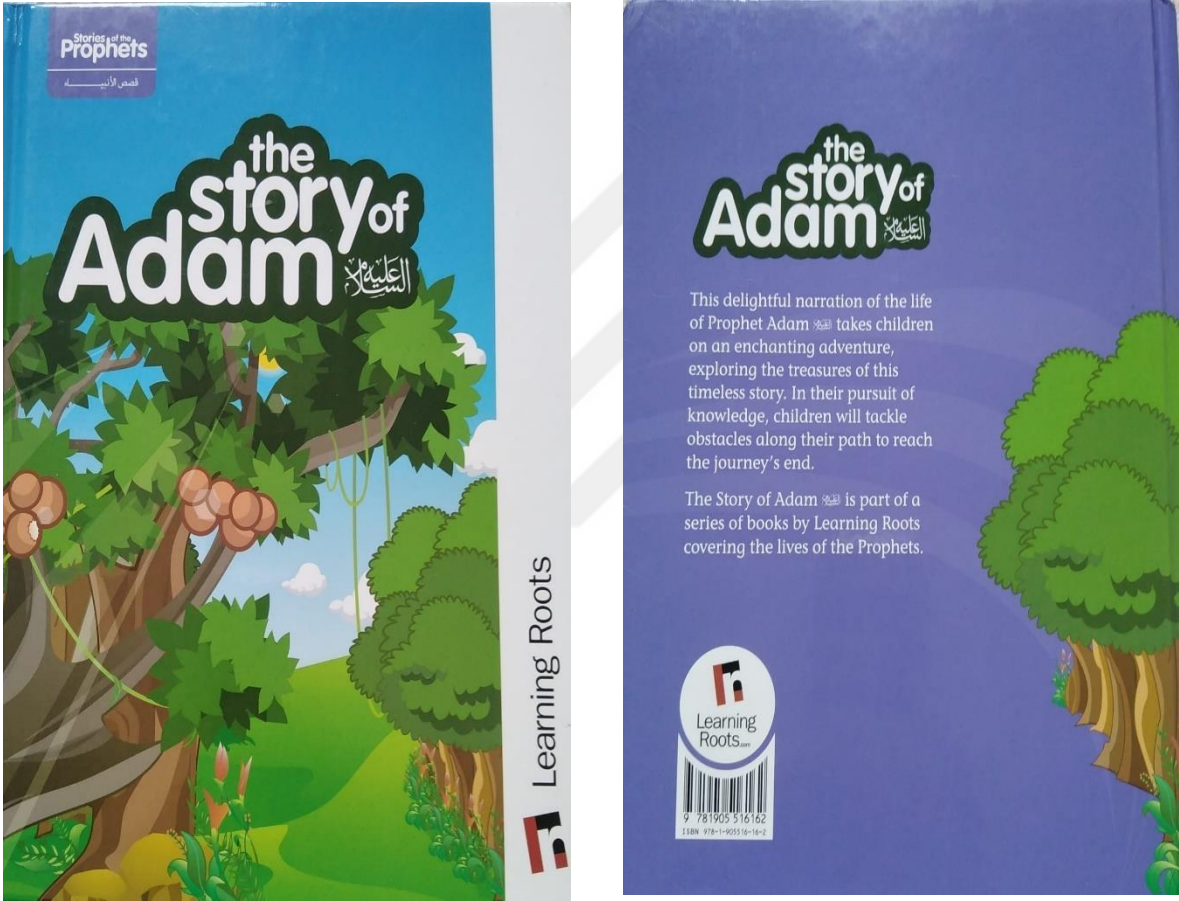
EK-5

Hiz. Âdem Türkiye rneği: Yaratılış

(Hazreti Âdem, 2011: 2)

EK-6

Hız. Âdem İngiltere Örneği: Ön ve Arka Kapak

(Khatri, 2012a)

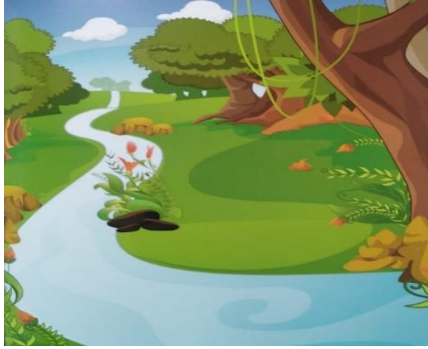
EK-7

Hz. Âdem İngiltere Örneği: Yasaklı Ağaç

(Khatri, 2012a: 43)

EK-8

Hız. Âdem İngiltere Örneği: Hikâyede Yer Alan Bazı İllüstrasyonlar

(Khatri, 2012a: 17,19,21,23,27,37)

EK-9

Hz. Nuh Türkiye Örneği: Hz. Nuh Konuşma Yaparken

(Hazreti Nuh, 2011: 4)

EK-10

Hız. Nuh Türkiye Örneği: Hız. Nuh ve Gemidekiler

(Hazreti Nuh, 2011: 12)

EK-11

Hız. Nuh Türkiye Örneği: Akrep ve Yılan

(Hazreti Nuh, 2011: 14)

EK-12

Hz. Nuh İngiltere Örneği: Hayvanların Gemiye Binmesi

(Khatri, 2012d: 33)

EK-13

Hz. Nuh İngiltere Örneği: İnanmayanların Boğulması

(Khatri, 2012d: 37)

EK-14

Hız. İbrahim Türkiye Örneği: Zem Zem Olayı

(Hazreti İbrahim, 2011: 12)

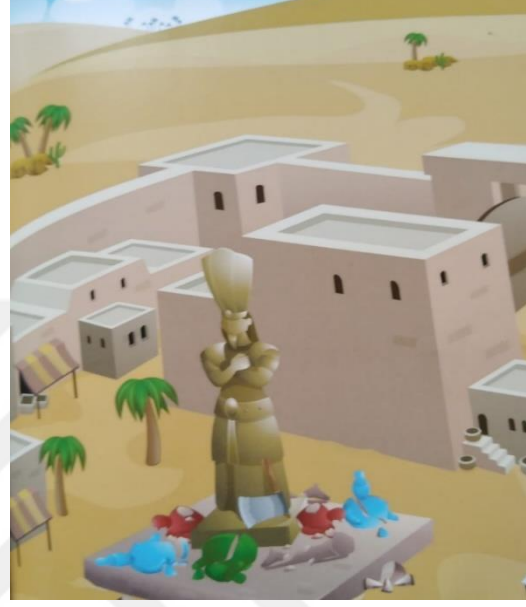
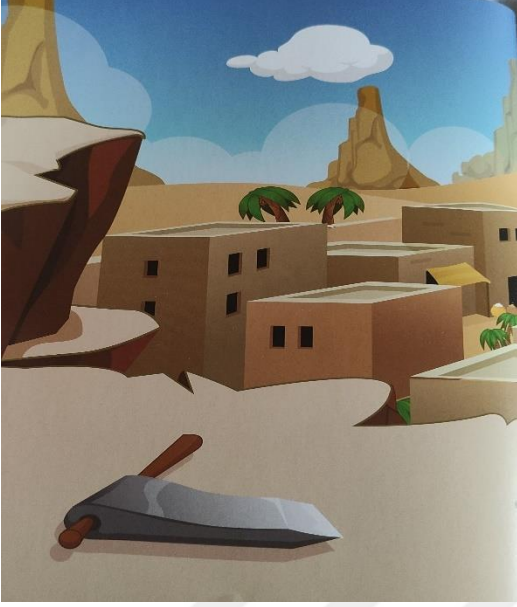
EK-15

Hz. İbrahim Türkiye Örneği: Kabe'yi Tavaf

(Hazreti İbrahim, 2011: 20)

EK-16

Hız. İbrahim İngiltere Örneği: Hikâgede Yer Alan Bazı İllüstrasyonlar

(Khatri, 2012b: 20, 23, 39, 55)

EK-17

Hız. Musa Türkiye Örneği: Hikâyede Yer Alan Bazı İllüstrasyonlar

(Hazreti Musa, 2011: 8, 10, 18)

EK-18

Hız. Musa İngiltere Örneği: Hikâyede Yer Alan Bazı İllüstrasyonlar

(Khatri, 2012c: 27, 29, 41, 57)

ÖZET

DİNİ İÇERİKLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA YAZARIN ÇOCUĞA BAKIŞININ İNCELENMESİ: PEYGAMBER HİKAYELERİ ÖRNEĞİ

Hatice Nur CENGİZ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Remziye EGE

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı (Din Eğitimi)

Ankara / 2022, 165 s.

Dini içerikli çocuk kitaplarından peygamber hikâyeleri, çocukların varoluşsal ve dini ihtiyaçlarının karşılanmasında, toplumun değer ve kültürünün kazandırılmasında ebeveynler ve öğretmenler tarafından aktif kullanılan bir yöntemdir. Ancak, bu tür çocuk kitaplar; çocuk edebiyatı ilkelerini ve çocukların gelişim özelliklerini göz ardı etmeleri ve didaktik (eğitici) mesajları ön plana çıkarmaları sebebiyle eleştirilmektedir. Bu problemin, yazarların çocuklara bakış açılarıyla ilgili olduğu varsayılmaktadır. Bu sebeple, dini içerikli çocuk kitabı yazarlarının, çocuklara bakışının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu tezde, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi (belge inceleme) yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, Türkiye ve İngiltere’de 5-7 yaş aralığındaki çocuklar için Kur’an’da adı geçen peygamberlerin hayatlarını konu alan dini içerikli çocuk kitapları oluşturmaktadır.

Bu çocuk kitapları, çocukların gelişim özellikleri, çocuk edebiyatı eserlerinin içeriksel özellikleri, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkeleri çerçevesinde incelenmiştir. Yazarların, çocuğa bakışlarının ne olduğu ve çocuk edebiyatının hangi dönemine ait özellikler gösterdiği ortaya konulmuştur. Sonuç olarak hem Türkiye hem de İngiltere’de yayınlanan dini içerikli çocuk kitaplarının, baskın olarak ikinci dönem çocuk edebiyatına ait özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Yazarlar, çocuklara karşı kendilerini sorumlu hissetmeye devam etmektedirler. Bu sebeple, çocuklar hala daha dini içerikli çocuk kitaplarının nesnesi olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Çocuk Edebiyatı İlkeleri, 5-7 yaş aralığındaki Çocukların Gelişim Özellikleri, Dini İçerikli Çocuk Kitapları, Peygamber Hikayeleri, Çocuğa Bakış.

ABSTRACT

AN EVALUATION OF AUTHORS' VIEWPOINT ON CHILDREN IN THE RELIGIOUS CHILDREN'S BOOKS: AN EXAMPLE OF PROPHET STORIES

Hatice Nur CENGİZ

M.A. Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Remziye EGE

Graduate School of Social Science,

The Department of Philosophy and Religious Sciences (Religious Education)

Ankara, 2022, 165 p.

Religious children's books themed the stories of the prophets are actively used as a method by parents and teachers providing for the existential needs and religious needs of children and acquiring the values and culture of the society. However, that kind of children's books are criticized for ignoring the principles of children's literature, the developmental characteristics of children, and for emphasizing didactic (educational purposes) messages. We have been assumed that the problem is related to the authors' viewpoint on children. Hence, the thesis is aimed to reveal the religious children books' authors' viewpoints on children. The document analysis method was used in this thesis conducted by qualitative research method. The universe of this thesis is consisted of religious children's books themed

the stories of the prophets for 5-7 years old children from Turkey and England. These children's books were examined within the scope of developmental characteristics of 5-7 years old children, the intrinsic features of children's literature, the principles of child relativity and child reality. It has been revealed that what is the authors' viewpoint on children and their viewpoints have the features of which stages of children's literature. Consequently, it has been determined that these religious children's books published in both Turkey and England predominantly have the same features as the second stage of children's literature. The authors still feel responsible themselves towards the children. Therefore, children are still seen as the objects of religious children's books.

Keywords: Children's Literature, The Principles of Children's Literature, The Developmental Characteristics of 5-7 Years Old Children, Religious Children's Books, The Stories of The Prophets, Viewpoint on Children.